

Univerzita Palackého v Olomouci

Přírodovědecká fakulta

Katedra geografie

Bc. Václav OLIVA

**KŘESŤANÉ V IRÁKU, SÝRII A LIBANONU A POSTOJ MÍSTNÍ
KATOLICKÉ CÍRKVE K SOUČASNÉ SITUACI V REGIONU**

Diplomová práce

vedoucí DP: RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.

Olomouc 2017

Bibliografický záznam**Autor (osobní číslo):** Václav Oliva, R140225**Studijní obor:** Regionální geografie**Název práce:** Křesťané v Iráku, Sýrii a Libanonu a postoj místní katolické církve k současné situaci v regionu**Title of thesis:** Christianity in Iraq, Syria and Lebanon and situation in the region from the local catholic church point of view**Vedoucí práce:** RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.**Rozsah práce:** 79 stran**Abstrakt:** Diplomová práce se zabývá zhodnocením vývoje, územní a organizační diferenciaci, současné situace a perspektiv křesťanů v Libanonu, Sýrii a Iráku. Autor se zaměřuje zejména na tzv. východní katolické církve, v jejichž případě také dokumentuje vnímání postavení a perspektiv křesťanů v regionu ze strany místních křesťanských představitelů.**Klíčová slova:** pronásledování křesťanů; křesťanství; východní církve; Blízký východ; Sýrie; Irák; Libanon**Abstract:** This thesis deals with an evaluation of a development, territorial differentiation and current situation and perspective of Christians in Lebanon, Syria and Iraq. The author focuses mainly on Catholic church of eastern countries and he describes the perceiving of the Christians' position and perspective by church leaders, who are involved in these issues, in the countries mentioned above**Keywords:** Persecution of Christians; christianity; christianity of the East; Middle East; Syria; Iraq; Lebanon

Prohlašuji, že předloženou práci jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Souhlasím se zpřístupněním práce veřejnosti pro studijní účely.

V Olomouci dne 24. 4. 2017

Bc. Václav Oliva

Děkuji RNDr. Miloši Fňukalovi, Ph.D. za všechny cenné připomínky a komentáře poskytované při konzultacích předložené práce a za osobní přístup a trpělivost. Také děkuji ThLic. Jaroslavu Francovi, Th.D. za jeho pomoc při získávání informací, poskytnutí zdrojů a cenné podněty. Rovněž bych chtěl vyjádřit vděk rodičům za podporu během mých univerzitních studií a komunitě Blahoslavenství v Dolanech, kde mi poskytli čas a prostor nejen pro dokončení studia.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Václav OLIVA**

Osobní číslo: **R140225**

Studijní program: **N1301 Geografie**

Studijní obor: **Regionální geografie**

Název tématu: **Křesťané v Iráku, Sýrii a Libanonu a postoj místní katolické církve k současné situaci v regionu**

Zadávací katedra: **Katedra geografie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem diplomové práce je zhodnocení vývoje, územní a organizační diferenciaci, současné situace a perspektiv křesťanského osídlení Libanonu, Sýrie a Iráku. Autor se zaměří zejména na tzv. východní katolické církve, v jejichž případě také zdokumentuje vnímání postavení a perspektiv křesťanů v regionu ze strany místních představitelů.

Rozsah grafických prací: **Podle potřeb zadání**
Rozsah pracovní zprávy: **20 000 - 24 000 slov**
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**
Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí diplomové práce: **RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.**
Katedra geografie

Datum zadání diplomové práce: **8. prosince 2016**
Termín odevzdání diplomové práce: **10. dubna 2017**

prof. RNDr. Ivo Frébort, CSc., Ph.D.
děkan

L.S.

doc. RNDr. Marián Halás, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 8. prosince 2016

OBSAH

ÚVOD	8
1 CÍLE PRÁCE	10
2 PŘEHLED POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ	11
3 KŘESŤANSTVÍ VE SVĚTĚ A NA BLÍZKÉM VÝCHODĚ	14
3.1 Vznik křesťanství.....	14
3.2 Vývoj počtu křesťanů ve světě	16
3.3 Křesťané na Blízkém východě.....	17
4 CÍRKVE NA BLÍZKÉM VÝCHODĚ	22
4.1 Katolické východní církve	22
4.1.1 Arménská katolická církev	23
4.1.2 Chaldejská katolická církev	24
4.1.3 Melchitská řeckokatolická církev	27
4.1.4 Maronitská církev	29
4.1.5 Syrská katolická církev	30
4.1.6 Latinský patriarchát v Jeruzalémě.....	30
4.2 Západní a východní ortodoxní církve	31
4.3 Protestantské a nezávislé církve	34
5 SOUČASNÁ SITUACE BLÍZKOVÝCHODNÍCH KŘESŤANŮ.....	36
5.1 Irák.....	36
5.2 Libanon.....	45
5.3 Sýrie.....	51
6 POSTOJ PŘEDSTAVITELŮ KATOLICKÝCH CÍRKVÍ	58
7 ZÁVĚR	67
8 SUMMARY	70
 POUŽITÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE.....	73

ÚVOD

Po událostech označovaných jako *arabské jaro*, které vedly v řadě arabských zemích k zásadním změnám v politické, společenské i kulturní situaci, během následné války v Sýrii a v souvislosti se vznikem tzv. Islámského státu (dále též IS) se obyvatelé Západu začali z médií dozvídat více o konfliktech, které se v oblasti Blízkého východu odehrávají již několik desetiletí. Tento obraz šířícího se chaosu rámuje zprávy o brutálních útocích páchaných na různých skupinách obyvatel ze strany islámských fundamentalistů, kteří se snaží o vytvoření *chalífátu*, informace o soupeřících stranách v Sýrii, o růstu nepřátelství mezi sunity a šíity a také zprávy o rostoucím pronásledování blízkovýchodních křesťanů.

Ze všech těchto zpráv a informací, které jsou navíc často považovány za nástroj v „*informační válce*“ a ve kterých se lze jen obtížně orientovat, můžou příslušníci severoatlantické civilizace nabýt dojmu, že křesťané a ostatní menšiny jsou na Blízkém východě a v arabských státech zanedbatelnými skupinami obyvatel, které jsou ve zemích s muslimskou majoritou pouze tolerovány. Většina obyvatel Západu identifikuje obyvatele arabského světa pouze s islámem a pojmy jako *arabské křesťanství* nebo *východní církve* jim nic neříkají. Přitom je Blízký východ místem vzniku křesťanství, oblastí, kde žili první křesťanské komunity, kde se křesťanství ve svých počátcích dynamicky rozvíjelo, kde dostávalo svůj charakter a odkud se šířilo dále do světa.

Světová veřejnost mohla nahlédnout situaci křesťanů na Blízkém východě ve větší míře teprve tehdy, když bojovníci tzv. IS obsadili v roce 2014 druhé největší město Iráku – Mosul – a Ninivské planiny, kde křesťanské komunity žily nepřetržitě od počátků církve a odkud muselo v roce 2014 uprchnout na 150 tis. jejich příslušníků. Počet všech křesťanů v Iráku se od roku 2000 do současnosti snížil o 70 %, tedy asi o 600 tisíc. Velké množství křesťanů se také přesunulo z arabské části Iráku do iráckého Kurdistánu a před vypuknutím války hledali útočiště v Sýrii nebo v Libanonu, kde se dnes nachází celkem asi 1 mil. uprchlíků ze všech okolních zemí. Nutno dodat, že církevní představitelé se snažili světovou veřejnost na pronásledování křesťanů upozornit už od invaze spojenců pod vedením Spojených států do Iráku v roce 2003, kdy začalo jejich pronásledování nabývat formy cíleného vyhazování.

Autor této práce chce poskytnout komplexní pohled na život křesťanů v Sýrii, Iráku a Libanonu a na jejich historii, která vyústila až do dnešní situace, poukázat na problémy, se kterými se věřící východních církví musejí potýkat od 7. století, kdy vznikl islám a které mohou být příkladem i mementem, jak čelit hrozbám nebo jak mohou po staletí žít různé komunity vedle sebe.

Hlavním motivem k napsání této práce je snaha informovat o přítomnosti křesťanů v Sýrii, Iráku a Libanonu, o jejich původu a historii, která sahá daleko před vznik islámu a dále než historie církve v Evropě a představit Blízký východ jako místo vzniku křesťanství a místní křesťany jako nedílnou součást arabské společnosti v době, kdy je jejich existence bezprostředně ohrožena.

1 CÍLE PRÁCE

Cílem diplomové práce je poskytnout celistvý pohled na současnou situaci křesťanů v Iráku, Sýrii a Libanonu. Cílem práce není podrobně vysvětlit historii a vývoj jednotlivých církví, rozebrat politickou situaci ani vyjmenovat všechny události, které se v posledních letech udály a objevily v médiích v souvislostech s páchaným násilím a konflikty. Autor uvede pouze ty, které situaci křesťanů ovlivnily nejvážněji nebo výstižně ilustrují jejich problémy. K pochopení souvislostí a celkového kontextu se autor zaměří na důležité události a mezníky v historii jednotlivých států, které mají své konsekvence v životě jejich obyvatel do současnosti a také na křesťanství v kontextu celého Blízkého východu.

Křesťané jsou na Blízkém východě skupinou obyvatel, jejichž postavení ve společnosti odráží celkovou bezpečnostní situaci v jednotlivých zemích. Právě vztah mezi příslušníky dvou monoteistických náboženství, islámu a křesťanství, ovlivňuje život křesťanů v Sýrii, Iráku a Libanonu nejvíce, a proto se autor práce zaměří i na tento vztah na úrovni politické, náboženské a společenské.

Autor se pokusí popsat vývoj jednotlivých církví patřících mezi tzv. východní katolické církve a historický kontext, ve kterém vznikly. Popíše postavení křesťanů v jednotlivých státech, vývoj jejich počtu, nastíní jejich územní a organizační diferenciaci, současnou situaci a jejich perspektivy. Pokusí se popsat pokračující trend emigrace křesťanů do západních zemí, čímž se problém blízkovýchodních křesťanů přesouvá na globální úroveň.

V poslední části práce se autor pokusí zdokumentovat vnímání současné situace ze strany církevních představitelů dotčených církví v jednotlivých státech nebo těch, kteří se danou problematikou dlouhodobě zabývají.

Přínosem práce by mělo být poskytnout objektivní náhled na studovanou problematiku, který by měl rozšířit a zároveň syntetizovat informace o současných problémech blízkovýchodních křesťanů a také poskytnou možnost lepší orientace v současném dění v Sýrii, Iráku a Libanonu. V praxi jej mohou využít organizace zabývající se lidskými právy, církve, instituce pracující s imigranty nebo lidé zajímající se o současné dění na Blízkém východě.

2 PŘEHLED POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

Informace poskytující přehledný a objektivní obraz řešené problematiky byly přebírány ze tří typů zdrojů. Ze statistik, z odborných knižních publikací, ve kterých se jejich autoři zabývají podobnou problematikou jako autor této práce, a vzhledem k neustále se měnící situaci v regionu také z dostupných novinových článků, které popisují současné dění a pohled na život a situaci křesťanů v Sýrii, Iráku a Libanonu. Doplňkovým informačním zdrojem, který byl použit zejména pro vypracování poslední kapitoly, jsou přímá vyjádření a oficiální stanoviska osob a institucí (zejména církevních), jichž se daná problematika týká.

Při komparaci statistických údajů různých zdrojů autor narazil na potíže ohledně zjišťování počtu příslušníků jednotlivých církví. V okrajových případech byly difference i v řádech milionů. Demografická data autor čerpal, pokud není uvedeno jinak z *World Religion Database* (dále WRD), která je spravována Toddem M. Johnsonem, a Brianem J. Grimem. z Bostonské univerzity. Databáze obsahuje detailní data o počtech příslušníků jednotlivých náboženství (u křesťanů rozděleno i na jednotlivé denominace) pro všechny státy světa. K porovnání vývoje počtu členů jsou data dostupná pro roky 1900, 1950, 1970, 2000, 2005, 2010, 2015, 2020, 2025 a 2050. Tato databáze je v teologických a religionistických oborech považována za spolehlivou a je běžně využívána, je ovšem třeba přiznat, že zjišťování dat o religiozitě obyvatelstva je obecně mimořádně náročné a prakticky každá zvolená metoda má určité nedostatky. V případě Iráku a Sýrie je situace navíc komplikována masovými uprchlickými vlnami a velkým počtem vnitřně vysídlených osob. Autor proto využívá statistická data pouze v míře nutné k pochopení souvislostí a poskytnutí obrazu o řešené problematice. Data WRD jsou založeny na analýze tří hlavních zdrojů: na sčítáních lidu, kde je položena otázka ohledně náboženství nebo etnické příslušnosti, na lokálních a oblastních průzkumech a na datech shromažďovaných jednotlivými církvemi. Problémem censů je možnost, že se v nich někteří blízkovýchodní křesťané pod tlakem okolí hlásí k islámu, nebo údaje ohledně náboženství kvůli bezpečnostnímu riziku nevyplňují. Další komplikací je, že některé státy statistiky vzešlé ze sčítání lidu kvůli svým politickým zájmům nezveřejňují. Pravděpodobně se tak děje z nacionalistických (proarabských, proislámských) důvodů. Dalším problémem, který informace může skreslovat je tendence jednotlivých církví počty svých věřících nadhodnocovat, aby jejich hlas měl na domácí i mezinárodní scéně větší váhu. Data poskytovaná WRD získána z různých zdrojů jsou srovnávána, posuzuje se jejich relevance a následně se stanovuje odhad pro každou zemi a náboženství. Prognózy pro roky 2020 a 2025 jsou založeny na střední variantě vývoje počtu obyvatel podle dat OSN, které jsou

poté upraveny na základě dat z roku 2010. Autor přesto data o počtech věřících z WRD v některých případech kombinuje nebo komparuje s daty převzatými z jiných zdrojů.

Problematice křesťanských minorit a jejich postavení ve světě se tradičně věnují zejména evangelizačně aktivní církve, jejich analýzy ale většinou reflektují hlavně problémy konvertitů nebo nově se etablojících církevních společenství, zatímco tradičním a pro region „*autochtonním*“ církvím se věnují spíše okrajově. Tato situace se nicméně v současnosti mění a s narůstajícím zájmem odborné i laické veřejnosti o problematiku vztahu západní křesťanské kultury a islámu, resp. o problematiku jejich soužití, se začínají objevovat i syntetické práce zaměřené na postavení tradičních křesťanských komunit v převážně muslimských zemích. Jednou z prvních prací tohoto druhu je kniha Johna L. Allena s názvem *The global war on Christians: dispatches from the front lines of anti-Christian persecution* (2013). Autor se v ní nevěnuje pouze muslimským zemím, ale obecně projevům protikřesťanské nevráživosti na celém světě, a dokonce mluví o „*globální válce proti křesťanům*“ v Africe, Asii, Latinské Americe, na Blízkém východě a ve Východní Evropě, tedy ve všech „*nezápadních*“ regionech. Zabývá se také definováním pojmu „*pronásledování*“ a od toho odvozeného „*mučednictví*“ křesťanů. V kapitole *Mýty o pronásledování křesťanů*, upozorňuje na neangažovanost a „*vlažnost*“ Západu k projevům pronásledování křesťanů a také na fakt, že Západ má tendenci násilné projevy příslušníků „*nezápadních*“ náboženských skupin spíše zamlčovat nebo bagatelizovat, než jakkoliv kritizovat nebo z morálního hlediska hodnotit. Podobným tématem, tentokrát ovšem v menším územním rozsahu se zabývá kniha *Christian persecutions in the Middle East: a 21st century tragedy* od George J. Marlina (2015). Autor zde popisuje situaci křesťanů v jednotlivých zemích Blízkého východu především na základě informací a činnosti organizace Aid to Church in Need, která poskytuje pomoc pronásledovaným křesťanům, kteří zůstali uvězněni uprostřed konfliktů, nebo museli opustit své domovy. Dalším zdrojem informací o aktuálním stavu a pohledu do problematiky katolických východních církví byla při tvorbě diplomové práce publikace *The Catholic Church in the contemporary Middle East: studies for the Synod for the Middle East* od O'Mahonyho (2010), která byla vydána pro účely Synodu o Blízkém východě konaném na popud papeže Benedikta XVI. v roce 2010. Vztahům mezi křesťany a muslimy se věnuje od roku 2004 centrum *Oasis*, které bylo založeno v Benátkách z iniciativy kardinála Angela Scola. Články a publikace, které toto centrum vydává, se staly podkladem pro informace ohledně vztahu mezi jednotlivými církvemi a taky sloužili jako zdroj informací pro poskytnutí obrazu, jak vnímají současné dění někteří členové církevní hierarchie a jak na něj reagují. Také české periodikum *Salve* věnovalo arabskému křesťanství jedno monotematické číslo, které se zabývá identitou a civilizační rolí křesťanů na Blízkém východě a v arabském světě.

V české literatuře se autoři začali věnovat problému pronásledování křesťanů a jejich postavení na Blízkém východě až v posledních letech. Zkoumáním jejich postavení se zabýval ve své disertační práci Boháč (2014), ve které se zaměřuje na statut křesťanských minorit v Sýrii, Iráku, Libanonu, Jordánsku a Egyptě. Tato práce byla zdrojem informací týkajících se zejména politického a společenského postavení křesťanů v těchto zemích. Další knihou je *Východní křesťanské církve: stručný přehled sjednocených i nesjednocených církví křesťanského Východu* (Szabo, 2016). V ní se autor zabývá popisem východních křesťanských církví, jejich vzájemnými vztahy, historií a uvádí jejich současné představitele, počty členů a informace o jejich aktuálním stavu. V informacích o jednotlivých církvích vychází převážně z *Encyklopedického slovníku křesťanského Východu* (Farrugia, 2010), který byl také pro autora této práce cenným zdrojem informací o jednotlivých církvích, a který autor této práce používal pro komparaci informací ohledně historie jednotlivých církví, jejich názvů a také pro vysvětlení odborných religiálních pojmů. Ke stejnému účelu také významně posloužila kniha *Křesťanstvo* od P. Filipiho (2012).

Neopominutelným zdrojem dat o aktuálních událostech byly mediální zprávy různých zpravodajských serverů. S tím souvisí problém ideologického zabarvení informací, které je vzhledem ke komplikovanému vývoji v regionu a kontroverzním tématům pochopitelné. Odráží se v mediálních zprávách, politických projevech i odborných textech. Autor se při studiu pramenů setkal jak s promuslimskými, tak i protiislámskými postoji. Někteří církevní představitelé se snaží v rámci politické korektnosti bagatelizovat patologické jevy v islámské společnosti, někteří se naopak vyjadřují velmi kriticky. Proto byly všechny mediální zprávy posuzovány podstatně obezřetněji než odborné zdroje s ohledem na možnou politickou nebo náboženskou předpojatost autorů. Mezi uvedenými zdroji a protichůdnými proudy se autor snažil najít rovnováhu a extrémní názory ignorovat.

Zkratky názvů různých organizací jsou uváděny ve tvaru, v jakém by měly být známy v českém prostředí. Za překlady citací z cizojazyčných zdrojů nese odpovědnost autor. Časové vymezení zkoumané problematiky se zabývá situací a událostmi spjatými s křesťany v Sýrii, Iráku a Libanonu do 31. března 2017.

3 KŘESŤANSTVÍ VE SVĚTĚ A NA BLÍZKÉM VÝCHODĚ

Počet křesťanů ve světě je dnes (údaje k roku 2017) asi 2,5 mld., tvoří tedy kolem 33 % světové populace. Z toho věřících hlásících se ke katolické církvi je kolem 50 %, ortodoxních křesťanů 11 %, členů protestantských církví je asi 22 % a věřících nezávislých církví 17 % (World Religion Database, 2017).

3.1 Vznik křesťanství

Za okamžik vzniku křesťanské církve a za počátek jejího šíření do světa je možné považovat smrt a vzkříšení Ježíše Krista a dobu, kdy se jeho apoštolové skryli v Jeruzalémě kvůli obavám z pronásledování ze strany představených Židů nebo římských vojáků. Padesát dní poté – na svátek letnic – se přestali ukryvat a otevřeně začali hlásat a šířit svou víru. Od té chvíle začala církev růst především mezi Židy a navzdory pronásledování se křesťanské komunity zanedlouho rozšířily po celé Římské říši. Narůstající pronásledování způsobilo, že řada křesťanů z Judeje a Samaří hledala útočiště v Antiochii¹ – hlavním městě římské provincie Sýrie. Právě Sýrie se stala během jedné generace místem s nepočtenější křesťanskou komunitou. O jejím významu píše Belloc (2008, s. 88), že *„náhlý rozmach církve byl syrskou záležitostí, protože misionářská činnost začínala v Sýrii, šířila se ze Sýrie a vracela se do Sýrie. Jednalo se o oblast mezi Antiochií na severu a Jeruzalémem na jihu, Damaškem na východě a pobřežím Středoziemního moře na západě. Zde mělo křesťanství kořeny, odsud proudil jeho vliv do světa a sem se vracely zprávy o jeho šíření“*. Než svatý Petr odešel do Říma, přesunul sídlo církve z Jeruzaléma právě do Antiochie. Jeruzalém se kvůli perzekucím po římském vítězství v první židovské válce (v roce 70 n. l.) a celkové izolovanosti nemohl stát centrem dynamicky se rozvíjejícího křesťanství. Z Palestiny a Sýrie se křesťanství šířilo také do Egypta, kde už během třetího století vzniklo 40 diecézí a 100 biskupů se hlásilo pod Alexandrijský patriarchát. Díky rychlému rozmachu křesťanství v Sýrii byly založeny další diecéze v dalších částech Římské říše ale i za jejími hranicemi, např. až v Arménii nebo Perthské říši (dnešní severovýchodní Írán). Ve 3. století již křesťané tvořili většinu nebo téměř většinu v mnoha oblastech Východu² a v ostatních měli významné minority. Tento proces vyvrcholil v roce 312, kdy římský císař Konstantin přijal křest a tím i křesťanskou víru, což znamenalo nejen konec pronásledování, ale také tím vznikl základ pro šíření křesťanství napříč celou tehdejší společností (Marlin, 2015).

¹ Dnes se nachází na pobřeží Středoziemního moře, v jejíž nejjižnější části Turecka na hranici se Sýrií.

² Dělení na Východ a Západ vzniklo podle polohy území vzhledem k Římu v rámci Římské říše.

Tento rychlý rozmach také přinesl řadu problémů. Učení církve nebylo vždy jednotné a nastávaly vnitřní konflikty mezi jednotlivými tradicemi v nahlížení na osobu Ježíše Krista (tzv. christologické spory). Aby je církve mohla vyřešit a také se postavit hrozbě herezí, bylo ve 4.– 6. století svoláno několik církevních koncilů. První koncil se konal v roce 325 v Nicei a týkal se problematiky vztahu mezi lidskou a božskou přirozeností Ježíše Krista. Na tomto koncilu byla odmítnuta tzv. ariánská hereze. Další koncily se konaly v Konstantinopoli (381) a Efezu (431), kde bylo odmítnuto Nestoriánovo učení a v Chalcedonu (451). Tyto události vedly k fragmentaci církve a rozdělení křesťanského světa, které trvá až do dnešní doby podle toho, které koncily jednotlivé církve uznávají. Vznikly tak církve předefezské (Asyrská církev Východu – uznává pouze první dva koncily), předchalcedonské, tzv. východní ortodoxní církve (Syrská, Arménská, Koptská a Etiopská církev), katolická církev, západní ortodoxní a protestantské církve uznávají všechny čtyři uvedené koncily.

V letech od poloviny 20. stol. do začátku 21. stol. se předefezské, předchalcedonské, ortodoxní a katolické církve zapojily do vzájemného dialogu a některé dogmatické rozdíly již nejsou považovány za zásadní překážku. Pozitivním výsledkem těchto setkání nebylo jen lepší vzájemné porozumění, ale také shoda na společném dogmatickém základě týkající se christologie. Nicméně je nutné dodat, že k vyřešení všech, i méně závažných otázek překáží především psychologická vzdálenost, jako důsledek několika staletí vzájemného odcizení, kdy se církve rozvíjely izolovaně jedna od druhé a rozvíjely i vlastní teologické učení (Gianazza, 2014).

Obecně se křesťanství dělí na východní a západní. Toto rozdělení vzniklo podle polohy území vzhledem k Římu v rámci Římské říše. Západní církev, označována také jako latinská nebo římskokatolická je s východními církvemi spojena stejnou apoštolskou tradicí, která sahá až do dob apoštolů, a také společnou tisíciletou historií. M. Szabo (2016) uvádí, že je důležité v západní (latinské) církvi opustit rozšířené a neopodstatněné myšlenky, že církve před velkým schizmatem v roce 1054³ byla unifikovaná a dva velké křesťanské světy – Východ a Západ – jsou až důsledkem tohoto rozdělení. Pravda je, že už od vzniku křesťanství byla velká různorodost a rozmanitost ve vnějších projevech víry, které se utvářely právě v kontextu tehdejšího kulturního prostředí Východu. Lze tedy tvrdit, že východní církve jsou svými tradicemi a obřady blíže apoštolským dobám, než je dnes západní církev. Je nutné dodat, že dělit církve geograficky na východní a západní dnes může být zavádějící, protože kvůli narůstající migraci vznikají často komunity východních křesťanů na Západě, například v Brazílii, Argentině a USA nebo se západní

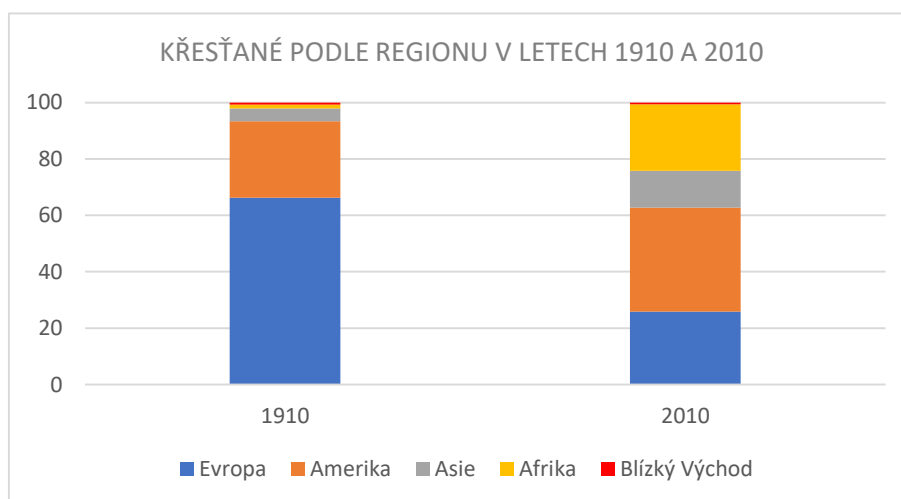
³ Roku 1054 se římský papež a konstantinopolský patriarcha navzájem exkomunikovali z církve. Křesťanská obec se tak rozdělila na západní (latinskou) římskokatolickou církev, která se podřídila autoritě římského papeže a východní (byzantskou) řeckou ortodoxní církev.

křesťané přesouvají do oblasti dnešního Blízkého východu, kvůli humanitární pomoci nebo misijní činnosti nebo z ekonomických důvodů.

3.2 Vývoj počtu křesťanů ve světě

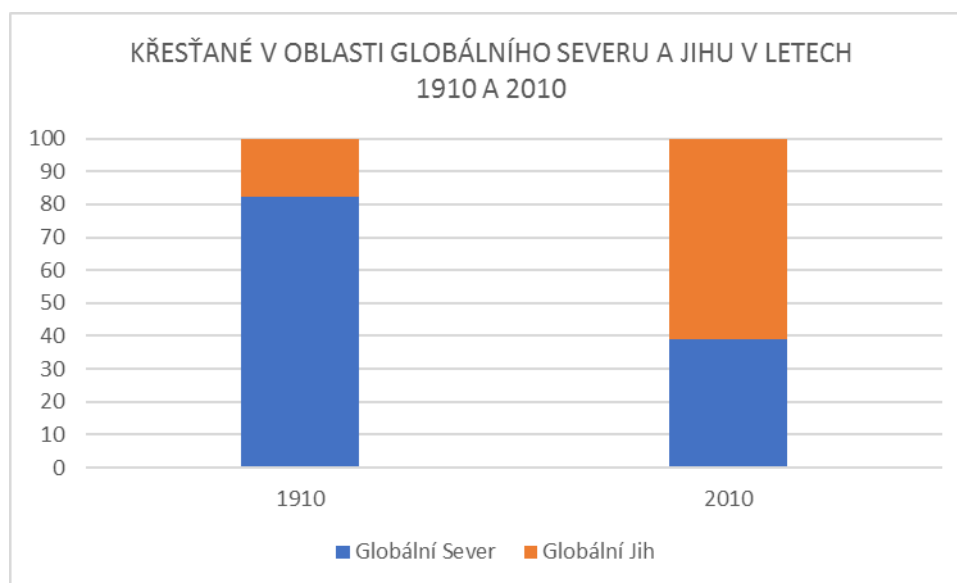
Celkový počet křesťanů na světě na začátku 19. století byl kolem 612 mil., což tehdy představovalo asi 34 % všech obyvatel světa. V roce 2017 jich bylo 2,5 mld. s podílem 33 % (World Religion Database, 2017).

Jedním ze způsobů dělení křesťanů je jejich příslušnost ke čtyřem hlavním tradicím: římsko-katolické církvi, ortodoxním církvím, protestantům a nezávislým církvím. Mezi těmito tradicemi tvořili římskí katolíci v roce 1910 47,6 % a 51,6 % v roce 2010. Jejich podíl se také mírně zvýšil v rámci světové populace (z 16,6 % v roce 1910 na 17 % v roce 2010). Tyto údaje nicméně maskují prudký pokles podílu římských katolíků v Evropě, a naopak jejich výrazný nárůst v Africe a v Asii. Podíl příslušníků ortodoxních církví klesl jak v rámci světové populace, tak i v rámci všech křesťanů (v roce 1910 tvořili 7,1 % světové populace, v roce 2010 už jen 4 %; mezi křesťany to byl pokles z 20,4 % na 12,2 %). Tento vývoj je ovlivněn především politickými změnami po pádu komunismu ve Východní Evropě, poměrně nižší porodností a vyšší úmrtností, než jakou mají ostatní křesťané a faktem, že ortodoxní církve až na výjimky nevyvíjí aktivní misijní činnost za účelem získání nových členů. Podíl protestantů mezi křesťany mírně klesl z 24,4 % (1910) na 22,2 % (2010) a v rámci světové populace z 8,4 % na 7,3 %. Naopak výrazný nárůst zaznamenaly nezávislé církve, které v roce 1910 tvořily pouze 1,7 % všech křesťanů, v roce 2010 pak už 16,6 %. Jejich podíl na světové populaci vzrostl z 0,6 % na 5,5 % (Zurlo, 2014).

Obr. 3.1 Rozložení křesťanů mezi regiony v letech 1910 a 2010 (%) (zdroj: Pew Research Center).

Od začátku 20. století došlo ke změnám jak v geografickém rozšíření křesťanství, tak i ke změnám v etnické a jazykové struktuře. V roce 1910 žilo více než 80 % všech křesťanů ve státech „Globálního Severu“ (Global North)⁴. Během 20. století klesl jeho podíl na 40 % a majorita křesťanů nyní žije v Africe, Asii a Jižní Americe. Předpokládá se, že v roce 2025 bude v oblasti „Globálního Jihu“ žít asi 70 % všech křesťanů (viz obr. 3.2). V rozmezí let 1910 a 2010 se zvýšil podíl křesťanů na celkové populaci Afriky z 9,3 % na 48,2 %. V Asii došlo k nárůstu z 2,4 % na 8,3 % (Zurlo, 2014).

Obr. 3.2 Rozložení křesťanů mezi *Globálním Severem* a *Globálním Jihem* v letech 1910 a 2010 (%) (zdroj: Pew Research Center).

3.3 Křesťané na Blízkém východě

Většina katolických křesťanů snadno přijímá, že historickým středem církve je Řím a že křesťanství je spojeno především s Evropou, ale pravda je, že křesťanství vzniklo a rozvinulo se v oblasti, kterou dnes označujeme jako Blízký východ⁵ (Farrugia, 2010).

Marlin (2015) uvádí, že o existenci křesťanských komunit na Blízkém východě naprostá většina obyvatel Západu vůbec neví a zároveň identifikují pojem Blízký východ a arabský svět pouze s islámem. Přitom několik století předtím, než se stal oblastí, kde dominuje islám, byl Blízký východ historickým „srdcem“ křesťanství, místem vzniku, v jehož historickém a kulturním

⁴ Do skupiny zemí označovaných jako *Globální Sever* (Global North) patří podle Pew Research Center Severní Amerika, Evropa, Japonsko, Austrálie a Nový Zéland. Mezi země *Globálního Jihu* (Global South) se potom řadí Latinská Amerika, Afrika a Asie.

⁵ Jeho vymezení není jednotné, pro účely této práce budeme jako „Blízký východ“ označovat skupinu 17 zemí: Bahrajn, Egypt, Írán, Irák, Izrael, Jemen, Jordánsko, Katar, Kuvajt, Kypr, Libanon, Omán, Palestina, Saúdská Arábie, Spojené arabské emiráty, Sýrie a Turecko

kontextu byly formulovány teologické základy křesťanské víry a bohoslužby, „odrazovým můstkem“ pro evangelizaci a šíření křesťanství do Evropy a Afriky a také místem života prvních křesťanských mučedníků a svatých (Marlin, 2010).

Zde je znovu potřeba poukázat na fakt, že ne všichni Arabové jsou muslimové. Je potřeba rozlišit Araby jako etnickou skupinu obyvatel, která je rozšířená v severní Africe a na Blízkém východě a muslimy, kteří nejsou příslušníky etnika, ale náboženství. Počet muslimů na světě je asi 1,6 mld. a počet Arabů se odhaduje na 390 mil., jen asi 20 % muslimů je zároveň Araby. Nepominutelnou složkou arabského etnika jsou příslušníci jiných náboženství než je islám, ke křesťanství se hlásí odhadem 20–23 milionů Arabů (Nosek, 2016).

Je také důležité přestat vnímat křesťanství jako ryze západní záležitost. Samir Khalil Samir SJ vysvětluje vztah mezi nenávisť ke křesťanům a k Západu tím, že muslimové spojují náboženskou příslušnost s etnickou příslušností, a proto považují arabské křesťany za partnery a spojence Západu. Toto ztotožňování Západu s křesťanstvím ze strany islámských extremistů situaci křesťanů na Blízkém východě značně komplikuje (Marlin, 2015).

Když muslimové začali v 7. a následujících stoletích pronikat do oblastí mimo Arábii a postupně si podmaňovali cizí kultury a společnosti, zůstaly křesťanské komunity živou a podstatnou součástí arabského světa a spoluutvářely tehdejší kulturu a civilizaci. V mnoha městech si křesťané udrželi výraznou většinu až do středověku i když byli pod muslimskou nadvládou zatěžováni speciálními daněmi nebo nuceni ke konverzi. Hlavním důvodem jejich rezistence byla vyšší úroveň vzdělanosti a znalosti jazyků. I muslimskými vládci byli často využíváni jako zprostředkovatelé kontaktu mezi Východem a Západem.

Když se na počátku 20. století rozpadala Osmanská říše, viděli v tom místní křesťané příležitost ke zlepšení svého postavení ve společnosti. Podporovali proto vznik nezávislých arabských států a zavedení demokratických politických institucí garantujících rovnoprávné postavení všem obyvatelům. Ne ve všech zemích se tato strategie, vzhledem k různým vlivům a událostem, které se v regionu odehrály během 20. století, křesťanům vyplatila. Došlo sice k vytvoření samostatných států, jejich hranice ale v mnoha případech nerespektovaly rozšíření jednotlivých etnik a mnohdy se udržovaly při životě jen „díky“ nastolení diktátorských režimů, situaci zkomplikovalo založení státu Izrael, íránsko-irácká válka a řada dalších konfliktů a změn, které jsou v posledních desítkách let provázeny nárůstem militantního islámu, jež namnoze čerpá svou představu o ideálním uspořádání společnosti ze situace v 7. stol., kdy docházelo k expanzi islámu. To vedlo v posledních desítkách let u mnohých křesťanů v regionu k získání pocitu ohrožení, ke ztrátě perspektiv a k jejich postupnému odchodu na Západ. Po politických

a společenských změnách označovaných jako *arabské jaro* tento proces ještě zesílil, hovoří se dokonce o *exodu* křesťanů (Zurlo, 2014).

Dnes jsou křesťané přítomni ve všech zemích Blízkého východu, jejich počet se však významně liší stát od státu, ve všech jsou ale menšinovou složkou obyvatelstva. Celkový počet obyvatel na Blízkém východě je asi 380 mil., z toho křesťanů je kolem 10 mil. (2010), tedy asi 4,2 % celkové populace. V roce 1910 měli křesťané na Blízkém východě podíl 13,6 % na celkové populaci a v roce 2025 se očekává pokles na 3,6 %. Z pohledu dlouhodobé přítomnosti křesťanů je situace ještě znepokojivější, pokud uvažíme, že od 15. do 19. století tvořili křesťané stabilně kolem 15 % obyvatelstva regionu (Gianazza, 2015).

V současnosti probíhají na Blízkém východě souběžně dva – z hlediska křesťanské „přítomnosti“ v regionu protichůdné – procesy. Prvním je emigrace příslušníků původních křesťanských komunit do Evropy, Severní a Jižní Ameriky a Austrálie, druhým imigrace křesťanů přicházejících pracovat do bohatých států Perského zálivu těžících ropu. Šest států Blízkého východu zaznamenává (zejména od 70. let 20. stol.) nárůst počtu křesťanů: Bahrajn, Katar, Kuvajt, Omán, Saúdská Arábie a Spojené arabské emiráty. Jedná se hlavně o imigranty z Filipín a Jižní Koreje, kteří přicházejí pracovat v těžebním a stavebním průmyslu. Dalším složkou imigrantů je příchod misionářů, zejména protestantů a příslušníků nezávislých církví. Protestantští misionáři začali do regionu přijíždět na konci 19. století s cílem působit a získávat nové členy mezi muslimy. Poté, co se ukázalo, že mají mezi nimi jen minimální odezvu, obrátili svou pozornost na získání proselytů v původních historických církvích, které jsou římsko-katolické nebo ortodoxní, což vede k napětí ve vztazích mezi jednotlivými církvemi (Zurlo, 2014).

Devět zemí Blízkého východu zaznamenalo mezi lety 1910 a 2010 pokles podílu křesťanů v jejich populaci. Šlo o Egypt, Irák, Írán, Izrael, Jordánsko, Libanon, Palestinu, Sýrii a Turecko. Nejvýraznější změny nastaly v Libanonu, Sýrii, Turecku a Palestině, kde byl během jednoho století pokles větší než 10 procentních bodů. V Libanonu poklesl v letech 1910–2017 podíl křesťanů na celkové populaci ze 77,5 % na 32 % (Zurlo, 2014). Tato situace je zapříčiněna vyšším ekonomickým statusem křesťanského obyvatelstva (provázeným nižší porodností) a zejména krvavými válkami od roku 1975–1990, které provázela intenzivní emigrace do USA, Austrálie a Evropy. Snižování počtu křesťanských komunit probíhalo již v 70. letech 20. století také v souvislosti s irácko-iránskou válkou, v Egyptě, Sýrii a Libanonu začalo snižování počtu křesťanů nabírat rychlejší spád na konci 20. století a zejména na počátku 21. století až do současnosti. Od roku 2011, kdy tyto země zasáhly události *arabského jara* rostou obavy o budoucnost křesťanů právě v těchto státech. Jedná se zejména o Sýrii, odkud proudí uprchlíci, mezi nimi

i křesťané, do Libanonu a na Západ a o Irák, kde představitel Chaldejské církve patriarcha⁶ Louis Raphael I. Sako jako jeden z prvních začal upozorňovat na exodus křesťanů a zmenšování velikosti komunit místních historických církví, které přežily i genocidy během první světové války ze strany Turků. Právě Sýrie a Irák jsou státy, kde jsou emigrační tendence křesťanů v současnosti nejvýraznější. Proto se jimi a Libanonem, jakožto státem s jednou z nejpočetnějších křesťanských komunit, tato práce zabývá podrobněji.

Současnou situaci křesťanů v Sýrii, Iráku a Libanonu nejvíce ovlivňuje jejich pronásledování, stejně jako na celém Blízkém východě a na světě. Podle dat Pew Research žije 75 % světové populace v zemích, kde je omezována náboženská svoboda. Podle Ministerstva zahraničí Spojených států amerických (ang. United States Department of State) čelí křesťané kvůli své víře pronásledování ze strany státu nebo svých spoluobčanů ve více než 60 zemích světa. Podle neziskové organizace Open Doors, která sleduje pronásledování křesťanů ve všech zemích světa uvádí, že každý měsíc je kvůli své víře zabito 322 věřících, zničeno 214 kostelů nebo jiných církevních zařízení a proběhne 722 únosů, napadení, zatčení nebo nucených sňatků (OpenDoors, 2017).

Organizace Open Doors definuje osm důvodů, které vedou k pronásledování křesťanů. Jedná se o islámský radikalismus, náboženský nacionalismus, etnický antagonismus, denominační protekcionismus, komunistický nebo post-komunistický útlak, sekulární netoleranci, organizovaný zločin nebo korupci a diktátorské režimy.

Open Doors pravidelně zveřejňuje seznam zemí, kde „*nejtěžší žít jako křesťan*“. Na prvním místě je Severní Korea, kde je příčinou pronásledování komunistický režim, na druhém místě je Somálsko, kde křesťanům komplikuje život islámský extremismus a etnický antagonismus. Sýrie je na šestém místě a Irák na sedmém, jako příčina pronásledování v obou zemích je uveden islámský extremismus.

Pronásledování může mít různé formy, které lze obecně rozdělit na dva druhy, pronásledování fyzické a legislativní (administrativní). O fyzické pronásledování se jedná, pokud pronásledované osoby utrpí jakoukoliv fyzickou újmu (únos, znásilnění, mučení, zabití). O legislativní nebo administrativní pronásledování se jedná v případech, kdy je život postiženým osobám záměrně komplikován politickou mocí států prostřednictvím zákonů a legislativních omezení. Mezi ně může patřit zákaz vstupu kněžím na území států bez souhlasu vládnoucího režimu, omezení výstavby kostelů, zákaz udílet svátosti, vlastnit Bibli, růženec nebo viditelně nosit náboženské symboly či zákaz konverzí k jinému náboženství než k islámu.

⁶ Dnes je tímto termínem ve východním kanonickém právu označován biskup, který má moc nad metropolí, biskupy a nade všemi věřícími patriarchální církve které předsedá.

Autor se snaží popsat současnou situaci křesťanů v Sýrii, Iráku a Libanonu, a to není možné bez věcnosti a uvedení konkrétních situací a činů, které plynou z nenávistného chování bojovníků teroristických organizací, kteří ve jménu svého boha a víry zabíjejí, znásilňují a rabují. *„Copak můžeme mlčet, když se lidé odsuzují k trestu smrti jen kvůli tomu, že vystoupili z islámu? Copak můžeme mlčet, když vidíme, že tyto projevy mají opravdu svůj základ v islámu samotném?“* (Nosek, 2016, s. 159). Autor se snaží vyhnout zaujatému postoji a jednostrannému pohledu na problematiku na islámský extremismus, ale také nechce zamlčovat nebo se vyhýbat zřejmým faktům.

4 CÍRKVE NA BLÍZKÉM VÝCHODĚ

Blízký východ představuje široké spektrum církví a jejich denominací, jejichž počátky sahají k samému zrodu křesťanství. Církev na Blízkém východě mohou být rozděleny do 5 skupin: západní ortodoxní církev, východní ortodoxní církev, východní a západní katolické církev, anglikánské a protestantské a Asyrská církev Východu (O'Mahony 2010). V této složité a nepřehledné situaci si jsou věřící „ve svém srdci vědomi příslušnosti k jednomu Kristu, zvláště tehdy, když musejí vyjádřit svou víru a žít svou identitu před těmi, kteří křesťané nejsou“, i když si jsou vědomi své příslušnosti k rozdílným denominacím a komunitám, které jsou rozděleny ve smyslu kanonického práva (Giannaza, 2015, s. 29).

Podle O'Mahonyho (2010) se počet členů východních křesťanských církví pohybuje, mezi 30-35 miliony věřících, z nichž asi 10-15 milionů žije na Blízkém Východě. V následujícím textu autor této práce, pokud není uvedeno jinak, vychází z dat World Religion Database, kde jsou, jak již bylo uvedeno, církve rozděleny do čtyř skupin: ortodoxní, katolické, protestantské a nezávislé.

4.1 Katolické východní církve

Církev, kterými si tato práce zabývá především, jsou východní katolické církve⁷, kterých je 23, řídí se Kodexem kánonů východních církví a mají status *sui iuris*⁸, což je termín zavedený v katolické církvi v roce 1990 a je analogický k termínu *autokefální církev*⁹ užívaném ve východních pravoslavných církvích. Všechny východní katolické církve spadají pod jurisdikci papeže prostřednictvím Kongregace pro východní církve. Z 23 východních katolických církví jen dvě nemají svůj s papežem „*nesjednocený*“ protějšek, dvě pak vznikly vyčleněním z Asyrské církve Východu (chaldejská a syrskomalabarská církev).

Na území Sýrie, Iráku a Libanonu působí 5 patriarchálních¹⁰ východních katolických církví *sui iuris* – melchitská, syrská, arménská, chaldejská církev a Latinský patriarchát v Jeruzalémě.¹¹ Ostatní

⁷ Příslušnost k „*církvi katolické*“ má svá pravidla a odlišuje se od příslušnosti k církvi jiné. Příslušníci této církve uznávají autoritu římského biskupa a uznávají jeho zvláštní postavení. Používá se proto také někdy označení „*církev římsko-katolická*“ (Filipi, 2012, s. 61).

⁸ Všechny partikulární církve *sui iuris* jsou autonomní, ale nejvyšší autoritou je římský biskup-papež. Stejně jako si pravoslavná církev nemůže udělit autokefalitu (autonomii) sama, ale musí ji obdržet od mateřské církve, tak i status *sui iuris* může být udělen jen se souhlasem římské církve, reprezentované papežem.

⁹ Autokefalita je pojem označující samostatnost některých pravoslavných církví, který se dnes odvíjí od historického a politického vývoje jednotlivých zemí. Autokefalita zaručuje každé národní církvi plnou vnitřní a správní autonomii. Každá autokefální církev je řízena synodem, v jehož čele stojí patriarcha, metropolita nebo arcibiskup.

¹⁰ V jejich čele stojí patriarcha jmenovaný papežem.

církev jsou zmíněny pouze v rozsahu nutném k doplnění přehledu o celkové situaci v regionu (O'Mahony, 2010).

4.1.1 Arménská katolická církev

První arménská církev, která byla spojená s Římem vznikla už ve 12. století. Když křižáci procházeli přes arménské království v Kilíkii¹² do Palestiny, uzavřeli v roce 1198 s arménským králem dohodu, která vedla ke vzniku unie mezi arménskou a katolickou církví. Tato unie ale nebyla přijata ostatními Armény žijícími mimo Kilíkii a po dobytí území muslimy a ustanovení Mamluckého sultanátu se v roce 1375 rozpadla (Szabo, 2015).

Dnešní arménská katolická církev navazuje na misionářskou činnost řádu dominikánů v oblasti dnešního Turecka, Iráku a Sýrie zahájené v roce 1330. Na různých místech Arménie vznikaly postupně malé katolické komunity, pro něž papež Benedikt XIV. v roce 1742 ustanovil biskupa Abrahama Ardziviana a potvrdil jej patriarchou Kilikie a všech Arménů se sídlem v Libanonu.¹³ Pod jeho jurisdikci spadali arménští katolíci jižních provincií Osmanské říše, zatímco na severu, na území bývalého arménského království, tzv. Velké Arménie, spadali pod správu latinského apoštolského vikáře v Konstantinopoli. Jistou „*dvojkolejnost*“ v organizaci arménské katolické církve vyřešil papež Pius IX. až v roce 1867, který oba úřady spojil a sídlo patriarchy arménské katolické církve přenesl z Libanonu do Konstantinopole. Osmanská vláda uznala Armény jako *millet*¹⁴, díky čemuž se arménská církev mohla řídit vlastním právem a podléhat vlastnímu vedení (Szabo, 2015).

Vyvražďování Arménů na konci první světové války postihlo těžce i komunitu arménských katolíků. Zavražděno bylo 7 biskupů, 130 kněží, 47 řeholních sester a přes 100 000 věřících. Celkový počet obětí této genocidy byl asi 1,5 mil Arménů. Po těchto událostech v roce 1928 arménský katolický synod¹⁵ rozhodl přesunout sídlo svého patriarchátu zpět do libanonského Bejrútu a z Konstantinopole se stalo arcibiskupství (Farrugia, 2010).

¹¹ Celkem je 6 Východních katolických církví *sui iuris*, v jejichž čele stojí patriarcha. Poslední je Koptská církev v Egyptě, kterým se autor v této práci nezabývá.

¹² Arménské království v Kilíkii neboli Kilikijská Arménie, byl středověký státní útvar na pomezí dnešního Turecka a Sýrie.

¹³ Nový patriarcha v Libanonu přijal jméno Abrahám Petr I., a jméno Petr přijímali i všichni jeho nástupci na znamení jednoty s Petrovým úřadem v Římě.

¹⁴ V rámci osmanské říše se jednalo administrativně-technický termín, který označoval nemuslimskou náboženskou komunitu, která měla svého právního představitele, který zodpovídal za věrnost komunity vůči zákonu a placení daně. Pokud byla komunita legálně uznána jako millet, mohli její členové praktikovat vlastní náboženství a mít svá kultovní místa a spravovat své záležitosti podle vlastního kanonického práva

¹⁵ Shromáždění biskupů.

Katolické arménské komunity, které se nacházely na území carského Ruska, měly od roku 1850 samostatnou diecézi, ta však byla o 40 let později zrušena carskou administrativou, která byla zaměřena proti západnímu katolictví. V době existence Sovětského svazu byla arménská katolická církev zcela zakázána a znovu mohla veřejně působit až po obnovení nezávislosti Arménie v roce 1991.

Až do konce první světové války neměli Arméni svůj vlastní stát a mnozí z nich odcházeli do různých zemí v Evropě, kde si však udrželi svou národní identitu, jazyk i náboženský obřad. Proto Svätý stolec zřídil pro katolické Armény ve východní Evropě v roce 1991 ordinariát¹⁶ se sídlem v Gjumri.¹⁷

Jedinou mnišskou arménskou katolickou komunitou je řád mechitaristů, který má dnes svůj klášter v Benátkách. Arménská katolická církev má od roku 1771 vlastní kněžský seminář v libanonském Bzommaru a pro vyšší studium teologie slouží od roku 1883 arménská kolej u kostela San Nicola da Tolentino agli Orti Sallustiani v Římě (Farrugia, 2010).

Počet členů arménské katolické církve je asi 376 000 (2015) a nejvíce jich žije v libanonském Bejrútu a do nedávna v syrském Aleppu, v Libanonu celkem asi 25 000. Kromě východní Evropy žijí také ve Spojeném království, USA, v Kanadě, v Austrálii a na Novém Zélandě. Patriarchou¹⁸ je od roku 2015 rodák z Aleppa Krikor Bedros (Řehoř Petr) XX. Garboyan sídlící v Bejrútu v Libanonu. Pro srovnání, počet členů arménské apoštolské církve (nespojené s Římem) byl v roce 2015 asi 6,4 mil. (World Religion Database, 2017).

4.1.2 Chaldejská katolická církev

Od 15 stol. jednotlivé větve křesťanů v dnešním Iráku střídavě navazovaly vztahy s římskou církví. V dnešní době považují Irák za svou „domovinu“ tři samostatné církve: chaldejská církev, Asyrská církev Východu a Starobylá asyrská církev Východu. Toto rozdělení podle současného patriarchy chaldejské církve Louise Raphaela I. Saka, může, „pokud se nebude léčit, vést až k pomalé smrti“ všech tří původně jednotných církví (Sako, 2015, s. 35).

Asyrská církev Východu vznikla usazením křesťanů v Persii během 1. a 2. století. Během 5. století přijala Nestoriánovo učení, které neuznávalo Pannu Marii za Bohorodičku. Odmítnutí tohoto katolického dogmatu vedlo ke zrušení kontaktu s římskou církví a k izolaci církve od hlavního křesťanského proudu, na druhou stranu ji to však uchránilo od represí ze strany Perské říše,

¹⁶ Církevní úřad, v jehož čele stojí diecézní biskup

¹⁷ Druhé největší město Arménie

¹⁸ Dnes je tímto termínem ve východním kanonickém právu označován biskup, který má moc nad metropolí, biskupy a nade všemi věřícími patriarchální církve které předsedá.

kteřá do tē doby obviňovala místní křesťany ze spolupřáce s nepřátelským Římem, resp. Byzancí (Farrugia, 2010).

Když v 7. století dobyli Persii Arabové, tvořili křesťané více než polovinu obyvatelstva. Změna politické, ekonomické a sociální situace vedla ke změně postavení místních křesťanů. Většina z nich byla donucena přestoupit k islámu, nicméně pro samotnou církev to bylo období rozkvětu. Založila nové diecéze v Damašku, Jeruzalémě, Alexandrii, na Kypru a podél Hedvábné stezky šířila své učení až do Číny nebo Mongolska. Muslimský vpád způsobil rozšíření arabštiny a ústup původní syrštiny. Křesťané hráli ve společnosti specifickou roli, protože významně přispívali k šíření a rozvoji vzdělanosti a kultury, a především svými jazykovými znalostmi a umožňovali překlady děl mezi arabštinou, syrštinou a řečtinou. Tvořili tedy „*kulturní a civilizační most mezi Východem a Západem*“ (Sako, 2015, s. 37). Když v roce 837 Chalífa al-Mu'tasim přestěhoval své sídlo 100 km od Bagdádu, patriarcha jej následoval, stejně tak když se na konci století jeho následovník stěhoval zpět do Bagdádu, přesunul se i patriarchát. Tento fakt ilustruje míru integrace muslimů a křesťanů v 8. a 9. století v Persii (Sako, 2015, s. 37).

V průběhu 13. století začali Arabský chalífát napadat Mongolové a křesťané byli zpočátku využíváni jako prostředníci k vyjednávání mezi Araby, Mongoly a Římem. Nicméně tato tolerance netrvala dlouho a mongolští vládcové začali zavádět restriktce proti křesťanům, kostely byly ničeny nebo přestavovány na mešity. Během vlády Tamerlána¹⁹ (1336–1404) většina Mongolů přijala islám a pronásledování křesťanů získalo formu systematického vyvražďování. To donutilo většinu křesťanů utéci do hornaté oblasti Kurdistánu a vzdálenější diecéze postupně zanikly (Szabo, 2015).

Během 14. a 15. století se Asyrská církev Východu zmenšovala a zůstala přítomna pouze v severní Mezopotámii a dnešním jižním Turecku. V roce 1450 zavedl Patriarcha Simeon IV. dědičný patriarchát (kvůli celibátu vysokých církevních představitelů ze strýce na synovce) a prohlásil se světskou i duchovní autoritou. Fakt, že se patriarchát dostal pod kontrolu jedné rodiny, oslabil postavení církve na intelektuální, duchovní, administrativní i pastorální úrovni, a navíc vedl k občasným sporům o nástupnictví zvláště v případech, kdy měli být metropolitou²⁰ nebo patriarchou ustanoveni nezletilí chlapci. Tato situace nakonec vedla k rozdělení na několik patriarchálních linií.

¹⁹ Turkický vojevůdce a k dobyvatel, který ve 14. století vytvořil říši rozkládající se na území dnešního Íránu, Turkmenistánu, Uzbekistánu a Afghánistánu.

²⁰ Výraz metropolita označuje v latinské církvi arcibiskupa, proto je jeho diecéze nazývána metropolitním sídlem, která spravuje menší biskupství. Ve východních pravoslavných církvích je metropolitou církevní hodnostář, který se nachází na středním stupni mezi patriarchou a arcibiskupy. Naopak ve východních katolických církvích je metropolitou označován hierarcha (vysoký církevní hodnostář) jmenovaný papežem, stojící v čele metropolitní církve *sui iuris*.

Jedna z těchto periodicky se opakujících krizí vedla k vytvoření první asyrské církve spojené s Římem. Podnětem k jejímu vzniku bylo schizma vzniklé po synodu církve v roce 1553, na kterém byl patriarchou zvolen opat Yohannan Sulaqa. Ten se nechal vysvětit papežem Juliem III. a přijal jméno Šimon VIII. Sulaqa. Po svém návratu do Diyarbakiru byl však svými rivaly, kteří nesouhlasili se sjednocením s Římem uvězněn a popraven. Biskupové, které Sulaqa vysvětil, zvolili jeho nástupce. Kvůli bezpečnosti a také z pastorálních důvodů se jeho nástupci usadili v Kurdistánu a sídlo patriarchy bylo umístěno do Qudshanisu (dnes Konak). Až do 17. století udržovali kontakt s římskou církví, ale poté se postupně navraceli ke svým původním tradicím ovlivněným nestoriánstvím a přestali komunikovat se svým okolím i s Římem. Z této linie dnes vychází Asyrská církev Východu a Starobylá asyrská církev Východu (Szabo, 2016).²¹

Následníci Sulaquova rivala Simeona VII. přesunuli své sídlo do Mosulu. V roce 1672 přesvědčili misionáři z řádu kapucínů metropolitu v Amidu Josefa, aby konvertoval ke katolictví, papež jeho žádost přijal a jeho nástupce ustanovil jako patriarchu, čímž vznikla třetí patriarchální linie. S vědomím narůstajícího katolického vlivu v oblasti se snažil o sjednocení s Římem také patriarcha z Mosulu, ale bezvýsledně. To se povedlo až jeho nástupci Yohannovi Hormizdasovi, který byl po smrti patriarchy v Amidu Josefa Augustina V. v roce 1830 jmenován papežem za jediného patriarchu chaldejské církve. Tím se spojily dvě patriarchální linie s jediným patriarchátem v Mosulu, který je od té doby ve sjednocení s Římem (Szabo, 2016).

Během první světové války byli na Blízkém východě postiženy i regiony tradičně obydlené asyrskými křesťany. Sídlo patriarchátu Asyrské církve Východu v Qudshanisu (Konak) bylo srovnáno se zemí a asyrští křesťané museli opustit oblast Hakkari (jihovýchodní Turecko). Poslední čistky proběhly v letech 1924–1925, a od té doby Asyřané v této oblasti nežijí (Řoutil, 2016). Oběti „*asyrské genocidy*“ byli rovněž příslušníci chaldejské katolické církve, odhaduje se, že bylo zavražděno na 70 000 jejich příslušníků. Jádro jejich osídlení, oblast Mosulu, byla bojů ušetřena, neboť se během války i díky snaze patriarchy Josepha Emmanuela II. dostala pod britskou správu a poté se stala součástí Iráckého království. Během patriarchátu Josepha Emmanuela II. se církev rozrostla o část asyrských uprchlíků (tj. původně členů Asyrské církve Východu), kteří byli vyhnáni z oblastí ovládaných Turky. V roce 1947 bylo sídlo patriarchátu z důvodu lepšího kontaktu s vládními institucemi a věřícími, kteří se začali přesouvat do hlavního

²¹ V roce 1964 přešla Asyrská církev Východu na gregoriánský kalendář, což mělo za následek odštěpení skupiny, jež odmítla opustit kalendář juliánský. Toto uskupení představující přibližně pět procent iráckých nestoriánů, se v roce 1969 oficiálně oddělilo jako *Starobylá svatá apoštolská katolická církev Východu*. Tato církev, jejíž patriarcha sídlí v Bagdádu, se od Asyrské církve Východu dogmaticky neodlišuje a od roku 2010 se aktivně snaží obnovit s ní kontakty s perspektivou možného sjednocení. Vstřícným gestem v tomto směru bylo také zavedení oslavy Vánoc podle gregoriánského kalendáře (Velikonoce nicméně i nadále slaví podle kalendáře juliánského).

města kvůli lepším pracovním možnostem a dostupnějšímu vzdělání, přesunuto z Mosulu do Bagdádu. Patriarcha Paul Cheikho (1958–1989) musel zase během svého patriarchátu provést Chaldejskou církev třemi revolucemi (1958, 1963 a 1968), vystřídáním tří režimů, Kurdským povstáním a vleklou irácko-iránskou válkou (1980-1988) (Sako, 2015).

Právě válka s Íránem byla začátkem toho, co se dnes označuje jako exodus křesťanů z Blízkého východu, tedy i z Iráku, kde žije nejvíce příslušníků chaldejské církve. Samotná irácko-iránská válka neměla na chaldejské křesťany zásadní vliv, část z nich sice musela opustit oblasti zasažené boji nebo nepokoji, zahájila ale sérii událostí, které se chaldeců dotkly mnohem citelněji: následná válka v Zálivu, kdy Irák napadl Kuvajt, přinesla dvanáctileté obchodní embargo provázené ekonomickým úpadkem a zvýšenou emigrací křesťanů z Iráku, což vedlo ke zformování nových chaldejských diecézí ve Spojených státech amerických, Evropě, Austrálii, na Novém Zélandě a v Kanadě.

Na začátku funkčního období současného Patriarchy Louise Raphaela I. Saka (zvolen 2013) bydlela většina iráckých chaldeců ve velkých městech nebo na v Ninivských planinách²². Měli zastoupení v lékařských, obchodních a vzdělávacích institucích, a přestože tvořili menšinu, měli poměrně dobré společenské postavení. Muslimskými sousedy byli většinou vnímáni pozitivně pro jejich kulturu a otevřenost. Zásadním zvratem pro ně bylo obsazení Mosulu bojovníky tzv. Islámského státu v červnu 2014. Před jeho postupujícími bojovníky uprchlo na 150 tis. křesťanů do zahraničí nebo do bezpečnějších zón v Iráku. Tento nucený exodus je pro křesťany katastrofou, bez jasné perspektivy a při nejistých vyhlídkách na pozdější návrat je přímo ohrožena jejich historická přítomnost v regionu (Sako, 2015).

Celosvětový počet věřících chaldejské církve byl v roce 2015 asi 504 tis., z čehož žilo v původní vlasti, tedy v Iráku, asi 186 tis., oproti roku 2000 tedy klesl podíl chaldeců žijících ve své vlasti o celých 33 procentních bodů (tehdy jich žilo v Iráku 466 tis., celkový počet byl 591 tis.). Počet věřících s Římem nesjednoceného protějšku chaldejské církve – Asyrské církve Východu – je asi 501 tis. (World Religion Database, 2017).

4.1.3 Melchitská řeckokatolická církev

Slovo *melchitský* pochází ze semitského kořene *mlk*, což znamená vládce, král, císař. Jako melchité byli označováni ti křesťané, kteří se klonili k christologickým závěrům přijatým na chalcedonském koncilu (451), který byl svolán byzantským císařem Marcinem, a proto je za počátek dějin melchitské církve považován právě tento koncil. Protože těchto křesťanů bylo v tehdejší prostředí Blízkého východu výrazně méně, byli vystaveni určité diskriminaci

²² Oblast rozprostírající se na severovýchodně od Mosulu, v místě historického města Ninive

ze strany většinových předchalcedonských východních církví. I přes toto znevýhodnění pravoslavní melchité po staletí přežívali zejména ve městech. Původně mluvili řecky, postupně se ale jazykově arabizovali a dnes se arabština stala i liturgickým jazykem původně řeckého obřadu vycházejícího z byzantské tradice (Farrugia, 2010).

První západní misie mezi pravoslavnými na Blízkém východě byly organizovány v polovině 17. století jezuity, karmelitány a kapucíny. Získaní konvertité si zachovali označení „*melchité*“. Arcibiskupství pro tamní katolíky vzniklo v Antiochii v roce 1701, vlastní církevní hierarchie pro katolické melchity však vznikla teprve poté, co byl pravoslavným patriarchou antiochijským zvolen prokatolický biskup Cyril VI. Tanas (1680–1760). Jeho současník, konstantinopolský patriarcha Jeremiáš III., se obával jeho velké popularity, volbu prohlásil za neplatnou a patriarchou jmenoval jiného kandidáta – Silvestra. Antiochijská církev se tím rozdělila na dvě skupiny: Cyrilovi příznivci měli své centrum nedaleko Damašku, Silvestrovi pak ve městě Aleppo. Cyril následně v roce 1729 dojednal unii s Římem a papež Benedikt XIII. (1650–1730) ho jmenoval prvním patriarchou nové melchitské řeckokatolické církve. Silvestrova skupina zůstala na půdě pravoslaví a označení melchité zcela opustila.

Melchitští biskupové si vždy vedli ve vztazích s Římem suverénně. Odmítli zavést jakékoliv latinské prvky do své byzantské tradice, ale také se na prvním vatikánském koncilu (1869–1870) se postavili proti přijetí konstituce *Pastor Aeternus*, v níž byla definována papežská neomylnost a jeho univerzální jurisdikce. Tehdejší Patriarcha Gregorios II. Youssef Sayour tehdy dokonce opustil i Řím a svůj podpis pod dokument připojil až dodatečně po doplnění klauzule o respektování práv, privilegií a výsad patriarchů východních církví. Stejně razantně vystupoval proti latinizaci katolického Východu i další melchitský patriarcha Maximos IV. Saigh během druhého vatikánského koncilu (1969–1965). Současným patriarchou je od r. 2000 Gregorios III. Lahám sídlící v Damašku (Szabo, 2016).

Po maronitech je melchitská církev nejrychleji se rozrůstající katolickou církví na Blízkém východě. Její členové žijí převážně v Libanonu (314 000), Sýrii (210 000), Izraeli, Jordánsku a Palestině ale i v USA, Kanadě a Austrálii, kam emigrovali už na počátku 20. století a kde se jejich počet kvůli událostem v 21. století nadále zvyšuje. V letech 2000–2010 jejich počet rostl, nejvíce jich bylo v roce 2010 (1 317 000) a v roce 2015 jejich počet klesl na 1 225 000. Počet věřících jejího s Římem nesjednoceného ortodoxního protějšku – řecké ortodoxní církve – je 15 741 000 (Word Religion Database, 2017)²³.

²³ Historicky je melchitská církev protějškem pravoslavného patriarchátu antiochijského, fakticky ale všech pravoslavných církví řecké tradice. Neformální označení „řecká ortodoxní církve“ zahrnuje 7 organizačně oddělených autokefálních pravoslavných církví: Ekumenický patriarchát v Konstantinopoli, řeckou

4.1.4 Maronitská církev

Maronitská církev je východní katolická církev, která nemá svůj ortodoxní protějšek, protože během celé své existence nebyla ani jednou zasažena vnitřním rozkolem.²⁴ Počátek maronitské církve se klade na konec 4. století, kdy se okolo charismatické osobnosti sv. Marona (zemřel 423) shromáždila skupina učedníků. Komunita spadala pod správu antiochijského patriarchátu, rozvinula však samostatnou tradici, protože mniši, kteří v ní žili, hájili v 5. století christologické učení chalcedonského koncilu (451). V 7. a 8. století se mnišská komunita kvůli muslimskému tlaku přesunula i se svými následovníky do vzdálených libanonských hor, kde žili několik století v izolaci od okolního světa. V tomto období začala komunita rozvíjet vlastní identitu jako církev, a v roce 681, kdy byla Antiochie bez patriarchy, byl z této mnišské komunity zvolen biskup, který ji začal vést a který přijal titul patriarchy Antiochie a celého Východu (Szabo, 2016).

Když byl v Antiochii ve 12. století založen křížácký patriarchát začali mít maronité kontakty s římskou církví. V roce 1182 přijali všichni maronité formálně unii s Římem a tuto unii v podstatě nikdy nepřerušili (Farraguia, 2010).

V 16. století se maronité dostali pod nadvládu Turků v rámci Osmanské říše. Až v 19. století začali západní mocnosti, především Francie, poskytovat maronitům žijícím v Osmanské říši zvláštní ochranu. Když v roce 1860 došlo v Libanonu a v Damašku proti nim k masakrům, francouzské vojenské oddíly zasáhly v jejich prospěch. Po první světové válce spadalo území dnešní Sýrie a Libanonu pod mandát Francie a když došlo k vyhlášení nezávislosti v Libanonu, byla bezpečnost maronitské komunity zajištěna tím, že ústava zakotvila dělbu moci na konfesijním základě (viz kap. 5.2). Jednotlivé náboženské skupiny mají dodnes přesně určen počet křesel v parlamentu a rovněž nejvyšší státní představitelé se určují podle náboženského klíče (např. prezidentem může být jen maronitský křesťan).

Postavení maronitských křesťanů v Libanonu se vážně zkomplikovalo během občanské války, která v zemi vypukla v roce 1975. Tisíce jich opustily zemi a emigrovaly do západních zemí Evropy a USA. V září 1989 se k situaci v Libanonu vyjádřil i papež Jan Pavel II., jenž poslal všem katolickým biskupům na světě apoštolský list vyzívající k záchraně Libanonu. V roce 1990 válka skončila, země se však nacházela v úplných ruinách. Papež pak zemi navštívil v roce 1997 (Szabo, 2016).

ortodoxní církev Alexandrijského patriarchátu, řeckou ortodoxní církev Antiochijského patriarchátu, řeckou ortodoxní církev Jeruzalémského patriarchátu, řeckou církev, kyperskou církev a ortodoxní autokefální církev v Albánii.

²⁴ Druhou východní katolickou církví bez „nesjednoceného“ protějšku je velmi malá italsko-albánská řeckokatolická církev.

Od roku 2011 je hlavou maronitské církve patriarcha Béchara Butrus Raï se sídlem v Bherké, 30 km od Bejrútu. Počet členů maronitské církve je dnes asi 3 mil. a oproti roku 2000 vzrostl asi o 1,1 milionu věřících. Jedná se o nejrychleji rostoucí katolickou církev v Sýrii, Iráku a Libanonu navzdory nepříznivým podmínkám pro život křesťanů (viz kap. 5.2). Nejvíce maronitských křesťanů žije v Libanonu. V roce 2000 jich zde žilo kolem 480 000 a v roce 2015 asi 1 130 000. V Sýrii jich v roce 2015 žilo asi 64 000 (World Religion Database, 2017).

4.1.5 Syrská katolická církev

Mezi syrské křesťany nepatří pouze obyvatelé Sýrie, ale všichni, kdo v minulosti mluvili syrským jazykem, což byl vedle latiny a řečtiny nedůležitější jazyk východořímské říše (Szabo, 2016). V období křižáckých výprav došlo ke sblížení mezi syrskými pravoslavnými a místními latinskými biskupy, avšak ke sjednocení s Římem nedošlo. V roce 1626 začali působit mezi syrskými pravoslavnými křesťany misionáři z řad kapucínů a jezuitů. Když se v roce 1662 uvolnil patriarchální stolec v Aleppu, byl novým patriarchou zvolen prokatolický Ignác Ondřej Akhidjan (1622–1677), jehož volbu uznal i Řím. Tato volba vedla k rozdělení uvnitř syrského církevního společenství, protikatolicky zaměřená část kléru směřující k ortodoxii prohlásila za patriarchu Ignáce Abdula Masiha I., čímž vznikla alternativní patriarchální linie. Plná unie první části církve s Římem byla prohlášena až po 121 letech, v roce 1783 (Szabo, 2016).

Osmanská vláda původně podpořila ze svého pohledu „domácí“ syrské pravoslavné proti „římským“ syrským katolíkům, ti tak museli čelit bezpráví jak ze strany osmanské říše, tak i pravoslavných křesťanů. Oficiálního uznání ze strany státu se syrské katolické církvi dostalo až v roce 1829 a o dva roky později se mohl její patriarcha usadit v Aleppu. V roce 1850 se sídlo patriarchátu přestěhovalo do Mardinu v jižním Turecku, a když během pronásledování za první světové války mnoho věřících uprchlo do Libanonu, přesunulo se i sídlo patriarchy do jeho hlavního města Bejrútu (Farrugia, 2010).

Současným patriarchou je od roku 2009 Ignác Josef III. Younan. Počet věřících syrské katolické církve v roce 2015 byl 166 tis., asi o 30 tis. více než v roce 2000. Její ortodoxní protějšek – syrská ortodoxní církev – měla v roce 2015 asi 1,2 mil. členů. Nejvíce syrských katolických křesťanů žilo v roce 2015 v Sýrii – 72 tis., v Iráku 30 tis. a v Libanonu 15 tis. (World Religion Database, 2017).

4.1.6 Latinský patriarchát v Jeruzalémě

Latinský patriarchát v Jeruzalémě je římskokatolickou arcidiecézí, která má v současnosti jurisdikci nad katolíky latinského (západního) ritu na území Izraele, Palestiny, Jordánska a Kypru. Ustaven byl v roce 1099, po dobytí Svatého města křižáky. V roce 1187 obsadil Jeruzalém Saladin a patriarchát se přesunul do Akkonu, města na pobřeží Středozemního moře, po jeho ztrátě pak

v roce 1291 na Kypr. V roce 1374 byl patriarchát jako organizační jednotka zrušen a označení „*latinský patriarcha jeruzalémský*“ se stalo jen titulem, jehož nositel pobýval v Evropě. V roce 1847 papež Pius IX. obnovil latinský patriarchát v Jeruzalémě a patriarchou jmenoval Josefa Valergu, který měl hlubokou znalost východních poměrů a jazyků. Nejprve působil v rámci apoštolské delegace v Bejrútu, krátce v Iráku, kde přišel do kontaktu s chaldejskou církví a jako patriarcha byl také jmenován apoštolským delegátem pro Blízký východ se sídlem v Bejrútu.

Po obnovení latinského patriarchátu přišlo do Palestiny / Izraele mnoho církevních řádů a kongregací, které se starají o římskokatolickou diecézi. Hlavní zodpovědnost za správu baziliky Svatého hrobu a dalších míst náleží řádu františkánů, ale je zde 31 dalších mužů a 72 žen z různých kongregací, kteří slouží v diecézi poutníkům, studují nebo vykonávají sociální a pastorační činnost.

Počet věřících spadajících pod Jeruzalémský latinský patriarchát byl v roce 2015 asi 160 tis., na území Iráku, Libanonu a Sýrie jich dohromady žije kolem 25 tis. (World Religion Database, 2017).

4.2 Západní a východní ortodoxní církve

Nejvíce křesťanů na Blízkém východě přináležejí k tzv. **západním ortodoxním církvím**, mezi které patří 3 patriarchální církve: arménská, syrská a koptská. Doktrína těchto církví vychází z prvních tří ekumenických koncilů: niceského (325), konstantinopolského (381) a efezského (431), odmítají však učení přijaté na chalcedonském koncilu, který se konal v roce 451.

Počet členů arménské apoštolské církve je asi 6,4 mil. (2015) a jsou rozptýleni po celém světě. Církve má dva patriarcháty – jeruzalémský a konstantinopolský. Koptská ortodoxní církev, jejíž patriarcha sídlí v Káhiře, má tradičně úzké vazby na církve v Etiopii, která je ze skupiny ortodoxních církví co do počtu členů největší (má asi 42 mil. věřících). Počet věřících v koptské ortodoxní církvi je kolem 8 mil. Patriarchou syrské ortodoxní církve je od roku 2014 Ignatius Aphrem II. a počet jejích členů je kolem 1,1 milionu. Historicky je spojena se syrskomalankarskou ortodoxní církvi v Indii, jejíž počet členů je asi 2,5 mil (Filipi, 2012, s. 52).

Křesťané Blízkého východu byli pro západní církve často na okraji zájmu. Západní ortodoxní církve byly z historického hlediska brány jako izolované od okolního světa a mluvilo se o nich pouze z hlediska jejich existenciálního přežití. Charakteristickým rysem západních ortodoxních církví bylo pronásledování v rámci Byzantské říše, Osmanské říše a dnes v rámci států, kde se většina obyvatel hlásí k islámu. Ke zlepšení vztahů mezi západní (latinskou) církví a západními ortodoxními církvemi došlo teprve v 60. letech 20. stol. V současnosti už nejsou považovány christologické otázky, které byly vlastní příčinou oddělení předchalcedonských církví od hlavního

proudu křesťanství, za zásadní překážku spolupráce – ostatně christologická stanoviska západních ortodoxních církví se postupným vývojem s pozicí západní církve i církve pravoslavné výrazně sblížila (O'Mahony, 2010). Nicméně je nutné dodat, že vyřešení úplně všech otázek překáží především psychologická vzdálenost, jako důsledek několika staletí vzájemného odcizení. Problémem tak zůstává, že i vyjasnění nebo vyřešení sporných stanovisek v odborných, zejména teologických kruzích nemá praktické dopady na život běžných věřících, kteří je obecně ignorují nebo jim nerozumějí. Mnohé praktické pokyny usměrňující službu církve tak zůstávají bez účinku nebo konkrétních důsledků. Tento problém je výraznější právě v době konfliktů, kdy velké počty věřících opouštějí své domovy a stěhují se do zahraničí, kde nemají k dispozici přístup ke svátostem a službám poskytovaných svou vlastní církví. Z toho důvodu některé církve zajistily tuto službu svým věřícím cestou vzájemných dohod. Jedna z prvních takových dohod vznikla mezi katolickou církví a syrskou ortodoxní církví, další mezi katolickou církví a Asyrskou církví Východu (Gianazza, 2014).

Jedním z nejvýznamnějších mezníků ve vzájemném sblížení církví byl rok 1994, kdy podepsali papež Jan Pavel II. a katholikos²⁵ Asyrské církve Východu Mar Dyn Dinkha IV. společné prohlášení, že katolická a Asyrská církev jsou jednotné ve vyznání víry a od roku 1997 si navzájem uznávají udílení svátostí i apoštolskou posloupnost. Sblížení se také promítlo v osobních setkáních. V roce 2000 navštívil Jan Pavel II. kromě Izraele a Egypta také Jordánsko a Sýrii a setkal se s představiteli tamějších církví. V roce 2008 podnikl cestu do Jordánska a Izraele Benedikt XVI. a ve svých projevech se zasazoval o náboženskou svobodu v regionu. Tyto cesty se setkaly s velkým ohlasem blízkovýchodních křesťanů, kteří kvůli papežovi, přes značnou byrokratickou zátěž, spojenou s cestováním v regionu, podnikali cesty přes hranice. (Boháč, 2015). Problematikou blízkovýchodního křesťanství se intenzivně zabýval Benedikt XVI., který kvůli tomu svolal v roce 2010 synodu biskupů o Blízkém východě. Sněmu se účastnili rovněž muslimští a židovští duchovní. Na aktivity Benedikta XVI. navázal i současný papež František (Boháč, 2015).

Východní ortodoxní (též pravoslavné) církve se skládají ze čtyř patriarchátů: v Konstantinopoli, Alexandrii, Antiochii a Jeruzalémě. Jedná se o autokefální²⁶, tedy samostatné a samosprávné

²⁵ Termín používaný v některých východních církvích odpovídající titulu patriarchy.

²⁶ Autokefalita je termín označující samostatnost některých pravoslavných církví, který se dnes odvíjí od historického a politického vývoje jednotlivých zemí. Autokefalita zaručuje každé národní církvi plnou vnitřní a správní autonomii. Každá autokefální církev je řízena synodem, v jehož čele stojí patriarcha, metropolita nebo arcibiskup.

církve. Mezi církvemi je administrativní nezávislost, každá patriarchát má vlastní metropolity²⁷, biskupy a synody. Tyto patriarcháty mají společný základ v patristické teologii, liturgii, eklesiologii a kanonickém právu. Rovněž tyto církve se během své historie musely a musejí potýkat s řadou výzev: vtažením k islámu, postojem k ruskému pravoslaví a Rusku, vztahem k Římu, východním katolickým církvím, protestantismu a konflikty a nesrovnalostmi mezi jednotlivými patriarchálními sídly.

Patriarchát v Antiochii uplatňuje svou autoritu nad arabsky mluvícími věřícími ortodoxních komunit v Sýrii a Libanonu, a celkový počet věřících je asi 750 tis. Pod Antiochijský patriarchát také rovněž patří asi 500 tis. východních ortodoxních křesťanů, kteří žijí v diaspoře v Brazílii, Argentíně a Severní Americe (O'Mahony, 2010).

Patriarchát v Jeruzalémě spravuje komunitu o počtu asi 120 tis. věřících, kteří jsou rozptýleni v Izraeli, Palestině a Jordánsku. Hlavní motivací věřících a představitelů tohoto patriarchátu je uplatňovat práva ortodoxních křesťanů ve Svatém městě (Szabo, 2016).

Patriarchát v Alexandrii vede asi 450 tis. věřících především v Africe, z nichž ale jen asi 3 tis. žijí v Egyptě. Tato církev je vlastně jedinou výrazně misijní pravoslavnou církví, v posledních letech rozšiřuje své aktivity v Subsaharské Africe, kde neplatí stejné zákazy a pravidla ohledně proselytismu jako v muslimském světě. Tím tato církev přestává být, co se jejího působení týče, blízkovýchodní. Stejná situace platí i pro Ekumenický patriarchát v Konstantinopoli, který v době svého založení ve 4. století svou prestiží a autoritou předčil Antiochii i Alexandrii. Dnes je jeho postavení komplikováno nejen muslimským prostředím, ale také kritikou současného patriarchy Bartoloměje I. ze strany pravoslavných konzervativců za údajně příliš vstřícný postoj k nepravoslavným církvím, i značnou rivalitou s ruskou ortodoxní církví. Dnes pod jeho jurisdikci patří zbytky řeckých ortodoxních obyvatel Turecka, území severního Řecka, ostrov Kréta a mnišská republika Athos. Dalšími středisky jsou americké Berkeley nebo švýcarské Chambésy. Celkový počet věřících hlásících se pod Konstantinopolský patriarchát je 3,5 mil. (Szabo, 2016).

Celkový počet ortodoxních křesťanů je 284 mil. (2017), tedy asi 12 % všech křesťanů. V Sýrii jich na začátku roku 2017 žilo kolem 422 tis. (53 % křesťanů v Sýrii), před začátkem války v roce 2010 to bylo asi 643 tis. ortodoxních křesťanů. V Libanonu žije asi 352 tis. ortodoxních křesťanů (18 % celkové křesťanské populace), v Iráku kolem 93 tis. (36% podíl na křesťanském obyvatelstvu).

²⁷ Výraz metropolita označuje v latinské církvi arcibiskupa, proto je jeho diecéze nazývána metropolitním sídlem, která spravuje menší biskupství. Ve východních pravoslavných církvích je metropolitou církevní hodnostář, který se nachází na středním stupni mezi patriarchou a arcibiskupy. Naopak ve východních katolických církvích je metropolitou označován hierarcha (vysoký církevní hodnostář) jmenovaný papežem, stojící v čele metropolitní církve *sui iuris*.

Tab. 4.1 Počet ortodoxních křesťanů na světě, Sýrii, Iráku a Libanonu

rok	2000	2005	2010	2015	2017	2020
svět	256 178 000	269 894 000	275 443 000	281 961 000	284 048 000	287 126 000
Sýrie	584 000	611 000	643 000	501 000	422 000	350 000
Libanon	17 900	18 100	18 300	19 100	20 600	21 600
Irák	275 000	213 000	160 000	124 000	93 200	60 000

Zdroj: World Religion Database

4.3 Protestantské a nezávislé církve

Pod pojmem protestantismus rozumíme křesťanská společenství (církve), které vznikly v 16. stol. v Evropě během reformace nebo na ně nepřímo navázaly. Během staletí se však tento termín stal označením zahrnující množství církví západního křesťanstva, které stojí mimo katolickou církev (Filipi, 2012).

Počet věřících protestantských církví se ve světě od roku 2000, kdy byl jejich počet 424 mil. zvýšil na asi 559 mil. v roce 2017. Prognóza pro rok 2025 udává 626 mil. věřících. Jejich podíl na počtu všech křesťanů se stále pohybuje od roku 2000 kolem 22 % (World Religion Database, 2017).

Tab. 4.2 Počet příslušníků protestantských církví na světě, v Sýrii, Iráku a Libanonu

rok	2000	2005	2010	2015	2017	2020
svět	424 274 000	465 152 000	504 612 000	541 935 000	558 959 000	585 876 000
Sýrie	37 500	39 800	42 600	38 100	35 400	34 000
Libanon	17 900	18 100	18 300	19 100	20 600	21 600
Irák	10 400	25 300	21 200	17 100	16 300	15 000

Zdroj: World Religion Database

K nezávislým církvím patří podle Barretta (2001) všichni křesťané, kteří se nehlasí k žádné z hlavních křesťanských tradic (katolicismus, protestantismus, západní nebo východní ortodoxní křesťanství) a jsou historicky, organizačně, institucionálně i denominačně nezávislé. Patří mezi ně například letniční církve, Armáda spásy, metodismus, Učedníci Kristovi, katolicko-apoštolské sbory, adventisté sedmého dne ad. Jedná se tedy většinou o církve vzešlé z postdenominalismu, ideologie odmítající autoritu církevní hierarchie nad věřícími a kongregacemi.

Počet členů nezávislých církví rychle roste. V roce 1970 jich bylo 96 mil, v roce 2000 kolem 300 mil. s podílem na celkové křesťanské populaci okolo 15 %. V roce 2017 jich bylo 437 mil. (17,6 %) a prognóza pro rok 2025 je 513 mil. a jejich podíl na veškerém křesťanstvu by měl být 18,8 % (World Religion Database, 2017).

Tab. 4.3 Počet příslušníků nezávislých církví na světě, v Sýrii, Iráku a Libanonu

rok	2000	2005	2010	2015	2017	2020
svět	301 584 000	339 939 000	378 518 000	420 203 000	437 570 000	464 621 000
Sýrie	3 700	4 200	5 000	4 600	4 200	4 000
Libanon	23 400	25 600	27 700	30 500	31 200	30 100
Irák	57 900	68 300	75 800	82 000	77 200	70 000

Zdroj: World Religion Database

5 SOUČASNÁ SITUACE BLÍZKOVÝCHODNÍCH KŘESŤANŮ

V této kapitole se autor zabývá konkrétní situací křesťanů v Iráku, Sýrii a Libanonu podle časového sledu událostí. Kvůli rozsahu práce a řešené problematice nebylo možné postihnout všechna fakta, a proto jsou uvedena pouze ta, která dostatečně a výstižně ilustrují život křesťanů v těchto zemích. Autor se zaměřuje zejména na období po roce 2000, ale není možné poskytnout komplexní náhled bez připomenutí událostí z dřívějších let, které ovlivnily současný kontext života křesťanů v těchto zemích.

5.1 Irák

V roce 2000 žilo v Iráku 23,5 mil. obyvatel, z toho bylo 59 % šítů, 36 % sunnitů a 3,6 % křesťanů (861 000), z nichž více než polovina byli věřící chaldejské církve. Většina iráckých křesťanů jsou Asyřané, tedy původní obyvatelé z oblasti Ninivských planin. Situaci křesťanů a jejich pronásledování lze v Iráku rozdělit do dvou etap. První začíná invazí Spojených států a jejich spojenců do Iráku v roce 2003, druhá nástupem tzv. Islámského státu v roce 2014 a obsazením města Mosul. Na začátku roku 2017 byl počet křesťanů v Iráku o 70 % nižší než v roce 2000. Celkem jich bylo asi 258 000, tedy 0,6 % irácké populace (World Religion Database, 2017).

Irák je uměle vytvořený stát, který vznikl po první světové válce. Hranice byly dohodnuty mezi Brity a Francouzi především s ohledem na britské zájmy v oblasti těžby ropy, proto byly ignorovány etnické a náboženské poměry. V roce 1920 byl Irák Společností národů svěřen do správy Britů, kteří vybrali jako představitele Iráckého království Fajsala I. a nechali ho schválit referendem. Na trůn usedl v roce 1921 a v roce 1932 byla Iráckému království udělena nezávislost. Tím došlo ke zhoršení postavení menšin ve společnosti, zejména Asyřanů, kteří již nemohli o svém postavení jednat přímo se Společností národů a byli vydáni na milost muslimské většině. Irácká exekutiva se rozhodla Asyřany rozptýlit, protože viděla hrozbu v jejich kompaktním osídlení. Zásadní byl pro irácké Asyřany rok 1933, kdy zemřel král Fajsal I. V tomto bouřlivém roce došlo k masakru provedeném iráckými a kurdskými vojáky, kdy bylo srovnáno se zemí na 60 asyrských vesnic. Asyřané trpěli hlavně kvůli své předchozí spolupráci s Brity a také kvůli své snaze o vytvoření vlastního státu nebo alespoň prosazení autonomie. Velká část Asyřanů po těchto událostech opustila své domovy a emigrovala do francouzské Sýrie nebo do Spojených států amerických. Odcházeli především nestoriáni (Asyrská církev Východu), kteří byli čistkami postiženi nejvíce. Chaldejci v zemi většinou zůstali a stali se tak nejpočetnější iráckou křesťanskou komunitou (Boháč, 2014).

Monarchie trvala do roku 1958, kdy vznikla Irácká republika. Veškerá moc byla od roku 1968 až do americké invaze a svržení Saddáma Husajna v roce 2003 soustředěna v rukou levicové sekulární strany Baas²⁸. Když se tato strana v roce 1968 dostala k moci, slibovali si od toho křesťané zlepšení svého nerovnoprávného postavení ve společnosti. Irácká ústava prohlašovala islám za státní náboženství, avšak zároveň deklarovala svobodu vyznání a projevu a odmítala jakoukoli náboženskou diskriminaci. Stranou Baas prosazená ústava (platila do roku 2003) ustanovovala, že irácký národ je tvořen dvěma hlavními národnostmi (Arabové a Kurdové) a tzv. dalšími národnostmi (Asyřané, Chaldejci a Syřané). Uvedené národnosti mohly zakládat a spravovat své vlastní instituce. Na křesťanských budovách bylo za vlády strany *Baas* možné vidět symboly odkazující na jejich víru – kříže či citáty z Bible. Misijní činnost mezi muslimy však byla zakázána. Křesťané, zejména vládě oddaní chaldejci, se nacházeli v poměrně rovnoprávném postavení a po ekonomické stránce prosperovali. Díky své otevřenosti vůči Západu (plynoucí také z unie s Římem) využívali znalosti cizích jazyků a kultury a díky svým kontaktům působili ve funkcích prostředníků u zahraničních firem (Boháč, 2014).

Když se však v r. 1979 ujal vlády Saddám Husajn stylizující se do role obránce islámu (fakticky ale jen jeho sunnitské větve), začala být práva náboženských menšin oklešťována. V 80. letech, během irácko-iránské války, se režim choval represivně hlavně vůči šíitům plošně podezřelým ze spolupráce nebo sympatií k Íránu. Křesťané byli v konfliktu spíše Saddámovými spojenci, na straně Iráku padly tisíce asyrských vojáků. Asyřané za Irák bojovali poměrně ochotně, protože šíitská teokracie je děsila více než tehdejší režim Saddáma Husajna (Flis – Kowalska, 2003, s. 137).

Situace křesťanů se zhoršila po válce v Zálivu (1990–1991), kdy na ně Saddámův režim začal nahlížet jako na spojence Západu. Rovněž obchodní sankce, které uvalila OSN na Saddámův režim, zasáhly více než elity strany Baas ekonomicky prosperující křesťany²⁹ a další obyčejné Iráčany. Po roce 1991 opustilo Irák na 150 tis. křesťanů. Ekonomický úpadek rovněž vedl k oslabení státní moci, která se následně pokoušela obnovit svoji legitimitu převzetím islamistické rétoriky (vysílání islámské propagandy ve státních médiích, zrušení připravované návštěvy papeže Jana Pavla II. v zemi, ad.) (O'Mahony, 2004, s. 445).

²⁸ Socialistická strany arabské obrody, známá pod zkratkou *Baas*. Jedná se o panarabistická politickou stranu, která je rozšířená v mnoha arabských státech a zdůrazňuje civilizační, nikoli religiózní aspekty islámu (Boháč, 2015).

²⁹ Křesťanské vesnice, zejména na severu Iráku jsou ekonomicky bohatší. Tento fakt pramení z islámu a z tradic s ním spjatých. S islámem obecně souvisí potlačování svobody jednotlivce, nízká úroveň vzdělanosti dívek, školství postavené na memorování náboženských textů a povinnost pěti modliteb denně či dodržování postního měsíce (Boháč, 2014, s. 123).

Po válce v zálivu se snažila OSN zabránit Saddámovu režimu, aby vystavil menšiny dalším represím. Na ochranu největší z nich – Kurdů – byla v severním Iráku vytvořena bezletová bezpečná zóna, díky které se nepodařilo Saddámovi obnovit kontrolu nad autonomní oblastí Irácký Kurdistan. To způsobilo, že mimo embarga uvaleného OSN na celý Irák, platilo v Iráckém Kurdistanu ještě embargo uvalené iráckou vládou. V rámci kurdské samosprávy měli křesťané určitý stupeň autonomie. Asyřané mohli rozvíjet svůj kulturní život, měli vlastní televizní a radiové programy. Kurdský a asyrský jazyk z regionu téměř vytlačili arabštinu a do Kurdistanu se postupně začali stahovat křesťané z arabských částí Iráku. Nicméně ani v rámci Kurdistanu se křesťané nemohli cítit zcela bezpečně kvůli soupeření znepřátelených kurdských muslimských frakcí. Křesťané tak byli na přelomu tisíciletí rozděleni mezi arabským Irákem a iráckým Kurdistanem a museli neustále manévrovat mezi kurdskými a Saddámovými zájmy (Boháč, 2014).

Odliv Iráckých křesťanů zesílil po americké invazi do země v roce 2003, kdy byl svržen baasistický režim. Sny o vzniku sekulárního státu s přispěním Američanů se nevyplnily. Formálně byla uzákoněna svoboda vyznání pro všechna náboženství, realita však zůstává jiná. Křesťané byli během přítomnosti spojeneckých vojáků v Iráku nařčeni z šíření nemravností a napadáni kvůli prodeji alkoholu, hudebních nosičů či provozování kosmetických salónů, tedy pro islamisty symbolů západní kultury. Měli sice vlastní televizní a rozhlasové stanice, ale křesťanské ženy byly napadány kvůli tomu, že nenosí *hidžáb*, a proto se raději přizpůsobují muslimským zvykům ve většině oblastí každodenního života. Začalo docházet k bourání kostelů, které za vlády strany Baas relativně svobodně fungovaly (Chancy, 2003).

Křesťané se prostřednictvím svých zahraničních souvěrců zapojovali do jednání mezi iráckou kurdsko-šíitsko-turkmenskou opozicí a Bushovou administrativou. Asyrští politikové působili ve speciální volební komisi, která vybírala poslance do dočasného iráckého parlamentu, ale navzdory těmto aktivitám zůstala politická pozice Asyřanů slabá. I přes ujišťování o svobodném praktikování své víry měli křesťané obavu, že po odchodu spojenců vedených Američany se stanou terčem násilí, podobně jako po válce v Zálivu (Marlin G., 2015, s. 118).

Novinář George Thomas (2004) popsal v článku *Radical Muslims Spark Fear in Iraqi Christians*, situaci po pádu režimu Saddáma Husajna: „*Jeho poprava v Iráku ulehčila každému. Ale pro některé skupiny obyvatel, včetně křesťanů, se situace stane komplikovanější. Politická a ústavní budoucnost Iráku vyvolává obavy ohledně přežití křesťanů v zemi, jejichž bezpečnostní situace se v několika posledních měsících zhoršila. V Mosulu byl zavražděn křesťanský soudce, ve dvou křesťanských školách byly nalezeny bomby a mnoho křesťanských rodin a studentů dostalo dopis, že musí přestoupit na islám.*“

Veřejné projevy křesťanské víry se v té době staly v arabské části Iráku poměrně riskantní, protože umožňovaly náboženským radikálům i pachatelům majetkově motivované kriminality snáze identifikovat své potenciální oběti. Nově se např. začaly objevovat únosy křesťanů, o nichž se pachatelé domnívali, že jsou obecně majetnější a mají proto příbuzné, kteří jsou schopni zaplatit výkupné. Sítilo ovšem i násilí motivované nenávistí ke křesťanům jako náboženské skupině, na podzim roku 2003 byla např. zaznamenána vražda křesťanského právníka, nálezy výbušnin nastražených v křesťanských školách, během Vánoc explodovalo několik bomb v kostelech a kláštorech apod. Islámští radikálové tím vlastně dávali křesťanům dvě možnosti: buď konvertovat k islámu, nebo opustit zemi (Marlin, 2015, s. 119).

V lednu 2004 na 200 iráckých vzdělavců a politiků apelovalo na představitele spojenců, aby zamezili útokům šíitských muslimů na křesťany. Chaldejský arcibiskup z Erbilu Bashar Warda upozornil, že mnoho křesťanů, kteří dostali práci zprostředkovnou okupačními vojsky, bylo kvůli tomu zavražděno, např. v červnu 2004 byl v Mosulu zavražděn majitel restaurace, protože servíroval jídlo americkým vojákům. Útok byl proveden wahhábisty³⁰, kteří poté poslali dopis: „*Jsi křesťan. Proč jsi prodal jídlo Američanům? Jsi jejich agent?*“. Islámští fundamentalisté poté napadli také jeho muslimského obchodního partnera (Marlin G., 2015, s. 120).

V srpnu 2004 islámští fundamentalisté napojeni na Al-Kajdu zaútočili na 8 kostelů v Bagdádu a 2 v Mosulu. Několik lidí bylo zabito a více než 200 jich bylo zraněno. Mluvčí chaldejské církve biskup Andraos Abouna popsal útoky jako „*zásah přímo do srdce křesťanství v Iráku (...) Budoucnost je velmi smutná. Stále více křesťanů přemýšlí o emigraci, protože situace je horší a horší*“ a dodává: „*Země nemůže být bez křesťanů. Irák je náš domov a byli jsme tu od počátku. Abrahám byl z Uru Chaldeců. A teď se lidé bojí tak, že chtějí odejít.*“ Irácký ministr pro záležitosti přesídlených a migraci (Iraqi Minister for Displacement and Migration) uvedl, že ve dvou týdnech po útocích opustilo zemi na 40 000 křesťanů. V prosinci byl v Mosulu zničen další kostel, který byl podpálen přímo před očima mosulského chaldejského arcibiskupa Faraje Rahha (Marlin G., 2015, s. 120).

Krátce před volbami v roce 2005 byl, zřejmě s cílem zastrašit křesťanské voliče, unesen a následujícího dne propuštěn syrsko-katolický arcibiskup Mosulu Basil Georges Casmoussa poté, co odešel z návštěvy svých farníků. Stejný cíl měl pravděpodobně i únos generálního tajemníka Křesťanské demokratické strany (*Christian Democratic Party*) v lednu 2005. Když se volby blížily, byli křesťanští aktivisté zrazováni od nošení křížů nebo znázorňování křesťanských symbolů ve volebních prospektech. Do 275členného parlamentu bylo ve volbách

³⁰ Wahhábismus je sunnitská fundamentalistická forma islámu, tvořící státní ideologii Saúdské Arábie, která si klade za cíl návrat k původní čisté formě islámu, odmítá všechny jeho ostatní odnože.

konaných 30. ledna 2005 zvoleno pouze šest křesťanů. Šíité získali 48 % hlasů, Kurdové na druhém místě 26 %, zbytek sunnité. Výsledek způsobil mezi křesťany obavy z nastolení islámského státu. Když vzrostlo napětí a vypuklo násilí mezi šíity a sunity, křesťané se často nacházeli ve středu jejich konfliktů, protože byli oběma skupinami bráni jako podporovatelé spojeneckých vojsk v čele se Spojenými státy.

Když byl v roce 2005 zveřejněn první návrh nové ústavy, prohlásil během své návštěvy Paříže v květnu 2005 bývalý chaldejský patriarcha Emanuel III. Delly, že „s výjimkou Libanonu neexistuje v muslimských zemích náboženská svoboda“. Za nejproblematictější křesťané považovali klauzuli uvádějící, že „nemůže být schválen žádný zákon, který je v rozporu s islámským právem“³¹ o čemž chaldejský patriarcha prohlásil, že to otevírá cestu k přímé diskriminaci křesťanů (Marlin, 2015, s. 122).

Definitivní verze nové ústavy byla přijata v říjnu 2005, na její podobu neměli křesťané žádný vliv a sporná klauzule o islámském právu v ní zůstala. Pro utišení kritických hlasů politických a náboženských menšin je v ústavě v článku 2 ustanoveno, že stát je demokratický a chrání základní svobody, stejně jako úplné náboženské svobody všech věřících a ve článku 125 stát garantuje administrativní, politická, kulturní a vzdělávací práva etnických skupin včetně Turkmenů, Chaldejců a Asyřanů (Boháč, 2014, s. 128). V prosinci 2005 proběhly nové parlamentní volby, ve kterých byly opět první šíitské politické strany s 41,2% podporou, druzí Kurdové získali 21,7 % hlasů. V novém parlamentu zasedli už jen tři křesťanští poslanci (Marlin, 2015, s. 122).

Na začátku roku 2007 začalo být evidentní, že se muslimští extrémisté snaží o vyhlazení křesťanů v Iráku. Jak sunité, tak šíité prováděli prohlídky obydlí křesťanů a nutili je buď přestoupit na islám, nebo zaplatit daň *džizja*. Bomba, které explodovala v křesťanské vesnici poblíž Mosulu v dubnu 2007 zabila 20 asyrských křesťanů. V červnu 2007 byli v Mosulu během cesty z nedělní bohoslužby zastřeleni chaldejský profesor Raghíd Azíz Ganni spolu se třemi jáhny, protože odmítli konvertovat k islámu (podle O'Mahony, 2008).

Biskup Antoine Audo v Londýně v říjnu 2007 řekl: „Možná se jedná o konec křesťanství v Iráku. Bylo by to smutné a nebezpečné pro církev, pro Irák, dokonce pro muslimy samotné, protože to může znamenat konec dlouhého společného soužití. Pokud křesťané a muslimové nejsou schopni žít spolu na Blízkém Východě, bude to v budoucnu znamenat nebezpečí pro Západ“ (Marlin, 2015, s. 124).

³¹ Anglicky: No law can be passed that contradicts the undisputed rules of Islam

V únoru 2009 byl krátce poté, co vedl procesí během křížové cesty ve své katedrále, unesen a následně zavražděn chaldejský arcibiskup Mosulu Már Paulos Faradž Rahhí, který často kritizoval novou iráckou ústavu, hlavně některé aspekty plynoucí z islámského práva (podle O'Mahony, 2008).

Nepolevující zastrašování a násilí namířené proti křesťanům, způsobilo, že velký počet věřících opustil své domovy. Zpráva OSN z roku 2010 uvádí, že od pádu Saddámov režimu v roce 2003 tvořili křesťané 40 % z 1,6 milionu uprchlíků, kteří opustili zemi. Podle iráckých biskupů počet křesťanů (převážně Chaldejců) klesl mezi roky 2003 a 2010 ze 600 tis. na méně než 200 tisíc. V reakci na stále intenzivnější pronásledování a násilí prohlásil římsko-katolický arcibiskup Jean Sleiman z Bagdádu: *„Nechte nás prolomit zeď mlčení, která obepíná pronásledování křesťanů v Iráku. Křesťané jsou zabíjeni v Mosulu a stát nic nedělá. Pořádkové síly v místech útoků nic nedělají, neslyší, nevidí, nemluví.“* (podle Pontifex, 2010).

Jeden z nejvážnějších útoků se odehrál 31. října 2010, kde členové skupiny Islámský stát v Iráku (předchůdce ISIS) s vazbami na Al-Kajdu zaútočili na syrsko-katolickou katedrálu v Bagdádu během nedělní mše. Teroristé vnikli do kostela a požadovali propuštění zajatců Al-Kajdy. Během tohoto útoku bylo zabito 58 lidí a 70 jich bylo zraněno (podle Shadid, 2010). Arcibiskup Louis Sako reagoval: *„Pro nás křesťany v Iráku je mučednictví charismatem naší církve během její dvoutisícileté existence. Jsme si vědomi, že svědčit o Kristu může znamenat i smrt.“* (Marlin, 2015, s. 126).

Studie zveřejněná v roce 2012 ukazuje, že mezi rokem 2004 a 2011, bylo zničeno nebo poškozeno 71 kostelů, z toho 63 v Mosulu a Bagdádu. Křesťanští představitelé uvedli, že na 600 křesťanů bylo zavražděno, z nich asi 60 % v Bagdádu. Z těchto obětí bylo 17 kněží. V březnu 2012 zemřelo 52 lidí během bombového útoku na syrsko-ortodoxní kostel v Bagdádu (Marlin, 2015, s. 127).

V únoru 2013 byl novým chaldejským patriarchou zvolen a papežem Benediktem XVI. jmenován Louis Raphael I. Sako. Při jeho uvedení do úřadu řekl svým věřícím v Iráku: *„Neustupujte ani neemigrujte. Toto je vaše země a vaše půda. Chraň Bůh, aby emigrace pokračovala, znamenalo by to konec křesťanů na Blízkém východě. Církev by se nestala víc než pouhou vzpomínkou.“* (podle Pontifex, 2013).

V roce 2014 se pro křesťany v Iráku stal další hrozbou tzv. Islámský stát v Sýrii a Iráku. Dne 9. června vojáci tzv. IS obsadili mosulské letiště a následující den převzali kontrolu nad městem, které je druhé největší v Iráku. Jedenáctého června obsadili Tikrít, který se nachází 140 km severozápadně od Iráku. Mezinárodní organizace pro migraci (IOM) uvedla, že kvůli těmto událostem opustilo Mosul asi 500 tis. lidí. včetně 150 tis. křesťanů (Marlin, 2015, s. 128).

Představitelé ISIS 29. června 2014 oznámili vznik chalífátu – Islámského státu v Sýrii a Iráku. O tři týdny později dali najevo své pohrdání křesťany, židy i muslimy hlavního proudu, když 24. června rozmetali hrob proroka Jonáše – jedno z nejposvátnějších míst v Mosulu (podle Jahn, 2014). Během června a července bylo poškozeno, zničeno nebo na mešity přestavěno na 45 mosulských kostelů mezi nimi 17 asyrských, 17 chaldejských a 2 arménské (Řoutil, 2016).

Když tzv. IS v srpnu 2014 obsadil Qarakoš, město nedaleko Mosulu, křesťanskou většinou obyvatel, požádal patriarcha Sako mezinárodní společenství o poskytnutí humanitární pomoci. V otevřeném dopise píše, že *„křesťané čelí humanitární katastrofě a hrozí jim skutečná genocida. (...) Apelujeme se smutkem a bolestí na všechny, na všechny lidi dobré vůle, na OSN a na Evropskou unii, aby zachránili tyto nevinné lidi před smrtí. Doufáme, že není příliš pozdě“* (Marlin, 2015, s. 131). O dva týdny později, kvůli zklamání z nedostatku zájmu ze strany Západu napsal Sako prohlášení s názvem *To the Conscience of the World* (viz kap. 6).

Během roku 2014 hledalo mnoho křesťanů útočiště v Kurdistánu. Imigrace nových věřících znamenala novou výzvu pro různé církve, které v oblasti působí. Na podzim roku 2014 byla více než třetina křesťanů v Iráku vnitřně vysídlenými osobami. V Erbilu, hlavním městě Iráckého Kurdistánu, je více než 100 tis. chaldejských křesťanů, kteří utekli z oblasti Mosulu a jeho okolí. I když jsou zde v relativním bezpečí, považují křesťané soužití v Kurdy za dočasné. Obě skupiny obyvatel, křesťanští Asyřané i muslimští Kurdové usilují po staletí o prosazení svých zájmů a považují oblast severního Iráku, někdejší Mezopotámie, za svou domovinu. Kvůli početní převaze Kurdů se křesťané obávají postupné *„kurdifikace“*, jež by směřovala k marginalizaci křesťanského obyvatelstva (viz kap. 6) (Řoutil, 2016).

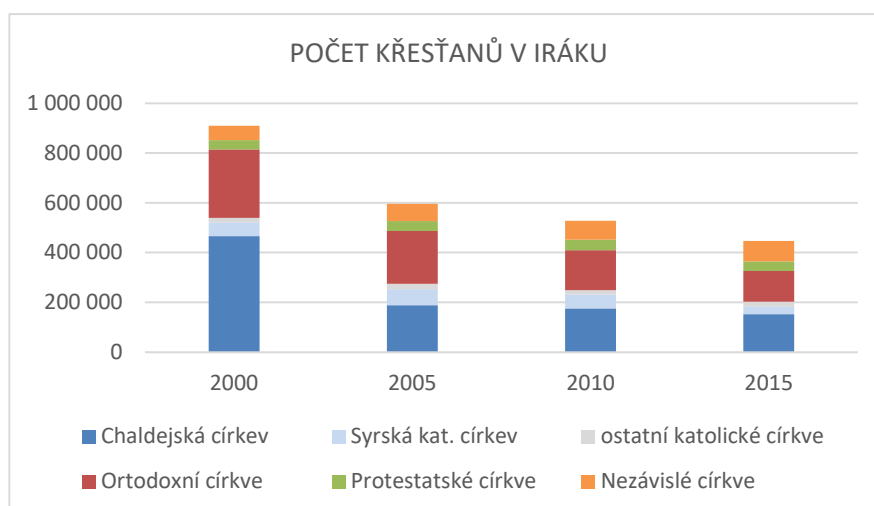
V říjnu 2014 Kurdistán navštívila Karin Fenbert z organizace Aid to the Church in Need a po setkáních s tamějšími církevními představiteli uvedla, že se *„křesťané cítí být zrazeni, zrazení jejich vládou v Bagdádu, zrazení jejich bývalými muslimskými sousedy, zrazení mezinárodním společenstvím. Vnímají, že jsou vnímáni pouze jako vedlejší položky v geopolitické hře“* (Marlin G., 2015, s. 131).

Když se v říjnu 2016 objevily zprávy o rozsáhlém a komplexním útoku irácké armády a jejich spojenců na Mosul, který byl od června 2014 v rukou ISIS, církevní představitelé a organizace začali s přípravou na možný návrat původních obyvatel. Patriarcha Sako řekl, že *„osvobození Mosulu a Ninivských plání od ISIS by mohlo být zábleskem naděje pro návrat původních obyvatel, ovšem s podmínkami zaručující jim právní ochranu a také poskytující čas nutný k obnovení důvěry s jejich sousedy“* (podle Pontifex, 2016).

O nutnosti mezinárodní ochrany a pomoci, pokud se křesťané mají do oblasti vrátit, mluvil i chaldejský arcibiskup Erbilu Bashar Warda: *„I navzdory nebezpečí mají lidé vůli k návratu a*

začali s přípravami,“ řekl v listopadu 2016 arcibiskup Warda (podle O’Flaherty, 2016) a prostřednictvím organizace Aid to the Church in Need (ACN) požádal o podporu pro rekonstrukce škol a domů ve vesnicích nacházejících se na Ninivských planinách, kde se v říjnu 2016 po dvou letech rozezvonili zvony místního syrsko-ortodoxního kostela (podle Ensor, 2016). Arcibiskup Warda upozorňuje, že obnova musí probíhat na bezpečnostní, sociální, politické i ekonomické rovině. Za jedno z největších nebezpečí během následující obnovy považuje nevybuchlou municí v okolí vesnic (O Flaherty, 2016).

„Když se někteří obyvatelé vrátili do svých domovů a viděli jejich zničení a znesvěcení, znamenalo to pro ně další hlubokou ránu“ řekl arcibiskup Warda, když v lednu 2017 zveřejnil plán umožňující návrat vysídleným křesťanům. Když mezi nimi ACN provedla v roce 2015 průzkum ve městě Alqoš³², zda se chtějí vrátit, bylo jich méně než 1 %. Na začátku roku 2017 jich však bylo už 50 % a jejich počet stále roste. Arcibiskup Warda zdůraznil nutnost ve dvou až tříletém přechodném období udržet křesťany v Ankawě³³, k čemuž je i nadále potřeba finanční podpory, která od roku 2014 znamenala asi 13,7 mil. liber (podle O Flaherty, Newton, 2017).

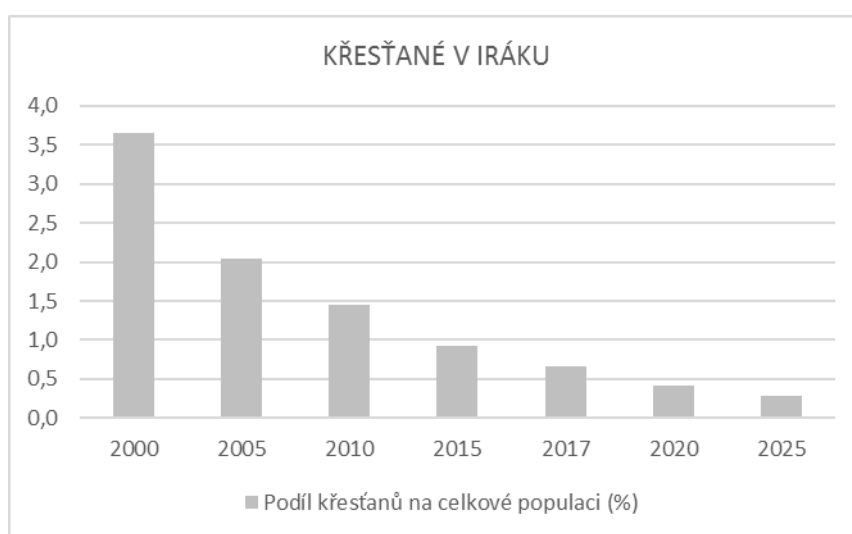
Obr. 5.1 Vývoj počtu křesťanů vybraných denominací v Iráku.

Stephan Rasche, poradce chaldejské arcidiecéze v Erbilu, v březnu 2017 na setkání ve Westminsterském paláci Londýně popsal situaci vysídlených křesťanů následovně: „Pokud jde o záchranu vysídlených křesťanů, máme jen málo času, ve skutečnosti jsme je už vyčerpali“. Také se zmínil o frustraci věřících, kteří se ani 4 měsíce po tom, co byl ISIS vytlačen z jejich vesnic na Ninivských planinách do nich nemohli ve větším počtu vrátit. Asi 1 000 se jich do okolí města

³² Město ležící asi 50 km severně od Mosulu, kde naprostá většina obyvatel jsou křesťané.

³³ Čtvrť hlavního města Kurdistánu Erbilu. Mimo tuto čtvrť je dále nejvíce vysídlených křesťanů v Dohúku, Sulajmaniji a okolních uprchlických táborech

Tesqopa, kde ukazují svou „životaschopnost“. Jejich bezpečnost zajišťují kurdští vojáci, což umožňuje alespoň zahájení repatriačních programů, stále však zbývá vyřešit zásadní otázku dlouhodobé bezpečnosti. Rasche dodává, že v ostatních oblastech převládá „nezvládnutý chaos“. Ve městě Qarakoš, kde byla křesťanská komunita 40 tis. věřících, se zatím nepodařilo zajistit bezpečnost, protože irácká armáda a ostatní ozbrojené skupiny se stále snaží prosadit své politické zájmy. Na svém setkání s představiteli britské vlády Rasche tlumočil potřebu finanční podpory, jejíž absence může způsobit, že křesťané ze svých dočasných útočišť v Kurdistánu v následujících měsících definitivně odejdou. „Právě teď se rozhoduje o budoucnosti. Bud' vstupujeme do období rekonstrukce a obnovy nebo píšeme poslední kapitolu křesťanů v Iráku,“ konstatuje Rasche (Pontifex, 2017).

Obr. 5.2 Vývoj podílu křesťanů na celkové populaci v Iráku.

Podle sčítání obyvatel z roku 1987 žilo za vlády Saddáma Husajna v Iráku 1,4 milionu křesťanů (ACN, 2017). Podle údajů World Religion Database žilo v roce v r. 2000 v Iráku 861 tis. křesťanů, (3,7 % celkové populace). Během následujících pěti let, v období po americké invazi se počet křesťanů snížil na 550 tis. a podíl křesťanské populace klesl na 2 % (2005). V roce 2010, ještě před nástupem tzv. IS pokles pokračoval v důsledku nepolevujícího pronásledování, zapříčiněného politickou a bezpečnostní nestabilitou, která umožnila vzestup islámského radikalismu. V roce 2015, kdy měl tzv. IS největší rozlohu, klesl počet křesťanů na 336 tis. a na začátku roku 2017, kdy byl z některých oblastí Iráku vytlačen, byl počet křesťanů 258 tis. Prognóza pro rok 2020 je 173 000 křesťanů, což je o 80 % (700 000 křesťanů) méně než v roce 2000.

Nejvyšší počet věřících se hlásí k Chaldejské katolické církvi. V roce 2000 bylo 50 % iráckých křesťanů členy chaldejské církve, v roce 2005 jejich podíl poklesl na 34 % a v roce 2010 byl jejich

podíl 39 %. V roce 2015 tvořili věřící chaldejské církve 45 % křesťanské populace v Iráku. Podíl ortodoxních křesťanů (Asyrská církev Východu a Syrská ortodoxní církev) se na celkovém počtu křesťanů v Iráku v letech 2000-2015 pohyboval mezi 30-40 % (World Religion Database, 2017).

Tab. 5.1 Počet křesťanů v Iráku

Rok	2000	2005	2010	2015	2017	2020	2025
Populace celkem	23 575 000	27 018 000	30 868 000	36 423 000	38 654 000	41 972 000	47 797 000
Křesťané	861 000	550 000	448 000	336 000	258 000	173 000	136 000
Podíl křesťanů na celkové populaci (%)	3,7	2,0	1,5	0,9	0,7	0,4	0,3
Římští katolíci	526 000	257 000	235 000	186 000	146 000	100 000	80 000
Arménská církev	2 000	2 000	1 600	1 800	-	-	-
Chaldejská církev	466 000	189 000	176 000	152 000	-	-	-
Latinský patriarchát	2 500	2 000	2 000	2 000	-	-	-
Melchitská církev	600	100	400	200	-	-	-
Syrská církev	55 700	63 400	54 400	30 400	-	-	-
nezařazení	12 900	17 700	14 700	16 200	12 300	8 000	6 000
Ortodoxní církve	275 000	213 000	160 000	124 000	93 200	60 000	40 000
Protestantské církve	10 400	25 300	21 200	17 100	16 300	15 000	10 000
Nezávislé církve	57 900	68 300	75 800	82 000	77 200	70 000	70 000

Zdroj: World Religion Database

5.2 Libanon

Ve 20. letech 20. století byl podíl křesťanů na celkové populaci v Libanonu 84 %, v roce 1970 63 % a v na začátku 21. století 37 %. I když počet křesťanů v Libanonu od roku 2000 roste, jejich podíl na celkové populaci klesá. Po občanské válce v letech 1982-1990 se jejich situace zlepšila, nicméně v souvislosti s šířením militantního islámu a s ohledem na současnou krizi se jejich postavení ve společnosti zhoršuje a stávají se obětí pronásledování. Po roce 2017, kdy jejich počet dosáhl téměř 2 000 000, se očekává v roce 2025 pokles na 1 648 000 s 30% podílem na celkové populaci Libanonu.

Od 16. století do konce první světové války byl Libanon součástí Osmanské říše. Společnost národů uznala Libanonskou republiku jako samostatný stát v roce 1926, který byl však spravován jako francouzské mandátní území.

Během druhé světové války (v březnu 1943) byla s francouzským souhlasem schválena dohoda, tzv. *Národní pakt*, který rozdělil politickou moc v Libanonu způsobem, že prezidentem bude vždy maronitský křesťan, premiérem šíitský muslim a předsedou poslanecké sněmovny sunnitský muslim. Tato situace poskytovala křehkou rovnováhu, která nakonec vedla k povstání proti vládě v roce 1958. Tato krátká občanská válka byla ukončena zásahem Spojených států amerických.

V dubnu 1975 začala nezdařilým atentátem islámských extremistů na prezidenta Pierra Gemayela občanská válka, která skončila až v roce 1990 (Marlin, 2015).

Do 15 let trvajícího konfliktu byla vtažena Sýrie, Organizace pro osvobození Palestiny (OOP) a také Izrael. V roce 1982 vstoupily do války Spojené státy, které se ale po útocích na americkou ambasádu v říjnu 1983, kde zemřelo 63 lidí, a na spojeneckou základnu nedaleko Bejrútu, kde zemřelo 241 amerických a 58 francouzských vojáků, stáhly (Marlin, 2015, s. 96).

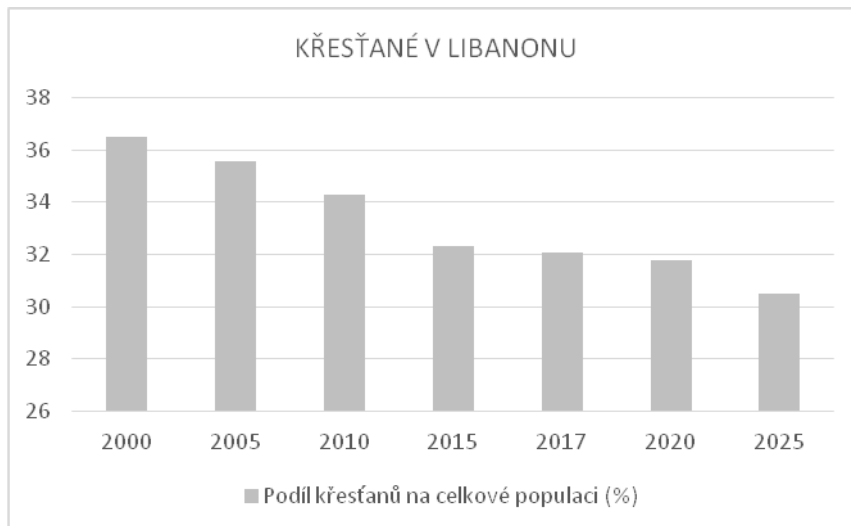
Občanská válka si vyžádala 125 tis. obětí mezi libanonskými civilisty, dalších 13 tis. jich bylo uneseno a 200 tis. bylo zraněno. Asi 80 % všech obětí byli maronitští křesťané. Mimo to jich asi 213 000 opustilo zemi a 450 000 se stalo vnitřně vysídlenými osobami. Přibližně 440 kostelů a jiných zařízení užívaných křesťany bylo zničeno (podle Maksan, 2014).

Během tohoto období se formovala teroristická skupina Hizballáh, ze které se stal „*virtuální stát v rámci Libanonského státu*“. Jeho polovojenská armáda byla považována za silnější než Libanonská armáda a od roku 2008 je tato organizace součástí parlamentu a vlády (podle Maksan, 2014).

Od počátku 21. století se všechny vládní koalice pokoušely o dodržování ústavy, která zajišťuje všem náboženským skupinám autonomii v otázkách víry. Nicméně ani tato ustanovení nezastavily extremistické skupiny jako Hizballáh, aby utlačovaly menšiny obyvatel, mezi nimi i křesťany. V roce 2001 členové Hizballáhu znesvětili pohřebiště ve městě Aitaroun, kde vykopali desítky těl maronitských křesťanů, s odůvodněním, že v letech 1982–2000 spolupracovali s Izraelem během okupace jižní části Libanonu (Marlin, 2015, s. 97).

V roce 2011 libanonský maronitský patriarcha Nasralláh Butrus Sfeir čelil obviněním ze strany šíitů, že se málo razantně vyjadřuje proti okupaci území Libanonu syrskou armádou, i když dnes je považován za „*zakladatele vlasti*“ právě z důvodu, že přispěl k odchodu syrských vojsk ze země. K nárůstu násilí ze strany Hizballáhu proti křesťanům došlo také po setkání papeže Jana Pavla II. a prezidenta Libanonu Emile Lahouda v únoru 2001 (Marlin, 2015, s. 98).

V srpnu 2001 libanonská armáda zatkla více než 200 podporovatelů exilového křesťanského lídra Michela Aouna (v roce 2016 se stal prezidentem Libanonu). Jan Pavel II. apeloval na jejich propuštění s požadavkem, aby vláda a armádní síly jednaly zodpovědně.

Obr. 5.3 Vývoj podílu křesťanů na celkové populaci v Libanonu.

V roce 2002 pokračovalo omezování svobody křesťanů. Byla zrušena jejich televize s odůvodněním, že obsah vysílání poškozoval vztahy se Sýrií. Po zveřejnění karikatur proroka Muhammada, které se objevili v dánském tisku v únoru 2006, dvacetitisícový dav vypálil dánský konzulát v Bejrútu a také napadl křesťanské části města, kde zničil řadu budov a kostelů. V lednu 2007 byli terčem hackerského útoku dvě křesťanské internetové stránky, jejich obsah byl smazán a nahrazen islámskými propagandistickými materiály.

V červenci 2007 arcibiskup Bšár al-Rai (dnes patriarcha maronitské církve) odsoudil „islámská schémata“, která se podle něj v Libanonu zavádějí. Také neschvaloval rozhodnutí vlády o zrušení státního svátku na Velký pátek slovy, že jednání vlády je podobné „teokratickému islámskému státu“ (Marlin, 2015, s. 99).

Dalším velkým problémem byl příliv uprchlíků z Iráku, kteří v Libanonu hledali útočiště před válkou probíhající v jejich zemi. V prosinci 2007 vydala organizace Human Right Watch zprávu s nadpisem Rot Here or Die Here, která uvádí, že Libanon přijal asi 50 000 uprchlíků, což byl ve srovnání se Sýrií nebo Jordánskem, kde jich bylo dohromady asi 2 miliony, mnohem menší počet. Avšak vzhledem k celkové populaci Libanonu (asi 4 miliony obyvatel) a přítomnosti 250-300 tis. palestinských uprchlíků to znamenalo další destabilizační prvek. Libanonská vláda odmítla dát uprchlíkům dočasný souhlas k legálnímu pobytu a tím jim nabídla pouze dvě možnosti: vězení nebo návrat do Iráku. „Iráčtí uprchlíci žijí v Libanonu v neustálém strachu, že budou posláni do vězení“ a ti, kteří už byli zatčeni se mohou definitivnímu uvěznění vyhnout jen v případě, „pokud budou souhlasit s návratem domů, kde zuří válka“ (Human Right Watch, 2007).

Chaldejský biskup Michel Kassarji popsal situaci Iráckých uprchlíků směřujících do Libanonu následovně: „*Situace iráckých křesťanů v Libanonu je paradoxní. Míří do Libanonu, protože vědí, že je zde silná křesťanská menšina a hlavou státu je křesťan. Brzy však zjistí, jak se věci mají doopravdy. Ilegální překročení hranice vyjde na 200-300 dolarů za osobu a od tohoto okamžiku jim hrozí zatčení za ilegální překročení hranice. Pokud jsou zatčeni, čekají 3-5 měsíců ve vězení na soud, který přikáže jejich deportaci zpět*“ (Marlin, 2015, s. 100).

V srpnu 2012 se nezdařil atentát na nového patriarchu maronitské církve Bšár al-Raiho, který měl být proveden v domě poslance, u kterého byl patriarcha na návštěvě. Ani tato událost neodradila papeže Benedikta XVI. od návštěvy Libanonu v srpnu 2012. Od této návštěvy si libanonští křesťané slibovali posílení vlivu na veřejné dění, stimulaci náboženského dialogu a vytvoření vize pro Libanon, která by zastavila perzekuci křesťanů. Tyto naděje však neměly dlouhého trvání. Měsíc po papežské návštěvě islámští extrémisté napadli křesťanské komunity v Bejrútu a Damašku a zabili dohromady osmnáct lidí, více než 100 zranili. Biskup Maroun Nasser hned po papežově návštěvě v Libanonu vyjádřil obavy, že útoky povedou k rozpoutání „*nové vlny uprchlictví*“. Řekl, že situace už byla katastrofální, ale „*ted', si už ani věřící v Bejrútu nemohou být jistí svou bezpečností, dokonce ani v křesťanských čtvrtích*“ (Marlin, 2015, s. 99).

Situace se ještě zhoršila se začátkem občanské války v Sýrii, kdy velký počet muslimů a křesťanů v obavě o svůj život uprchl do Libanonu. Na konci roku 2012 byl celkový počet uprchlíků v Libanonu 862 tis., na konci roku 2015 byl jejich počet 1 milión. Asi 25 % obyvatel Libanonu v roce 2014 byli uprchlíci ze Sýrie (podle UNHCR, 2017).

V roce 2015, kdy tzv. IS v Sýrii kontroloval území na hranicích s Libanonem, se muslimové i křesťané obávali jeho přímé invaze do Libanonu. Vznikly proto křesťanské milice, které vedl Rifaat Nasrallah, jež měli za úkol zabránit možnému útoku. „*Kdyby nebylo nás, mohla by se tu pro křesťany opakovat stejná situace jako v Mosulu,*“ řekl Nasrallah s odkazem na irácké město Mosul, které bylo v červnu 2014 obsazeno bojovníky tzv. Islámského státu.

Tato krize dala vzniknout zvláštním spojenectvím. Při ochraně libanonských hranic spolupracovali křesťanské milice s Hizballáhem, který jim poskytoval vojenský výcvik (Marlin, 2015, s. 103).

Libanon byl díky francouzskému dědictví a rozdělení politické moci mezi všechna náboženství na základě tzv. konfesionalismu zemí s největší náboženskou svobodou na celém Blízkém východě. Nicméně mnoho křesťanských představitelů se obává latentní perzekuce a islamizace libanonské společnosti, jež by mohly vést k ještě většímu ohrožení náboženské svobody. Navíc sílí hlasy, které podporují politické strany usilující o sekularizaci politiky, což by znamenalo i konec konfesionalismu zakotveného v ústavě. To by vzhledem k většinově muslimské

společnosti umožnilo jejich převahu na politické scéně, a tím by mohli islamisté uplatňovat svoji moc proti křesťanské menšině, podobně jako se to dělo v Iráku po pádu režimu Saddáma Husajna.

Georges Bacouni, melchitský arcibiskup z Týru na své návštěvě ve Vatikánu v roce 2010 řekl: „Křesťané dnes čelí velkým výzvám a různým problémům v důsledku mnoha změn, které se netýkají pouze Libanonu ale celého Blízkého východu. Zvláště co se týče katolíků, čelíme poklesu věřících v kritické době, která komplikuje integraci a život křesťanů v zemi, kde jich v průběhu let stále více ubývá. Ještě více znepokojující je snížení jejich počtu v politických, sociálních a vzdělávacích institucích a také v řadách armády.“ (podle Messayah, 2010).

Tab. 5.2 Počet křesťanů v Libanonu

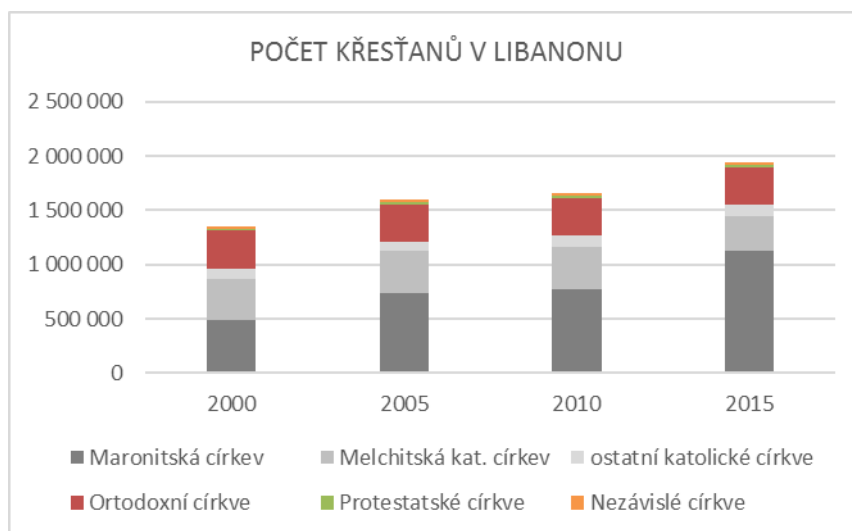
Rok	2000	2005	2010	2015	2017	2020	2025
Populace celkem	3 235 000	3 987 000	4 337 000	5 851 000	6 039 000	5 891 000	5 408 000
Křesťané	1 181 000	1 419 000	1 487 000	1 890 000	1 938 000	1 872 000	1 648 000
Podíl křesťanů na celkové populaci (%)	37	36	34	32	32	32	30
Římští katolíci	934 000	1 175 000	1 231 000	1 513 000	1 553 000	1 500 000	1 300 000
Arménská církev	12 000	12 000	24 000	25 000	-	-	-
Chaldejská církev	12 500	10 000	14 000	20 000	-	-	-
Latinský patriarchát	20 000	15 000	15 000	10 000	-	-	-
Melchitská církev	381 000	391 000	393 000	314 000	-	-	-
Maronitská církev	488 000	732 000	770 000	1 130 000	-	-	-
Syrská církev	20 000	14 700	14 500	14 500	-	-	-
nezařazení	4 700	5 200	5 400	6 600	6 100	5 000	4 000
Ortodoxní církve	353 000	351 000	348 000	343 000	352 000	340 000	320 000
Protestantské církve	17 900	18 100	18 300	19 100	20 600	21 600	22 100
Nezávislé církve	23 400	25 600	27 700	30 500	31 200	30 100	31 500

Zdroj: World Religion Database

V dubnu 2016 se sešli patriarchové východních církví v Bkerké, kde diskutovali o nejnaléhavějších otázkách, které vyvstali v jejich zemi, totiž o volbě prezidenta a zastavení exodu křesťanů. Hlava státu chyběla v Libanonu od května roku 2014, kdy skončil mandát Michela Suleimana až do listopadu 2016, kdy byl zvolen bývalý generál Michel Aoun. Dalším přetrvávajícím problémem, je nesmírné zatížení země přílivem uprchlíků, jejichž počet v roce 2016 přesáhl dva miliony. „Libanon nemá kapacity k přijímání syrských, palestinských a iráckých uprchlíků,“ píše patriarchové v závěrečném prohlášení ze svého setkání a vybízí k politickému řešení v rámci mezinárodního společenství, které by umožnilo návrat uprchlíků do svých zemí.

„Exodus křesťanů z Iráku a Sýrie dosáhl rozměrů genocidy, srovnatelné s tou, která byla spáchána na Arménech na po rozpadu Osmanské říše,“ konstatovali patriarchové shromáždění v sídle maronitského patriarchy Béchary Raïe (podle RadioVaticana, 2016).

Jezuita Samir Khalil Samir, který působí v Říme a v Libanonu a je odborníkem na vztahy mezi islámem a křesťanstvím popisuje oblast, ve které se mohou věřících obou náboženství potkat: „Jedná se především o sociální otázky, protože právě v této oblasti sehrávají církve na Blízkém východě velmi důležitou roli. Mnoho pracují pro chudé, emigranty a nemocné. Jsou aktivní v oblasti zdravotnictví. Druhou oblastí je kultura a především vzdělání. Celá polovina obyvatel Libanonu získala vzdělání na katolických školách. Týká se to také muslimů, kteří chtějí tímto způsobem zajistit svým dětem solidní základy – jak intelektuální, tak morální. V Libanonu existují také velmi dobré křesťanské univerzity, na kterých studuje mnoho muslimů. Tak například na Univerzitě sv. Josefa, kde sám učím, je 35 % muslimských studentů. Církev sehrává také velmi významnou roli v procesu otevírání společnosti pro všechno to, co je dobré a pozitivní v západním světě. Křesťané plní funkci mostu mezi muslimským světem a Západem. S muslimy totiž sdílejí jazyk, kulturu a historii. A na druhé straně blízkovýchodní křesťany spojuje se Západem křesťanská víra, navzdory tomu, že západní svět podlehl dalekosáhlé dechristianizaci. Zvláštním polem působení je pro nás, blízkovýchodní křesťany, idea lidských práv, která se na Blízkém východě stále ještě neujala.“ (podle RadioVaticana, 2012).

Obr. 5.4 Vývoj počtu křesťanů vybraných denominací v Libanonu.

V roce 1926 byl podíl křesťanů na celkové populaci v Libanonu 84 % (Marlin, 2015, s. 103) a v roce 2000 to bylo 36 % (1 181 000 věřících). Na začátku roku 2017, kdy byl celkový počet křesťanů 1 938 000 byl jejich podíl 32 %, a pro rok 2020 se odhaduje 31% podíl (1 872 000 věřících). I když celkový počet křesťanů v zemi roste, jejich podíl na všech obyvatelích

Libanonu stále pomalu klesá (viz obr. 5.3). Největší zastoupení mezi křesťany mají římskokatolíci. Od roku 2000 se jejich podíl na celkovém počtu křesťanů pohybuje okolo 80 % (viz obr. 5.4). Nevíce věřících patří do Maronitské církve, která měla v roce 2015 asi 1 130 000 členů, tedy o 640 000 věřících více než v roce 2000. Jedná se o nejrychleji rostoucí církev, co se počtu členů týká v Libanonu i v Sýrii. Druhé největší zastoupení má Melchitská církev, s počtem 314 000 věřících v roce 2015. Chaldejská a Arménská církev měli ve sledovaném období kolem 20 000 věřících (World Religion Database, 2017).

5.3 Sýrie

Území zahrnující dnešní Sýrii je kolébkou křesťanství. Ve městě Antiochie byli následovníci Ježíše Krista poprvé nazváni křesťané.³⁴ Podle organizace Aid to Church in Need tvořili ve 20. letech 20. stol. křesťané 30 % syrské populace. V roce 2000 bylo v Sýrii 938 000 křesťanů, s 5,7% podílem na syrské populaci. Na začátku roku 2017 byl jejich počet 794 000 a předpoklad pro rok 2020 je 682 000, s podílem na celkové populaci 3,2 %. Hlavní příčinou tohoto poklesu je konflikt, který začal v roce 2011 a který také umožnil expanzi tzv. Islámského státu na území Sýrie. Situace křesťanů v Sýrii je provázána se situací křesťanů v Iráku, kde se jejich postavení zhoršilo po americké invazi v roce 2003.

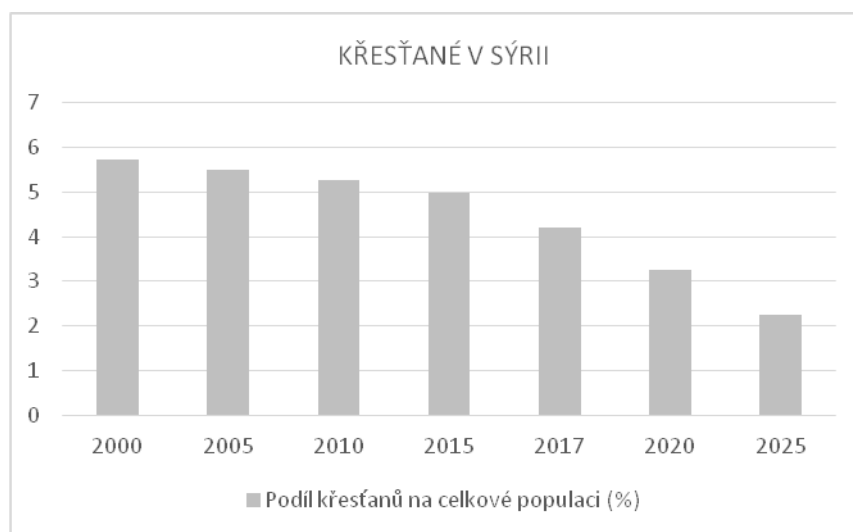
Během první světové války uzavřela Osmanská říše spojenečtství s Centrálními mocnostmi, a jejich prohra znamenala i konec Osmanské říše. Během jejího rozpadu došlo k pronásledování a vyvražďování různých skupin obyvatel. Mezi lety 1914 a 1922 se stalo více než 1,7 řeckých a 1,8 milionu arménských křesťanů obětí genocidy ze strany tureckých vojáků (Marlin, 2015, s. 105).

V roce 1916 vznikla Sykesova-Picotova dohoda, která navrhla hranice nově vznikajících států po první světové válce. V rámci této dohody se Sýrie a Libanon staly francouzským mandátním územím, avšak na nátlak britských a syrských nacionalistů se Francie všech svých práv v Sýrii a Libanonu vzdala v roce 1946 vznikla Syrská republika. První desetiletí samostatné existence se vyznačovaly politickou nestabilitou. Vystřídalo se dvacet vlád a byly schváleny čtyři ústavy. V roce 1958 byla podepsána dohoda spojující Sýrii a Egypt ve Sjednocenou arabskou republiku. Nicméně ani tato dohoda neměla dlouhé trvání a Sýrie z ní vystoupila v roce 1961 a v roce 1963 vznikla Syrská arabská republika, kde v následujících 48 letech platil výjimečný stav (Marlin, 2015, s. 106).

³⁴ Skutky Apoštolů, kapitola 11, verš 26.

Po vojenském puči v roce 1970 se stal prezidentem Háfiz al-Asad, příslušník alavitů³⁵, který byl silně zaměřen proti islámskému fundamentalismu v Sýrii reprezentovaném Muslimským bratrstvem. Prezident Háfiz al-Asad byl členem politické strany Baas, která si v zemi udržuje dominantní postavení od převratu v r. 1963. Stejně jako jeho protějšek Saddám Husajn se v počátcích své vlády staral o ochranu náboženských menšin včetně křesťanů, pokud ovšem neohrožovali jeho vládnoucí režim. Po smrti Háfiz al-Asada v roce 2000 se stal prezidentem jeho syn Bašár al-Asad.

Na začátku 21. století tvořili křesťané 5,7 % celkové syrské populace čítající 16 mil. obyvatel. Ačkoliv jejich podíl v následujících letech klesal, jejich celkový počet se v Sýrii v roce 2005 zvýšil oproti roku 2000 o 60 tis. na 1 mil. a v roce 2010 byl již jejich počet 1,1 milionu (WRD, 2017). Jednou z příčin tohoto nárůstu byla i válka v Iráku, která začala americkou invází v roce 2003. Asi 150 000 iráckých křesťanů kvůli bojům a situaci v Iráku uprchlo do Sýrie. Před událostmi označované jako *arabské jaro* byli křesťané v Sýrii v relativním bezpečí. Ačkoli v ústavě z roku 1973 je ustanoveno, že předsedou vlády musí být muslim a islámské právo musí být základem legislativy, islám není oficiálním státním náboženstvím. Ústava uznává práva ostatních náboženství, nicméně oficiálně sekulární a socialistická strana Baas velmi přísně kontroluje všechny náboženské skupiny, které musejí být zaregistrovány vládou (Marlin, 2015, s. 106).

Obr. 5.5 Vývoj podílu křesťanů na celkové populaci v Sýrii.

Na rozdíl od ostatních muslimských zemí křesťané v Sýrii mohli svobodně stavět kostely a zařízení a organizovat veřejné náboženské události. Na Velikonoce a Vánoce bylo státní volno a křesťanské náboženské ceremonie byly vysílány v televizi. Byly zde také ale určité restrikce.

³⁵ Alavité jsou muslimská náboženská skupina, která patří do šiitské větve islámu.

Křesťanský tisk byl cenzurován a křesťanské školy byly v roce 1967 zestátněny. Obsah kázání jak v kostelích, tak i v mešitách byl monitorován. Misionářská činnost nebyla oficiálně zakázána, ale vláda tuto praxi odsuzovala a obviňovala misionáře z „*ohrožování vztahů mezi náboženskými skupinami*“. Syrské právo také neumožňuje přestup od islámu ke křesťanství (Marlin, 2015, s. 107).

Již v roce 2006 se začala proti Assadovu režimu formovat opoziční skupina Fronta národní spásy, jejíž hlavní složkou bylo Muslimské bratrstvo. O pět let později, v březnu 2011, začaly protesty proti prezidentu Assadovi. Ty se rozrostly do občanské války, která nakonec umožnila expanzi tzv. Islámský stát v Iráku a Sýrii (ISIS), extremistické skupiny sunnitských muslimů. Přeběhlíci ze syrské armády vytvořili Svobodnou syrskou armádu a prozatímní vláda byla vytvořena Syrskou koalicí sil revoluce a syrské opozice (Syrská národní koalice), do kterých nebyli přizváni žádní zástupci křesťanů, kteří zůstali uvězněni uprostřed rozrůstajícího se mezinárodního konfliktu. Křesťané byli pronásledováni islamisty kvůli své víře, a také protože byli vnímáni jako podporovatelé Assadova režimu, jenž jim garantoval určitou svobodu a zaručoval bezpečnost a stabilitu. K tomu se vyjádřil současný maronitský patriarcha Bšár al-Rai slovy: „*Když byl v Iráku odstraněn Saddám Husajn, ztratili jsme milion křesťanů. Proč? Nikoliv proto, že padl režim, nýbrž proto, že jde neexistovala žádná autorita, zavládlo vakuum. V Sýrii se jedná o podobnou záležitost, křesťané nepodporují Assadův režim, bojí se, co by mohlo přijít po něm*“ (Řoutil, 2016). Na počátku syrské krize chaldejský biskup v Aleppu Antoine Audo vyzval Syrskou vládu, aby zasáhla proti rebelům, kteří podle něj usilovali o destabilizaci a islamizaci Sýrie. Varoval, že „*povstalci mluví o svobodě a demokracii, ale to není jejich skutečným cílem. Chtějí rozvrátit arabské země, ovládnout je, získat ropu a prodávat zbraně. Usilují o destabilizaci a islamizaci (...) Sýrie musí odolat a odolá, 80 % obyvatel stojí za vládou, stejně jako všichni křesťané*“. Audo k obraně režimu dodal, že „*Sýrie je sekulární stát. Je zde svoboda a hodně pozitivních věcí*“ (podle Pontifexe, 2011).

V lednu 2012 dostala organizace Aid to Church in Need zprávu o křesťanech, kteří byli během Vánoc zavražděni nebo uneseni. Krátce poté aleppský biskup Audo ohlásil, že etnické čistky islámských bojovníků vyhnaly z jejich domovů v Homsu, syrského města s druhou nejpočetnější křesťanskou komunitou, asi 100 tis. věřících. Tisíce křesťanských domů a kostelů bylo zničeno explozemi a vypáleno. Desítky tisíc křesťanů uteklo do hor vzdálených asi 50 km od města. V prosinci 2013 bylo zveřejněno, že v Homsu id začátku konfliktu zemřelo 3 000 křesťanů. Na 2 000 křesťanských rodin muselo opustilo město Kusajr poté, co dostali ultimátum od velitele opozičních sil Abdela Salama Harba. Město bylo osvobozeno v červnu 2013 syrskou armádou podporovanou Hizballáhem (Marlin, 2015, s. 109).

V létě roku 2012 se v Aleppu odehrávaly intenzivní boje, domy byly jeden po druhém prohledávány, byly instalovány nálože do automobilů a pro-Assadovi úředníci popraveni. V říjnu aleppský biskup Antonie Audo ve Sněmovně lordů ve Spojeném království konstatoval: „Aleppo, město, které velmi miluji a kde jsem biskupem uplynulých 20 let, je zdevastováno, většina je v troskách.“ Dále se vyjádřil k exodu křesťanů slovy, že pokud přítomnost křesťanů bude zredukována „pouze na malý vzorek, bude to katastrofa, protože jsme byli posledním silným křesťanským centrem na celém Blízkém východě“ (Marlin, 2015, s. 109).

V říjnu 2012 byli na turecko-syrské hranici uneseni řecko-pravoslavný metropolita³⁶ Paul Jazígí a arcibiskup syrské ortodoxní církve Gregorios Juhanna Ibrahím, kteří vyjednávali propuštění dvou jiných unesených kněží. Jejich osud je stále neznámý. V červnu 2013 byl v Homské diecézi unesen jezuita Paolo Dall'Oglio (Řoutil, 2016).

V září 2013 vydal muslimský náboženský představitel v Dumě (předměstí Damašku) *fatvu*, dovolující sunitským muslimům obsadit domy křesťanů a přivlastnit si jejich majetek. V říjnu 2013 uvedl melchitský patriarcha Gregorios (Řehoř) III. Lahám, že z předválečné populace 1,75 mil. křesťanů jich více než 450 tis. opustilo zemi nebo se přestěhovali v rámci země. V Aleppu, kde žila největší komunita křesťanů v Sýrii, jich více než 65 % bylo donuceno odejít (Marlin, 2015, s. 109).

Radikální skupina Fronta al-Nusra (která byla ve svých počátcích financována tzv. IS a od kterého se v roce 2013 oddělila) v září 2013 napadla vesnici Málúla, kde vyplenili kostely a kláštery (včetně kláštera sv. Tekly, jejíž hrobku otevřeli a její ostatky odvezli). V prosinci téhož roku islamisté unesli 12 ortodoxních sester, které byly propuštěny v březnu 2014 (podle Mikoláše, 2014).

Dne 23. října 2013 bojovníci fronty al-Nusra a vojáci Svobodné syrské armády, dobyli město Sadad, které má strategickou pozici blízko dálnice mezi Damaškem a Homsem³⁷. Během jednoho týdne bylo více než 45 křesťanů zavražděno a přes 2 000 křesťanských rodin uprchlo poté, co byly jejich domy, obchody a kostely zničeny. Rebelové také použili obyvatele Sadadu jako živý štít v obraně proti syrské armádě. Jeden kněz, který zůstal a pomáhal zbývajícím křesťanům prohlásil, že „počet křesťanů, kteří jsou zabijeni kvůli své víře roste. Sadad je velmi názorný příklad. Byli loveni jako zvířata.“ Melchitský patriarcha Gregorios III. to označil za „bestiální

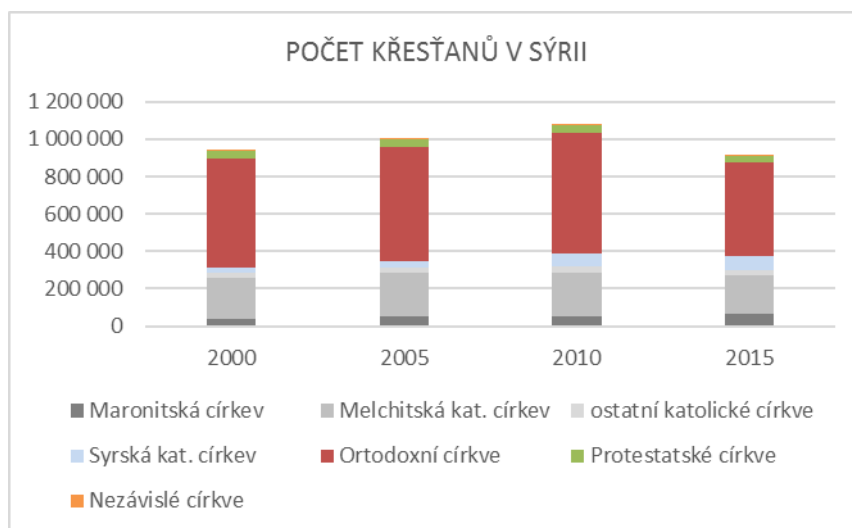
³⁶ Výraz metropolita označuje v latinské církvi arcibiskupa, proto je jeho diecéze nazývána metropolitním sídlem, které spravuje menší biskupství. Ve východních pravoslavných církvích je metropolitou církevní hodnostář, který se nachází na středním stupni mezi patriarchou a arcibiskupy. Naopak ve východních katolických církvích je metropolitou označován hierarcha (vysoký církevní hodnostář) jmenovaný papežem, stojící v čele metropolitní církve *sui iuris* (Farrugia, 2010).

³⁷ Město Sadad bylo dobyto Syrskou armádou zpět v 28. října 2013 (podle Fadel, 2015).

zvěrstva“ (podle Moore, 2015). V říjnu 2015 chtěl IS toto město opět dobýt, ale na jeho obranu se shromáždilo na 500 křesťanských vojáků, kteří přijeli z různých částí Sýrie. „*Doufáme, že se ze Sadadu nestane další Mosul, Ninive, Chábûr nebo Karajtín*“ prohlásil podle Smithe (2015) pro časopis Newsweek Nuri Kino, zakladatel organizace A Demand for Action, s odkazem na města s významnými komunitami křesťanů, která padla do rukou tzv. Islámského státu. Patriarcha syrské ortodoxní církve Ignatius Aphrem II. uvedl, že bránit město, které se islamistům nakonec dobýt nepovedlo, přišli také muslimové, alavité (podle Smithe, 2015).

Studie zveřejněná v lednu 2014 ukazuje, že na 600 000 syrských křesťanů (z celkového počtu 1,1 milionu) muselo přesídlit uvnitř Sýrie anebo žili jako uprchlíci v sousedních zemích. V roce 2013 tzv. IS převzal kontrolu nad oblastmi v severní a střední Sýrii a ve městech podél hranice s Tureckem zavedl islámské právo *šaría*. Aby ISIS a další radikální skupiny zastrašili místní obyvatele, využívají k tomu brutální metody. V říjnu 2014 vydala organizace The Catholic World Report zprávu *The Suffering of Christians in Syria*, kde cituje syrskou řeholní sestru: „*Lidé, kteří nejsou spojeni s politikou, kteří si nevybrali a nezvolili žádnou stranu konfliktu jsou unášeni z jejich rodin, nuceni popřít svoji víru a nezávisle na tom, jestli to udělali nebo ne, jsou popraveni. (...) Zatím svět řekl velmi málo, a často vůbec nic.*“ (podle Coren, 2014).

Na jaře 2014 bylo odhadováno, že od začátku občanské války v Sýrii 9 mil. obyvatel opustilo své domovy, 6,5 milionu zůstalo na území Sýrie a 2,5 zemi opustilo (Marlin, 2015, s. 113).

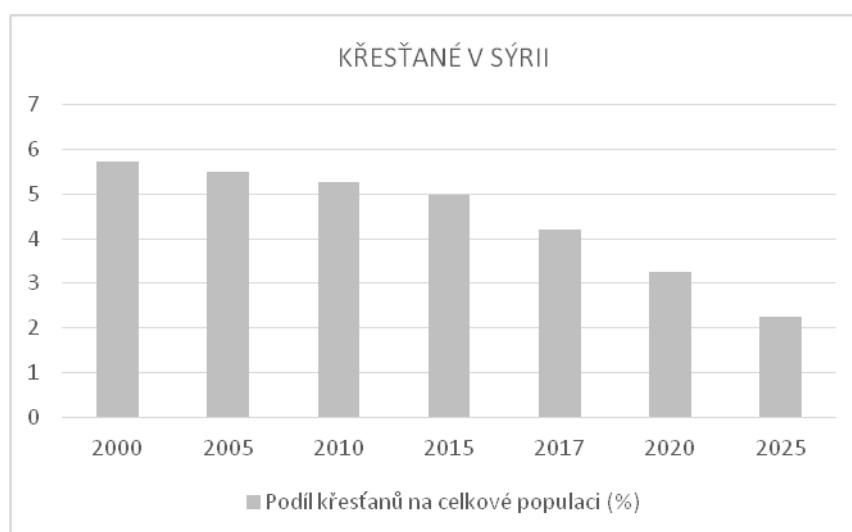

Obr. 5.6 Počet křesťanů podle církví v Sýrii.

Když nabyl ISIS v Sýrii v roce 2015 svého největšího rozsahu, mnoho vysídlených křesťanů navzdory pronásledování a narůstajícímu počtu obětí preferovalo v Sýrii zůstat. „*My křesťané žijeme ve strachu a budoucnost je nejistá, ale chceme zůstat ve své zemi,*“ řekl organizaci Aid to the Church in Need melchitský arcibiskup Jean-Abdo Arbach. Uvedl, že asi 20 000 křesťanů stále

žije v Homsu a desítky tisíc jich přesídlilo do údolí Vádí al-Nasara 50 km od Homsu, nazývaného též jako *Údolí křesťanů*. V květnu 2016 zde dle české pobočky organizace CSI (Christian Solidarity International) žilo 210 000 křesťanů, pro které je nutné zajištění práce a bydlení, jinak hrozí jejich odchod do zahraničí.

Krátce před Velikonocemi v r. 2014 byl ve svém klášteře v Homsu zavražděn německý jezuita otec Frans van der Lugt. Tento 76letý kněz, který se staral o syrské křesťany více než půl století, byl zabit islamisty, protože se snažil zprostředkovat dohodu mezi rebely a vládou v situaci, kdy vypukl spor mezi povstalci obklíčenými v Homsu o to, zda se vzdát nebo pokračovat v odporu proti vládním jednotkám (podle Barnard, 2014).

Obr. 5.7 Vývoj podílu křesťanů na celkové populaci v Sýrii.

Arcibiskup Jean-Abdo Arbach v Homsu popsal situaci ve své diecézi, která vznikla ve 4. století, takto: „Z mých návštěv v rodinách a ze zpráv od mých kněžích je jasné, že každý byl zasažen tragickými událostmi. (...) Mnoho jich odchází hledat bezpečnější místa jinde v Sýrii nebo odcházejí do Libanonu.“ Velkým problémem kromě utrpení obyvatelstva je i ničení desítek kostelů, jejichž základy sahají až do 4. století (podle Maksan, 2014).

Aleppo, největší syrské město, mělo před válkou 2,1 milionu obyvatel, z nichž 250 tis. byli křesťané a jejichž počet během války klesl na 50 000. Na Vánoce v roce 2016 se mohli křesťané poprvé od začátku občanské války sejít ke slavení mše svaté v katedrále sv. Eliáše, která se během bojů v Aleppu nacházela na frontové linii. Během oslav byl vystaven obrovský plakát znárodňující prezidenta Asada s jeho „křesťanským spojencem, prezidentem Putinem“. Představitel místní křesťanské komunity řekl, že „počet návštěvníků mše a oslav dokazuje, že se věřící už nebojí raket odpalovaných z území obsazených povstalci“ (podle Al-Khalidy, 2016).

V dubnu 2016 bylo s podporou ruského letectva syrskou armádou dobyt město Karajtín, které padlo do rukou ISIS v srpnu 2015. Patriarcha Ignatius Aphrem II. uvedl, že asi 20 křesťanů z 200, kteří ve městě zůstali, přišlo při pokusu o útěk nebo za porušení předpisů islámského práva o život. Také uvedl, že navzdory vraždám zůstává jeho cílem nastolení míru mezi věřícími různých náboženství. „Žijeme v této situaci po staletí, naučili jsme se, jak respektovat druhé, naučili jsme se, jak žít vedle sebe. (...) Můžeme žít zase vedle sebe, pokud nás ostatní nechají na pokoji.“ (podle BBC, 2016).

V letech 2000–2015 počet křesťanů v Sýrii rostl. V roce 2000 jich bylo 938 000, v roce 2005 necelý milión a v roce 2010 byl jejich počet 1 093 000. Jenou z příčin tohoto nárůstu byla válka v Iráku, kdy mnoho křesťanů hledalo útočiště kromě iráckého Kurdistánu také v Sýrii nebo v Libanonu. Nejvíce věřících patří k ortodoxním církvím, v roce 2010 jich bylo asi 640 tis., na druhém místě jsou věřící melchitské církve s počtem členů kolem 230 tis. (2010). V roce 2015 došlo k poklesu počtu věřících ve všech křesťanských denominacích především kvůli vypuknutí války v roce 2011 a intenzivnějšímu pronásledování křesťanů islamistickými radikálními skupinami. Počet ortodoxních křesťanů klesl v roce 2017 oproti roku 2010 asi o 80 000 a počet všech křesťanů byl v roce 2017 asi 794 000, tedy o 28 % nižší než v roce 2010, kdy jich bylo 1 093 000. Předpoklad pro rok 2020 je 682 000 křesťanů s 3,2% podílem na syrské populaci (v roce 2000 byl tento podíl 5,7 %) (World Religion Database, 2017).

Tab. 5.3 Počet křesťanů v Sýrii

Rok	2000	2005	2010	2015	2017	2020	2025
Populace celkem	16 354 000	18 133 000	20 721 000	18 502 000	18 907 000	20 994 000	25 559 000
Křesťané	938 000	999 000	1 093 000	922 000	794 000	682 000	574 000
Podíl křesťanů na celkové populaci (%)	5,7	5,5	5,3	5,0	4,2	3,2	2,2
Římští katolíci	336 000	367 000	409 000	386 000	339 000	300 000	250 000
Arménská církev	25 500	25 500	26 000	17 000	-	-	-
Chaldejská církev	15 000	15 000	15 000	10 000	-	-	-
Latinský patriarchát	10 000	12 000	13 000	13 000	-	-	-
Melchitská církev	215 000	234 000	234 000	210 000	-	-	-
Maronitská církev	40 100	49 000	53 000	64 000	-	-	-
Syrská církev	29 900	31 600	67 500	72 000	-	-	-
nezařazení	3 800	4 500	4 900	4 500	4 200	4 000	3 000
Ortodoxní církve	584 000	611 000	643 000	501 000	422 000	350 000	300 000
Protestantské církve	37 500	39 800	42 600	38 100	35 400	34 000	28 000
Nezávislé církve	3 700	4 200	5 000	4 600	4 200	4 000	3 000

Zdroj: World Religion Database

6 POSTOJ PŘEDSTAVITELŮ KATOLICKÝCH CÍRKVÍ

V říjnu 2010 zahájil papež Benedikt XVI. synodu pro Blízký východ bohoslužbou a slovy: „*Naše poděkování patří především Pánu dějin, protože dovolil, aby navzdory často obtížným a bouřlivým událostem byli křesťané na Blízkém Východě od Ježíšových dob až do dneška nepřetržitě přítomni. V těchto krajích se Kristova církev vyjadřuje v různých liturgických, duchovních, kulturních a disciplinárních tradicích šesti ctihodných katolických církvích východního obřadu sui iuris jakož i v latinské tradici. Bratrský pozdrav, kterým se s velkou vroucností obracím k patriarchům každé z nich, patří nyní také všem věřícím, svěřeným jejich pastorační péči v jednotlivých zemích i v diaspoře*“ (podle Glasera, 2010).

Blízký východ papež ve své homilii nazval „*zemí exodu a návratu z exilu; zemí chrámu a proroků; zemí, v níž Jednorozený Syn narozený z Marie žil, byl zabit a vstal z mrtvých; kolébkou církve ustanovené přinášet Kristovo evangelium až na konec světa*“ a dodává, že i dnes by se křesťané měli dívat na Blízký východ pod tímto úhlem pohledu (podle Glasera, 2010).

Na závěr promluvy zdůraznil, že smyslem synody je oživení společenství katolické církve na Blízkém východě „*pod vedením Ducha svatého. Předně uvnitř každé církve, mezi jejími členy: patriarchou, biskupy, kněžími, řeholníky osobami zasvěceného života a laiky. A potom ve vztazích s ostatními církvemi*“. Podle papeže takovýto postoj bude moct přinášet „*dobré plody v ekumenickém hnutí s jinými církvemi přítomnými na Blízkém východě. Tato příležitost je pak vhodná ke konstruktivnímu rozvinutí dialogu se židy jakož i s muslimy*“. Poukazuje tak na fakt, že problémem křesťanů na Blízkém východě není jen jejich pronásledování a obava z nastolení islamistických režimů, ale také jejich nejednotnost (podle Glasera, 2010). Biskup Camillo Ballin, který je apoštolským vikářem pro severní Arábii a má na starost křesťanské imigranty přicházející do zemí těžících ropu na Arabském poloostrově říká: „*Rozdělení není jen mezi katolíky, protestanty a ortodoxními, ale také v rámci katolické církve samotné*“ (Marlin, 2015, s. 137).

V roce 2011 proběhla v některých arabských zemích řada změn, souhrnně označovaných jako arabské jaro. Když začaly protesty proti režimu Bašára Asada v Sýrii, varoval chaldejský biskup z Aleppa Antoine Audo v rozhovoru pro organizaci Aid to the Church in Need před nebezpečím, které by plynulo ze svržení syrského režimu. To by podle něj přineslo destabilizaci, zdevastování země a obyvatelstva a otevřelo cestu k islamizaci Sýrie. „*Povstalci mluví o svobodě a demokracii, ale to není jejich skutečným cílem. Chtějí rozvrátit arabské země, ovládnout je, získat ropu a prodávat zbraně. Usilují o destabilizaci a islamizaci (...) Sýrie musí odolat a odolat, 80 % obyvatel Sýrie stojí za vládou, stejně jako všichni křesťané*“ (podle Pontifexe, 2011).

Podobné stanovisko zaujímá i melchitský arcibiskup Jean-Clement Jeanbart, když říká, že džihádisté jako např. bojovníci tzv. IS mohou být „*nástrojem v rukou velmocí sloužícím k destabilizaci zemí v regionu, s cílem ovládnout je nebo zničit. (...) Pro islámské fundamentalisty je tato válka náboženskou povinností a bohubílou činností, která má v jejich očích váhu jak pro šíření islámské víry, tak pro politickou dominanci. Islám je pro ně náboženství i stát, víra i vládnoucí režim*“ (Marlin, 2015, s. 183).

Syrská vláda byla v roce 2011 kritizována za ostrý postup proti demonstrantům, kteří vyšli do ulic protestovat proti režimu Bašára Asada. Generální tajemník OSN Pan Ki-mun označil postup syrské armády proti povstalcům, kterých během protestů několik stovek zemřelo, za „*nepřijatelný*“. Biskup Audo zdůraznil, že násilí páchané proti syrské vládě stálo během pár dnů život asi sto policistů, a že „*vláda má právo se bránit*“. Uvedl, že „*některá média, jako jsou BBC nebo Al-jazeera (...) překrucují obraz Sýrie, když říkají, že nerespektuje lidská práva a podobně. Vláda respektuje lidi, kteří respektují zákon a pořádek. Sýrie má mnoho nepřátel a vláda má povinnost bránit sebe i zemi (...) O Sýrii se vede také informační válka, média neinformují objektivně a jakožto Syřané a Chaldejci musíme bránit pravdu*“. Přání, že jako křesťané nechtějí „*válku ani násilí a doufáme, že se situace v několika příštích týdnech zlepší*“, se vyplnila alespoň v Aleppu až po čtyřech letech krvavé války (podle Pontifex, 2011).

V dubnu 2013 se na světovou veřejnost obrátil melchitsko-katolický patriarcha Gregorios III. Lahám slovy: „*Celá Sýrie se stala bojištěm (...) budoucnost křesťanů na Blízkém východě je úzce spjata s budoucností křesťanů v Sýrii (...) tu ovšem neohrožují muslimové, ale současná krize a chaos, infiltrace nekontrolovatelných, fanatických, fundamentalistických islamistických skupin*.“ V srpnu 2015 apeloval na syrskou mládež: „*Rozumím důvodům, které nutí mladé lidi emigrovat. Navzdory všemu vás však zapřísahám, neodcházejte, obrňte se rozhodností, trpělivostí, pevností a dostatkem odvahy. Naši otcové a matky mnohé vytrpěli. Mnozí z nich v současné válce zemřeli (...) ale navzdory tomu všemu, zůstaňte! Buďte trpělivi, neemigrujte! Zůstaňte se svou církví, se svou zemí, pro Sýrii a její budoucnost! Zůstaňte!*“

V červnu 2014 obsadil tzv. IS druhé největší město Iráku Mosul, což přimělo k odchodu většinu křesťanů z města a ninivských planin. V srpnu reagoval chaldejský mosulský arcibiskup Amel Nona, že „*naše utrpení je pouze předebrou pro to, co čeká vás v Evropě a na Západě, vy budete také brzy trpět. Ztratil jsem svou diecézi. Můj apoštolát byl fyzicky zničen a obsazen islámskými fundamentalisty, kteří nám nabízejí pouze dvě možnosti, smrt nebo konverzi k islámu*“. Dále se vyjádřil i k uprchlické krizi: „*Zkuste tomu prosím porozumět. Vaše liberální demokratické principy zde nemají žádnou cenu. Musíte pochopit realitu na Blízkém východě. Když přijímáte stále rostoucí počet muslimů ve vašich zemích jste v nebezpečí i vy*.“ (podle Schall, 2014).

Na situaci, která vyvstala po obsazení Mosulu islamisty, reagoval v červnu 2014 chaldejský patriarcha Louis Raphael I. Sako slovy: „Mezinárodní společenství, a zvláště Evropská unie a Spojené státy nesmí zůstat lhostejné k této humanitární katastrofě.“ Kvůli nezájmu a slabé reakci Západu napsal patriarcha Sako otevřený dopis To the conscience of the World. „...Iráckým křesťanům a příslušníkům jiných iráckých menšin byla zasazena osudová rána. Stovky tisíc jich muselo přesídlit kvůli rabování svého majetku, vlastnictví a plenění domů jen proto, že jsou křesťané. Navštívil jsem tábory vysídlených obyvatel v Erbilu a Dohúku, a to co jsem viděl přesahuje jakékoliv představy.“ Dále uvádí, že více než 2 měsíce chybělo jakákoliv konkrétní řešení pro nastalou situaci, zatímco „Islámskému státu proudí finance, zbraně i bojovníci. Svědomí světa se ještě neprobudilo a svět si neuvědomuje závažnost situace navzdory tomu, že zažíváme organizovanou kampaň, které má za cíl nás v Iráku vyhladit. Navíc nastává druhá fáze katastrofy, kdy některé rodiny emigrují do jiných částí světa a jejich historie, dědictví a identita přijde vniveč“. Na adresu Západu uvádí: „...osud postižených obyvatel je stále v sázce. Veškerá dosud přijatá opatření a rozhodnutí krizi, zdá se, nevyřeší, ačkoliv Západ tvrdí opak a s postiženými obyvateli se jedná, jako by nebyli příslušníky lidské rasy. To samé platí i o muslimské komunitě, jejíž výroky a barbarské chování ve jménu jejich víry zaměřené proti důstojnosti, životu a svobodě křesťanů nejsou podle našeho očekávání, protože křesťané bojovali za tu tuto zemi a přispěli k jejímu rozvoji a žili spolu se svými muslimskými bratry po celá staletá muslimské éry. Co se stalo je otřesné a hrozné a potřebuje urgentní a efektivní mezinárodní podporu všech lidí dobré vůle k záchraně jezídů a křesťanů, těchto původních obyvatel irácké společnosti, před vymizením s uvědoměním si, že pasivita a mlčení podpoří ISIS a islámské fundamentalisty v páchání dalšího zla. Otázkou je, kdo bude další?“ (Sako, 2014).

Patriarcha Sako dále připomíná, že tato krize na druhou stranu umožní „duchovně, morálně i materiálně posílit naše komunity“. Respektuje rozhodnutí těch, kteří chtějí emigrovat, ale těm, kteří zůstávají připomíná jejich „dlouhou historii a zakořeněné dědictví v této zemi. Bůh má s naší přítomností v této zemi zvláštní plán a zve nás nést poselství lásky, bratrství, důstojnosti a harmonického soužití“ (Sako, 2014).

Jedním z největších kritiků Západu a komentátorem dění na Blízkém východě je kardinál Angelo Scola, arcibiskup milánský, který v článku Three Lessons From The Martirs konstatuje, že před všemi geopolitickými, ekonomickými a strategickými aspekty současné situace na Blízkém východě by lidé měli vidět jeden prostý fakt, že v těchto zemích „lidé podstupují mučednictví a trpí“ (Scola, 2015, s. 15). Tento fakt, kterému se Západ nerad staví přímo, je podle něj důležitý nejen pro církve, pro kterou má mučednictví specifickou úlohu, ale i pro hlubší pochopení příčin přetrvávajících konfliktů na Blízkém východě a také pro pochopení nemožnosti, v níž Západ

uvízl. Dále uvádí dva souběžně probíhající a související jevy, které se v posledních desetiletích začali objevovat a v posledních letech nabývají na intenzitě. Na jedné straně jde o vytváření etnicky a kulturně homogenních států, které vstřebávají a „normalizují“ etnické a náboženské menšiny a na straně druhé obrácení se k islámskému fundamentalismu, který od 60. let 20. století zavádí náboženská pravidla do organizace společnosti a diskriminuje nemuslimské obyvatele. Jako názorný projev tohoto procesu zmiňuje zavedení zvláštní daně pro nemuslimy džizja, která byla zavedena ještě v době, kdy nebyl ISIS mediálně známým. Jádrem problému konfliktu, píše Scola, je snaha o „vítězství nad nepřítelem za každou cenu a jeho úplné zničení. Každý se snaží o vytváření aliancí, které volají po získávání dalších zahraničních účastníků konfliktu za účelem pomoci a ochrany, tím se tyto konflikty stávají stále novějšími, to směřuje k eskalaci násilí, což se ještě nikdy nejevilo zřetelněji než dnes“ (Scola, 2015, s. 15). Upozorňuje na fakt, že „dehumanizace“ společnosti začíná zaměřením se islámských fundamentalistů na vyhlazení příslušníků jiných náboženství než islámu, dalšími v pořadí jsou muslimové jiného vyznání (např. sunnité proti šítům), poté muslimové, kteří nesplňují požadavky „pravé víry“ a nejsou v očích svých souvěrců „dostatečně radikální“. Snaha o vytvoření homogenní společnosti, tedy odstranění etnických a náboženských menšin, neznamena více stability a méně konfliktů, protože se vždy objeví někdo „více fundamentální“, kdo bude usilovat o obrácení ostatních na svou víru násilnými prostředky (Scola, 2015).

Nejtěžší zkouškou, kterou křesťanské komunity nacházející se v místě současných konfliktů musejí procházet, je podle Scoly „nemilosrdně obnažená abdikace Západu na své vlastní poslání a identitu. Zatímco Spojené státy aktivně přispívaly k destabilizaci a rozpadu Iráku, Evropa odhalila svoji nemohoucnost a slabost v Sýrii“ (Scola, 2015, s. 15). Evropa, píše Scola, zradila své historické poslání pro ochranu svobody a takzvaných „evropských hodnot“, a místo aby se angažovala v boji proti terorismu, odvrátila svůj pohled jinam. „Utopena ve svém narcismu ignorovala konflikt a s výjimkou některých humanitárních organizací. Předstírala, že nevidí rostoucí nenávisť mezi jednotlivými znepřátelenými skupinami, stovky tisíc mrtvých a miliony lidí, kteří museli opustit své domovy.“ (Scola, 2015, s. 15) Probudila se, až když zástupy uprchlíků začaly překračovat její hranice. Navzdory zpoždění a zavřeným dveřím začala Evropa ze dne na den hledat dlouhodobější strukturální řešení a postupně nabvala vědomí, že se jedná o příliš rozsáhlý problém, než aby jej mohla mít pod kontrolou (Scola, 2015).

Angelo Scola uvádí proti všem provizorním řešením jako jediné reálné a dlouhodobě efektivní obnovit na Blízkém východě podmínky, „kde všichni lidé mohou žít v rovnoprávném postavení a kde bude možné mít perspektivu do budoucnosti“ (Scola, 2015, s. 18) Papež František na tiskové konferenci během letu z Jižní Koreje v srpnu 2014 řekl: „Zastavit nespravedlivého

agresora je lidským právem, ale je také právo agresora být zastaven v rámci práva, a ne páchním zla.“ (Scola, 2015, s. 18). Právě dlouhé konflikty mohou narušit vztahy a zasít nenávisť mezi jednotlivými skupinami obyvatel na dlouhé roky a zkomplikovat jejich společné soužití po ukončení konfliktů. K tomu, aby společné soužití mělo šanci na úspěch a také aby obyvatelé měli naději na lepší život v budoucnosti, je podle Scoly nezbytné začít mluvit o návratu uprchlíků, a založení „něčeho jako Marshallova plánu“, který by poskytoval záruku a možnost rozhodnout se, zda zůstat v emigraci nebo se vrátit, podobně jako se to stalo v Evropě po druhé světové válce, kdy *„kontinent proměněný v trosky povstal z prachu během pár let“* uvádí Scola v prosinci 2015. Enormní síla, kterou nám poskytují moderní technologie může mít znepokojivě destruktivní účinky, se kterými má teď Blízký východ *„hořkou zkušenost“*, ale také nám poskytuje možnost obrácení budoucí situace, která se teď zdá být neodvratitelně ohrožena (Scola, 2015).

Pier Giorgio Gianazza, salezián, který většinu svého života působil v zemích Blízkého východu napsal článek s názvem Arab Churches, Living Churches, but Only if United (2015), ve kterém se zabývá jednotou církví na Blízkém východě. Ve společném prohlášení katolických patriarchů Východu z roku 1991 je výstižně uvedeno: *„Jakožto křesťané budeme na Východě buď sjednoceni, nebo nebudeme.“* (Giannaza, 2015, s. 29) Tento fakt se vzhledem k dnešní situaci na Blízkém východě stal ještě naléhavějším. Když byl 31. ledna 2013 jmenován novým patriarchou chaldejské církve Louis Raphael I. Sako, řekl mu papež Benedikt XVI., že si přeje, aby chaldejská církev pokračovala ve svém historickém poslání, totiž *„být mostem mezi východem a západem a všemi Iráčany“*. Patriarcha tehdy prohlásil, že *„jednota v církvi je pro křesťany v zemi prioritou, protože nemohou sjednocovat, pokud jsou sami rozdělení. Jisté je, že společná vize mezi křesťany může podpořit jednotu mezi národy. Pokud budeme spojeni, můžeme být pro druhé mostem pomáhajícím přinášet jednotu a umožňující dialog“* (podle Salvi, 2013).

Na konci června 2015 přišel patriarcha Sako s radikálním a pro mnohé s šokujícím návrhem sjednotit tři církve, které mají svůj původ ve staré Mezopotámii a jejichž kořeny sahají až k počátkům církve. Jedná se o Chaldejskou církev, Asyrskou církev Východu a Starobylou asyrskou církev Východu.³⁸ To by od současných patriarchů vyžadovalo ochotu opustit svůj úřad a uvolnit jej patriarchovi, který by byl zvolen na společném synodu všech tří církví, které by nahradila jedna církev Východu, podle odkazu na církev, ze které všechny tři vzešly (viz kapitola 4.1.2). Církve by spadaly pod autoritu římského biskupa, papeže katolické církve. Tento návrh byl učiněn v kontextu posledních desítek let: válek, politické nestability, pronásledování menšin a zvláště křesťanů. I když pronásledovatelé nerozlišují mezi křesťany různých denominací, mohl by tento návrh podle patriarchy Saka posílit zdecimované irácké křesťanské komunity

³⁸ Všechny jsou autokefální a mají vlastní patriarchu.

vytvořením „jednotného ochranného a obranného bloku umožňujícím zajištění spravedlivých a neporušitelných práv účinným způsobem“ (Giannaza, 2015, s. 32). První a negativní odpověď přišla od asyrské biskupa sídlícího v Kalifornii Awa Royela, který takovou unii odmítl jako odporující výjimečné tradici Asyrské církve a návrh upravil, že „pokud by to tak mělo být, měla by se Chaldejská církev distancovat od Říma a navrátit se ke své původní tradici“ (Giannaza, 2015, s. 32).

Naproti tomu se patriarcha Louis Sako opakovaně postavil proti zřízení asyrské autonomie v Iráku, která by se nacházela na území tří distriktů na Ninivských planinách o rozloze 4 200 km² s počtem obyvatel kolem 350 000. Mnoho Chaldeců a syrských katolíků je proti myšlence asyrské autonomní oblasti, protože ji považují za ghetto. Tvrdí, že křesťané mají být přítomni ve všech sférách společnosti a zde žít svou víru veřejně, nikoliv izolovaně. Patriarcha Sako odmítá opustit své bagdádské sídlo i přes četná pozvání do iráckého Kurdistanu nebo do exilu ve Spojených státech amerických (Boháč, 2014).

Autonomní oblast s vlastním zdravotnickým a vzdělávacím systémem a policií by mohla poskytnout útočiště křesťanům, kteří jsou obětmi pronásledování v iráckých městech a měla by snížit počet asyrských uprchlíků proudících do západních zemí. Vznik Asyrské autonomie se snaží prosadit exilové organizace, obzvláště při návštěvách iráckých státních představitelů v zemích jejich působení. Problémem je kromě obtížného vyjednávání s iráckými muslimy i vnitřní nejednota Asyřanů. Autonomii podporuje přibližně 80 % z nich. Podle Saka je nutná kooperace a domluva s centrální vládou v Bagdádu i s regionální vládou v Kurdistanu a zajištění rovnoprávného přístupu ke všem obyvatelům země s vyřešením celkové bezpečnostní situace, ne pouze dílčí dohoda s jednou ze stran. Kritici autonomie na ni poukazují jako na projekt křesťanů žijících v diaspoře, nikoli jako na přání křesťanů žijících v Iráku. Dalším argumentem proti autonomii je nebezpečí koncentrace zranitelné křesťanské komunity na jednom místě (Boháč, 2014).

Podobně jako patriarcha Sako argumentuje i arcibiskup Jeanbart slovy: „Nemyslíme si, že by bylo dobré vytvořit v regionu křesťanskou enklávu. Mnohem jednoduší a tisíckrát lepší je v Sýrii prosazovat toleranci a podporu pluralismu a sociální harmonie, kde budou křesťané žít napříč celou společností.“ (Marlin, 2015, s. 181)

Ve stejné linii se nacházejí i slova Benedikta XVI. pronesená na zahajovací mši synody pro Blízký východ, při které řekl, že církev je „ustanovena, aby byla uprostřed lidí znamením a nástrojem jediného a univerzálního spásonosného plánu Boha; plní toto poslání jednoduše tím, že je sama sebou, to znamená společenstvím a svědectvím“. Odkazuje také k definici první křesťanské komunity v Lukášově evangeliu: „Obec věřících měla jedno srdce a jednu duši“ (Sk 4,32) a pokračuje: „Bez společenství nemůže existovat svědectví: právě život společenství je velkým

svědectvím. (...) Toto společenství je životem samého Boha, který se sdílí v Duchu svatém prostřednictvím Ježíše Krista. Je tedy darem, nikoli něčím, co musíme nejprve my sami vlastními silami vytvořit. (...) Je to dar, který je třeba stále lépe přijímat a uskutečňovat. Prvních křesťanů v Jeruzalémě bylo několik. Nikdo by si nedokázal představit, co nastalo později. A církve žije stále toutéž mocí, která jí dala zrod a růst.“ (podle Glasera, 2010)

To, co ale jednotlivé církve sjednocuje je podle Giannazi společné utrpení a připomínání si těch, kteří byli zavražděni během pronásledování kvůli tomu, že jsou křesťané a vzájemná pomoc obyvatelů postižených oblastí nebo výzvy k propuštění unesených osob, zastavení bojů a konkrétní materiální podpora. Různé formy pomoci a podpory přicházející postiženým od místních i zahraničních církví nerozlišují mezi jednotlivými denominacemi a těží z nich všechny komunity bez přihlížení k tomu, co je rozděluje. Nejvýraznějším a unikátním příkladem byla kanonizace milionu a půl Arménů slavená arménskou apoštolskou církví 23. dubna 2015 u příležitosti stoletého výročí události, kterou papež František označil za „první genocidu 20. století“. K této připomínce byli přiznány a katolické a ortodoxní církve. Dne 18. února 2015 zase koptská církev deklarovala 21 křesťanů popravených bojovníky tzv. Islámského státu jako mučedníky (Giannaza, 2015, s. 33).

Poslední papežové se několikrát vyjádřili v tom smyslu, že mučednictví a pronásledování křesťanů může být impulsem a cestou k jejich sjednocení. Jan Pavel II. mluvil ve své encyklice *Ut unum sint* o „společném mučednictví“, papež František zase vše, co bylo popsáno výše vyjádřil následovně: „V dnešní době je třeba nezapomínat, že nás Ježíšova krev, prolitá mnoha jeho věrnými v různých částech světa, interpeluje a žene k jednotě. Pro pronásledovatele nejsme rozdělení, nejsme luteráni, pravoslavní, evangelíci, katolíci. Nikoli. Jsme jedno! Pro pronásledovatele jsme křesťany! Další je nezajímá. Toto je ekumenismus krve, který se dnes žije.“ Také zdůrazňuje, že „jednota není uniformita, nespočívá v tom, že se závazně koná vše společně anebo se myslí tímto způsobem. A nespočívá ani ve ztrátě identity“, ale vyznačuje se „respektem k odlišnosti“ (podle RadioVaticana, 2014).

Na otázku, zda může církev na Blízké východě přežít, odpovídá arcibiskup Jeanbart: „Křesťané zde mohou přežít s podporou a pomocí Západu.“ (Marlin, 2015, s. 170) Mnoho muslimů podporuje křesťany, aby zůstali. Patriarcha Sako uvedl, že v kritických letech 2013 a 2014 dostával mnoho zpráv od představitelů státu, od vlády, ministrů, od šítů i sunnitů, že je potřeba zastavit exodus křesťanů ze země. Sako uvádí, že aby mohli křesťané žít nejen v Iráku, ale ve všech muslimských zemích, je nutné, aby byl v těchto zemích zakotven rovný přístup ke všem občanům, aby křesťané nebyli bráni pouze jako občané „druhé kategorie“. To je podle biskupa Ballina možné jen v případě, že ústavy a právní systém muslimských zemí nebude rozlišovat mezi

křesťany a muslimy a ostatními minoritami. O vzniku sekulárních států v prostředí, kde se většina obyvatel hlásí k islámu říká patriarcha Sako, že se jedná o „velmi těžký úkol, protože mnoho muslimů má negativní a pejorativní představu o sekulárním státu, jehož koncept si spojují se Západem (...) Je vnímán jako ateistický stát. Možným řešením je občanská společnost, která má respekt k náboženství, aniž by je míchala s politikou“ (podle Salvi, 2013).

Jádrem problému je podle jezuity Samira Khalil Samira snaha muslimů o obnovení poměrů, které panovaly za časů proroka Mohameda v době prvního chalífátu. „Církev může přežít, pokud bude platit rovný přístup státu ke všem svým občanům. To předpokládá, aby se muslimové zřekli svých představ, salafismu a fundamentalismu, které sní o návratu do období proroka Mohameda, jako do období ráje“, což ale podle Samira chápou chybně. Islám podle něj musí akceptovat občanskou společnost, která se řídí Všeobecnou deklarací lidských práv, kde není různý přístup k občanům závislý od jejich pohlaví, rasy nebo náboženství (Marlin, 2015, s. 171).

Stejný názor zastává i patriarcha Sako: „...ti, kteří chtějí islámský stát jako v 7. století, se milí, protože to není možné. Pokud jsou upřímní ve své víře, musí odlišit poselství pro dnešního člověka od příkazů a zákonů. Poselství je jedna věc, nařízení odvozená z práva šaría jsou věc druhá.“ Toto poselství, ke kterému by měl islám podle Saka dospět, musí „přinášet život“ a nesmí se jednat o „systém pravidel, který brání svobodě“ (podle Salvi, 2013).

Na začátku roku 2017 biskup Audo zopakoval: „Jako křesťané prosíme o pomoc, abychom nemuseli emigrovat, ale abychom měli mír ve svých zemích a mohli pokračovat v životě a svědectví tam, kde jsme se narodili“ a k rozhodnutí amerického prezidenta Trumpa přijímat z Blízkého východu prioritně křesťanské uprchlíky a zároveň zavřít hranice občanům některých muslimských zemí dodává: „Kdo činí tyto rozdíly, žije fanatismus a extrémismus (...) Zákony a opatření mají být spravedlivé a mají platit stejným způsobem pro všechny, bez diskriminace.“ (podle RadioVaticana, 2017)

Před rizikem přísného konfesního rozlišování a dělení obyvatel varuje také patriarcha Sako: „Každá země má samozřejmě právo zajišťovat svoji bezpečnost. (...) Přesto zavádění různých pravidel pro muslimy a křesťany, odmítání jedněch a přijímání druhých, se mi zdá velmi nebezpečné. Je to past. Může to vyvolat další napětí mezi křesťany a muslimy. Proto je potřebné rozlišovat. Je třeba zjistit, kdo má právo být uprchlíkem a kdo se kontaktuje s teroristy. Ne všichni muslimové musí být teroristé. Je třeba velké ostražitosti, aby se nevytvářelo další napětí a problémy.“ (podle RadioVaticana, 2017)

Na začátku roku 2017 biskup Audo potvrdil, že se bezpečnost v Aleppu zlepšila. „Budoucnost však bude záviset na rozhodnutích ohledně celé Sýrie. Vnímám, že ze strany mezinárodního

společenství došlo ke změně přístupu. Pochopilo, že syrský problém se nevyřeší vojensky, ale jedině politicky, jednáním mezi všemi stranami.“

V rozhovoru pro Vatikánský rozhlas patriarcha Sako uvedl, že naprostá většina křesťanů, kteří byli vyhnáni z Mosulu a ninivských planin se chce co nejrychleji do svých domovů vrátit. *„Je třeba podpořit je v jejich vůli k návratu a setrvání ve své vlasti“* řekl chaldejský patriarcha (podle RadioVaticana, 2017).

Na 34. zasedání Rady bezpečnosti OSN Svatý stolec prostřednictvím arcibiskupa Ivana Jurkoviče vybídl mezinárodní společenství, aby pohlédlo na syrský konflikt z perspektivy jeho obětí. Uvedl, že více než šest let bojů v Sýrii vyhnalo z domovů pět milionů obyvatel a zbývajících třináct a půl milionu zanechalo v situaci krajní nouze.

„Má delegace chce vybídnout k tomu, aby mír, odpuštění a smíření zvítězilo nad násilím a roztrpčením. Šest let pokračujícího konfliktu poukazuje na rozsáhlé selhání mezinárodního společenství. Situace v Sýrii je naší společnou odpovědností jako rodiny národů“, řekl arcibiskup Jurkovič. Zdůraznil, že musí být chráněny práva syrských obyvatel a jejich oprávněné nároky na spravedlnost a mír. Zdůraznil také nutnost zapojit náboženské a etnické menšiny do transparentního procesu vyjednávání, ve kterém jim náleží *„rovná práva a odpovědnost. Je nanejvýš důležité, aby se nestaly loutkami geopolitických kompromisů (...) Právě tudy vede jediná cesta k budování mírové budoucnosti“* uvedl arcibiskup Jurkovič (podle RadioVaticana, 2017).

Většina představitelů blízkovýchodních křesťanů vidí jedinou cestu k obnovení křesťanských komunit v jejich zemích zaručením rovnoprávného přístupu ke všem občanům. Často také pokazují na problémy, které plynou z islámu a z jeho fundamentalistického chápání organizace a řízení společnosti. Nebezpečí podle nich vězí v zavádění odlišného přístupu k různým skupinám obyvatel podle jejich náboženství. Zároveň zdůrazňují nutnost ochrany nejen křesťanských minorit z důvodu, že i v demokratických státech by muslimská většina mohla *„pohlit“* ostatní skupiny obyvatel, čímž by došlo *„homogenizaci“* a islamizaci společnosti. Bez výjimky všichni církevní představitelé zdůrazňují, že křesťanství je nedílnou součástí Blízkého východu a že křesťané neodmyslitelně patří ke společnostem jednotlivých států. Stejně jako autor této práce konstatují, že křesťané musejí mít možnost účastnit se politického řízení svých zemí a veřejného dění, aby mohli rozhodovat o svém životě a také aby v místě, kde žijí, stáli *„kvasem“* ve společnosti a *„solí země“*.

7 ZÁVĚR

Křesťanství vzniklo na Blízkém východě, právě tam se utvářel jeho charakter a odkud se šířilo do ostatních oblastí světa. Křesťané se v tomto prostředí vždycky potýkali s problémy a výzvami, kterým čelí i dnes. Už 13 století žijí jako menšina v převážně muslimském prostředí a v kulturním kontextu islámu. Tato koexistence nabývala v různých obdobích různých forem, od vzájemné tolerance a spolupráce, přes diskriminaci až k otevřenému pronásledování. Ať už byly podmínky, v nichž křesťané žili jakékoliv, vždycky měli mezi obyvateli Blízkého východu své zastoupení, které se stát od státu lišilo. Také emigrace křesťanů, jež je jedním z hlavních témat této práce, není novým jevem. Problémem však je, že současná situace v zemích na Blízkého východu, a zvláště v zemích, kterými se tato práce zabývá, vede k zesílení emigračních proudů, které mohou směřovat až k zániku křesťanských komunit v místech, kde se vyskytují bez přerušení od samého počátku křesťanství.

Ve všech zemích Blízkého východu jsou křesťané menšinou. Celkový počet obyvatel Blízkého východu byl v roce 2010 asi 380 mil., z toho křesťanů bylo kolem 10 mil., tedy asi 4,2 % celkové populace. Snižování podílu křesťanů je v podmínkách Blízkého východu dlouhodobým jevem, jež probíhal celé 20. století (v roce 1910 měli křesťané na Blízkém východě podíl 13,6 % na celkové populaci). Příčiny byly převážně demografické: křesťanské obyvatelstvo má zpravidla nižší přirozený přírůstek a je také mobilnější. Teprve v posledních letech začala hrát významnější roli otázka bezpečnosti. Zejména z tohoto důvodu v těchto letech akceleruje emigrace, a proto se do roku 2025 očekává další pokles, na 3,6 %. Z pohledu dlouhodobé přítomnosti křesťanů je situace jeví ještě znepokojivěji, pokud zvažíme, že od 15. do 19. století tvořili křesťané stabilně kolem 15 % obyvatelstva regionu (Gianazza, 2015).

Podíl křesťanů na celkové populaci křesťanů v Iráku, Sýrii a Libanonu se vždycky lišil, stejně jako jejich společenské a politické postavení, dnes však všichni čelí stejným výzvám, emigraci do okolních a do západních zemí, vztahu k muslimské majoritě obyvatel, vztahu mezi jednotlivými církvemi, marginalizaci svého postavení a nebezpečí, že se stanou ve většinově muslimské společnosti občany „*druhé kategorie*“.

Irák, stejně jako Sýrie byly ještě na začátku tohoto století relativně nábožensky umírněné a prosperující země. Náboženské i etnické menšiny zde měly poměrně velkou míru svobody a autonomie ve svých vnitřních záležitostech. Situace křesťanů se začala nejprve radikálně měnit v Iráku a představuje tak memento pro ostatní země v oblasti. Jejich postavení a novodobé pronásledování ovlivnily především dvě události, invaze spojenců pod vedením Spojených států

v roce 2003 a nástup tzv. Islámského státu v roce 2014. Počet všech křesťanů v Iráku v roce 2000, tři roky před invazí, byl 861 tis., v roce 2010, čtyři roky před tím, než ISIS obsadil Mosul a Ninivské planiny asi 448 tis. a v roce 2017 je jejich počet kolem 260 tis., tedy o 70 % méně než v roce 2000. Nejvýstižněji situaci ilustruje počet členů chaldejské církve, která v roce 2000 měla celkem 591 tis. věřících, z nichž 79 % žilo v Iráku. V roce 2015 se jejich počet v Iráku snížil na 152 tis. asi na 30 % původního počtu. Jejich patriarcha Louis Raphael I. Sako jako jeden z prvních začal upozorňovat na problém pronásledování křesťanů a jejich emigraci. Podíl křesťanů na celkovém počtu obyvatel v Iráku byl v roce 2000 asi 3,7 %, a odhad pro rok 2025 je 0,3 %. Celkový počet křesťanů podle prognózy World Religion Database by při zachování současných poměrů byl v roce 2025 136 tis. tedy o 85 % méně než v roce 2000. Církevní představitelé chaldejské církve nicméně usilují o obnovení komunit věřících, zejména na Ninivských planinách, kam se již někteří křesťané začínají navracet.

Podobná situace jako v Iráku nastala po událostech označovaných jako arabské jaro i v Sýrii, kde v roce 2011 začala občanská válka, která se nakonec rozrostla do mezinárodního konfliktu. Křesťané měli za vlády Bašára Asada svobodu a stejná práva, jako ostatní náboženské a etnické menšiny. Počet křesťanů od roku 2000 do roku 2015 narůstal, zejména kvůli přílivu iráckých uprchlíků, kteří v Sýrii hledali útočiště po spojenecké invazi v roce 2003. Pokles se projevil až po začátku konfliktu v roce 2011, kdy byli křesťané, podobně jako v Iráku, uvězněni uprostřed bojů mezi jednotlivými válčícími stranami. V této situaci se většina církevních představitelů stavěla na stranu prezidenta Bašára Asada, protože jim poskytoval stabilitu a ochranu. Upozorňovali na mocenské vakuum, které nastalo v Iráku po svržení režimu Saddáma Husajna a které znamenalo celkové zhoršení bezpečnostní situace. Syřtí křesťané byli pronásledováni především bojovníky Svobodné syrské armády, tzv. Islámského státu a Frontou al-Nusra, kteří vystupovali jako opozice vůči syrské vládě. Kvůli tomu řada křesťanů ze země, která jim byla útočištěm a která jim poskytovala určitou zárukou bezpečí, emigrovala do Libanonu nebo dále na Západ. V roce 2017 je počet křesťanů v Sýrii asi o 15 % nižší než v roce 2000, kdy jich bylo 938 tis. a odhaduje se, že v roce 2025 by jich mohlo být 574 tis., tedy asi 54 %.

Situace v Libanonu se oproti Sýrii a Iráku liší hlavně tím, že od konce občanské války v letech 1982–1990 nedošlo k výraznějšímu konfliktu a ani události arabského jara zde nezpůsobily žádné výraznější změny. Práva a svoboda náboženských menšin je zde založena na rozdělení politické moci mezi všechna náboženství na základě tzv. konfesionalismu. V současnosti je však postavení křesťanů ohroženo šířením militantního islámu a krizí v Sýrii a Iráku, která způsobila příchod asi 1,5 mil. převážně muslimských uprchlíků. Zatímco ještě ve 20. letech 20. století činil podíl křesťanů na celkové populaci Libanonu 84 %, v roce 1970 to bylo 63 % a v na začátku 21. století

už jen 37 %. I když počet křesťanů v Libanonu od roku 2000 roste, jejich podíl na celkové populaci klesá. Po roce 2017, kdy jejich počet dosáhl téměř 2 000 000, se očekává v roce 2025 pokles na 1 648 000 a podíl 30 % na celkové populaci Libanonu.

Dnes se křesťanští představitelé obávají latentní perzekuce a islamizace libanonské společnosti, jež by mohla vést k ohrožení náboženské svobody. Navíc sílí hlasy pro sekularizaci politiky, což by znamenalo i konec konfesionalismu, tedy také pravidla, že prezidentem musí být maronitský křesťan. To by v důsledku mohlo vést k zeslabení vlivu křesťanů na politické scéně, podobně jako se to stalo v Iráku po pádu režimu Saddáma Husajna.

Emigrace křesťanů i změna poměrů v Sýrii, Iráku a Libanonu i na celém Blízkém Východě je dalším důvodem, proč se tímto tématem intenzivněji zabývat. Počet emigrantů některých církví dosáhl stádia, kdy jich žije více v zahraničí než v místě jejich původu. To se týká například chaldejců, kterých žije mimo Irák již více než 70 %. Tím se problémy soužití jednotlivých křesťanských komunit i vztahy mezi muslimy a křesťany přesouvají z jejich původních států do jiných oblastí a z regionální úrovně Blízkého východu na globální úroveň. Vývoj událostí v jednotlivých státech, jak je výše popsán, může být ilustrací možného vývoje ve státech, kde jsou významné křesťanské komunity a které mohou sloužit jako indikátor míry svobody a bezpečnosti v zemi.

Většina církevních představitelů blízkovýchodních křesťanů vidí způsob záchrany křesťanských komunit v jejich zemích v zaručení stabilní dlouhodobé bezpečnosti, která je možná jen legislativním zajištěním rovného přístupu ke všem občanům, a zárukou, že nebudou upřednostňováni příslušníci jednoho náboženství před druhým. To může dát křesťanům pocit bezpečí a perspektivu důstojného budoucího života ve společnostech, ke kterým neodmyslitelně patří.

8 SUMMARY

Christianity was established in the Middle East. Its character comes from the countries of the Middle East and from there it was spread all around the world. From the very beginning the Christians have always faced the problems with their existence. They have been living in mainly Muslim environment and cultural context of Islam for 13 centuries. This coexistence of Christianity and Islam looked differently in different eras; from mutual tolerance and cooperation to a discrimination and persecution. Whatever conditions the Christians struggled with, they have always had their place among people of the Middle. Not even the emigration of Christians, which one of the main topic of the thesis, is something new. What makes this issue a possible problem is that the current situation in countries of the Middle East (especially in those countries that this thesis deals with) makes the emigration more intensive. This can lead into an extinction of the Christian communities at the places where Christianity has always existed from the right beginning.

Christians are a minority in all countries of the Middle East. In 2010 the population of the Middle East was about 380 million, from which Christians represented 10 million, that means about 4.2% of overall population. The decreasing of a Christian population in the Middle East is a long-term issue that has been existing during the whole 20th century (in 1910 Christians in the Middle East represented 13.6% of overall population). The reasons were mainly demographical; Christians' population growth is usually smaller and besides that Christians are more mobile. Just recently the reasons for emigration have started to be more of a security concern. Because of this fact, the migration has been constantly increasing. It is expected that in 2025 there will be another decrease of Christian population and that is 3.6% (from previous 4.2%). If we take into consideration the fact that from 15th to 19th century Christians represented about 15% of population in a particular region, the situation is highly alarming (Gianazza, 2015).

The proportion of Christians in the total population of Christians in Iraq, Syria and Lebanon has always been different as well as their social and political position. However, today they all face the same issues, emigration to the surrounding and western countries, the relationship with Muslim majority of the population, the relationship between single churches, the marginalization of their position and the danger that they may become "second class" citizens in the society which is Muslim in majority.

At the beginning of this century, Iraq, and Syria as well, were religiously moderate and prosperous countries. Religious and ethnic minorities in these countries had relatively enough of

freedom and autonomy in their internal issues. The situation of Christians has first sharply changed in Iraq and for this reason it represents a reminder for other countries in this region. Their position and current persecution were mainly influenced by two events; the invasion led by the United States in 2003 and the arrival of so-called Islamic State in 2014. The number of all Christians in Iraq in 2000, three years before the invasion, was 861,000. In 2010, four years before ISIS occupied Mosul and Niniveh Plains, the number was about 448,000 and now, in 2017, their number is around 260,000, that is by 70% less than in 2000. The best example of this situation could be the number of the Chaldean Church, which in 2000 was comprised by 591,000 people of whom 79% lived in Iraq. In 2015 their number in Iraq was reduced to 152,000, which is about 30% of the original number. Their patriarch Louis Raphael I. was the first one who began to warn about the issue of a persecution and emigration of Christians. The proportion of Christians in the total population of Iraq in 2000 was approximately 3.7% and it is estimated that in 2025 it will be 0.3%. According to the World Religion Database, while maintaining the current conditions, the total number of Christians in 2025 would be 136,000, which is by 85% less than in 2000. However, the church leaders of the Chaldean Church strive for restoring the communities, especially in the Niniveh Plains, where already some of the Christians are starting to return.

A similar situation as in Iraq occurred in Syria following the events called Arab Spring. In 2011 a civil war broke out and eventually grew into an international conflict. Under the reign of Bashar al-Assad, Christians had a freedom and the same rights as other religious and ethnic minorities. From 2000 to 2015 the number of Christians increased, mainly due to the influx of Iraqi refugees, who had been seeking a refuge in Syria after the allied invasion in 2003. The decrease did not appear until the conflict had started in 2011, when Christians, as in Iraq, were imprisoned in the middle of the fights of warring parties. In that situation, most of the church leaders were inclined to the side of President Bashar al-Assad because he provided them with stability and protection. Church leaders pointed out the vacuum of power that had occurred in Iraq after the overthrow of Saddam Hussein's regime and which meant a general deterioration in the security situation. Syrian Christians were chased primarily by the fighters of the Free Syrian Army, Islamic State and by the Al-Nusra Front, who opposed the Syrian government. Because of this reason, lots of Christians emigrated from this country that was a refuge for them, and that gave them a certain guarantee of safety, to Lebanon or further west. The current number of Christians in Syria in 2017 is about 15% lower than in 2000 when they were 938,000. In 2025, it is estimated that there could be 574,000 of them which is about 54%.

The situation in Lebanon differs from that one in Syria and Iraq mainly by the fact that there has been no significant conflict since the end of a civil war (1982 – 1990). Not even the incidents of the Arabian Spring brought about any significant changes there. The freedom and the rights of religious minorities are based on the division of a political power among all religions on the basis of so-called confessionalism. Currently, however, the position of Christians is at risk because of spreading the militant Islam and crisis in Syria and Iraq, which caused the arrival of about 1.5 million mainly Muslim refugees. While in 1920 the proportion of Christians in the total population of Lebanon was 84%, in 1970 it was 63% and only 37% at the beginning of the 21st century. Although the number of Christians in Lebanon has been increasing since 2000, their proportion in the total population is decreasing. After 2017, when their number reached nearly 2,000,000, a decline to 1,648,000 is expected in 2025 which is 30% of Lebanon's total population.

Today, Christians officials are afraid of the latent persecution and islamization of a Lebanese society, which could lead into a threat of a religious freedom. Moreover, the voices for a secularization of politics are becoming stronger. This would mean the end of confessionalism that sets the rule that the president must be a Maronite Christian. This could, as a result, weaken the influence of Christians on the political scene, as it previously happened in Iraq after the overthrow of Saddam Hussein's regime.

The emigration of Christians, as well as the changing circumstances in Syria, Iraq, Lebanon and whole Middle East, are another reasons to be concerned with this issue more intensively. The number of some churches' emigrants has reached a stage when more of their people live abroad than at their place of origin. This applies, for example, to Chaldeans whose 70% of people live beyond Iraq. This causes the fact that a cohabitation of Christians communities and the relations between Muslims and Christians have been moving from their native countries to other regions and from the Middle East level to the global level. The development of events in the states mentioned above may be an illustration of possible developments in countries where important Christian communities are and it can also serve as an indicator of the level of freedom and security in the country.

Most of the church leaders of Middle East Christians see a way of saving Christian communities in their countries by guaranteeing a stable long-term security. This can only happen by a legislative guarantee of equal attitude to all citizens, and a guarantee that members of one religion would not be preferred to others. This can give Christians a sense of security and the prospect of a dignified future life in the societies they are inherent in.

POUŽITÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE

AL-KHALIDI, Suleiman. Aleppo Christians celebrate holiday in hope peace has returned. *Reuters* [online]. 2017 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-aleppo-christmas-idUSKBN14EOHN>

ALLEN, John L. *The global war on Christians: dispatches from the front lines of anti-Christian persecution*. Crown Publishing Group, 2016. ISBN 0770437370.

ANDERSON, Ewan W. a W. B. FISHER. *The Middle East: geography and geopolitics*. New York: Routledge, 2000. ISBN 0415076684.

BAILEY, Betty Jane. a J. Martin BAILEY. *Who are the Christians in the Middle East?*. Grand Rapids, Mich.: W.B. Eerdmans, c2003. ISBN 0802810209.

BARRETT, David B., Todd M. JOHNSON, Christopher R. GUIDRY a Peter F. CROSSING. *World Christian trends, AD 30-AD 2200: interpreting the annual Christian megacensus*. Pasadena, Calif.: William Carey Library, 2001. ISBN 0878086080.

BELLOC, Hilaire. *Battleground: Syria and Palestine : the seedplot of religion*. San Francisco, CA: Ignatius Press, 2008. ISBN 9781586172350.

BERNARD, Anne. Long a Survivor in Syria, a Dutch Priest Is Slain. *The New York Times* [online]. 2014 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: https://www.nytimes.com/2014/04/08/world/middleeast/dutch-priest-shot-to-death-in-syrian-city-homs.html?_r=1

Biskup Audo: Mezinárodní společenství pochopilo, že syrský problém se nevyřeší vojensky. *Rádio Vaticana* [online]. 2017 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=25166>

COREN, Michael. The Suffering of Christians in Syria. *Catholic World Report* [online]. 2014 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: http://www.catholicworldreport.com/Item/3487/the_suffering_of_christians_in_syria.aspx

ENSOR, Josie. Near Mosul, church bells ring out in a Christian town freed from terror. *The Telegraph* [online]. 2016 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/2016/10/22/near-mosul-church-bells-ring-out-in-a-christian-town-freed-from/>

FADEL, Leith. Christian Town in East Homs Faces a Deadly Threat from ISIS. *AMN - Al-Masdar News* [online]. 2015 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <https://www.almasdarnews.com/article/christian-town-in-east-homs-faces-a-deadly-threat-from-isis/>

FARRUGIA, Edward G., AMBROS, Pavel, ed. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2010. Prameny spirituality. ISBN 9788074120190.

FILIPI, Pavel. *Křesťanstvo: historie, statistika, charakteristika křesťanských církví*. 4., dopl. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012. ISBN 9788073252809.

FLIS, Andrzej – KOWALSKA, Beata. *Zapomniani bracia: Ginący świat chrześcijan Bliskiego Wschodu*. Kraków: WAM Wydawnictwo, 2003. 208 s. ISBN 978-8373182500.

FRANZEN, August, Roland FRÖHLICH a Bedřich SMÉKAL. *Malé dějiny církve*. Třetí, doplněné a rozšířené vydání. Přeložil Marta RYNEŠOVÁ. V Kostelním Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, 398 s. Studium. ISBN 8071950823.

GIANAZZA, Pier Giorgio. Arab Churches, Living Churches. But Only if United. *OASIS: Christians and Muslims in the Global World*. 2015, **11**(22), 28–34. ISSN 978-88-317-4029-6.

GLASER, Milan. Mystérium společenství ve specifických souřadnicích: Homilie Benedikta XVI. na zahájení synody pro Blízký Východ, baz. sv.Petra. *Rádío Vaticana* [online]. 2010 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=13490>

Global Christianity – A Report on the Size and Distribution of the World's Christian Population. *Pew Research Center: Religion & Public Life* [online]. 2011 [cit. 2017-04-18]. Dostupné z: <http://www.pewforum.org/2011/12/19/global-christianity-exec/>

GRIFFITH, Sidney H. *The church in the shadow of the mosque: Christians and Muslims in the world of Islam*. Princeton: Princeton University Press, 2008. Jews, Christians, and Muslims from the ancient to the modern world. ISBN 9780691130156.

CHANCY, Glen. Christians in Iraq. In: *LewRockwell.com* [online]. c2003 [cit. 2008-01-28]. Dostupné z: <<http://www.lewrockwell.com/orig3/chancy3.html>>.

JAHN, Oliver. Islamisté palicemi rozmetali hrob proroka Jonáše. *Echo24.cz* [online]. 2014 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://echo24.cz/a/iGRNt/video-islamiste-palicemi-rozmetali-hrob-proroka-jonase>

JONSON, Todd M. a Briain J. GRIM. The World Christian Database. BRILL, Koninklijke. *The World Christian Database* [online]. 2008. Dostupné z: <http://www.worldreligiondatabase.org/>

LAHÁM, Gregorios. *Appeal to Syria's Young People* [online]. Melkite Eparchy of Newton, 2013 [cit. 2017-04-18]. Dostupné z: <https://melkite.org/patriarchate/appeal-to-syrias-young-people>

LAHÁM, Gregorios. *Appeal to the World Leaders from Patriarch Gregorios III* [online]. Melkite Eparchy of Newton, 2013 [cit. 2017-04-18]. Dostupné z: <https://melkite.org/patriarchate/appeal-to-world-leaders-from-patriarch-gregorios-iii>

Libanon má po 29 měsících opět prezidenta. *Rádío Vaticana* [online]. 2016 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=24661>

MAKSAN, Oliver. Our Church is in danger: Catholics in Aleppo, Homs. *Catholic News Agency* [online]. (2014) [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.catholicnewsagency.com/news/our-church-is-in-danger-catholics-in-aleppo-homs-85201/>

MARLIN, George J. *Christian persecutions in the Middle East: a 21st century tragedy*. Indiana: St. Augustine's Press, 2015. ISBN 9781587314988.

MESSAYEH, Samar. Bishop of Tyre: Christians in Lebanon have become a minority in their country. *AsiaNews* [online]. 2010 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.asianews.it/news-en/Bishop-of-Tyre:-Christians-in-Lebanon-have-become-a-minority-in-their-country-17638.html>

MIKOLÁŠ, Robert. Starobylá syrská Malúla vstává po řádění džihádistů z popela, obnova ale potrvá roky. *Český rozhlas* [online]. 2014 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/blizkyvychod/_zprava/1357324

MOORE, Jack. Hundreds of Christians fighters scramble to defend Syrian town as ISIS advance. *Newsweek* [online]. 2015 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://europe.newsweek.com/hundreds-christian-fighters-scramble-defend-syrian-town-isis-advance-336227>

Náboženské a etnické minority se nesmějí stát loutkami geopolitických kompromisů. *Rádio Vaticana* [online]. 2017 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=25377>

NOSEK, Lukáš. Manuál pro zdravý pohled na islám. *Salve: Revue pro teologii a duchovní život*. Praha: Krystal OP, 2016, **26**(2), 157-183. ISSN 12136301.

NOSEK, Lukáš. Prolegomena ke studiu arabského křesťanství: Identita – prvopočátky – současný obraz. *Salve: Revue pro teologii a duchovní život*. Praha: Krystal OP, 2016, **26**(2), 9-36. ISSN 12136301.

O FLAHERTY, Murcadha. IRAQ: Church announces survival plan for country's suffering Christians. *Aid to the Church in Need* [online]. 2017 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.acnuk.org/news.php/681/iraq-church-announces-survival-plan-for-countrys-suffering-christians>

O FLAHERTY, Murcadha. IRAQ: We want to go back home. *Aid to the Church in Need* [online]. 2016 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.acnuk.org/news.php/668/iraq-we-want-to-go-back-home>

O'MAHONY, Anthony. a Emma. LOOSLEY. *Eastern Christianity in the modern Middle East*. New York: Routledge, 2010. ISBN 9780203864630.

O'MAHONY, Anthony. a John. FLANNERY. *The Catholic Church in the contemporary Middle East: studies for the Synod for the Middle East*. London: Melisende, 2010. ISBN 9781901764611.

O'MAHONY, Anthony. Archbishop Paulos Faraj Rahho: Brave Iraqi Christian leader determined to stand with his flock. *The Guardian* [online]. 2008 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2008/apr/01/catholicism.religion>

Papež k účastníkům mezinárodní charismatické konference. *Rádio Vaticana* [online]. 2014 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=21021>

PONTIFEX, John. IRAQ: Could the Christians return? *Aid to the Church in Need* [online]. 2016 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.acnuk.org/news.php/664/iraq-could-the-christians-return>

PONTIFEX, John. IRAQ: Is time running out for the country's Christians? *Aid to the Church in Need* [online]. 2017 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.acnuk.org/news.php/690/iraq-is-time-running-out-for-the-countrys-christians>

PONTIFEX, John. IRAQ: We must never lose hope, says new Iraqi archbishop. *Aid to the Church in Need* [online]. 2010 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.acnuk.org/news.php/95/iraq-we-must-never-lose-hope-says-new-iraqi-archbishop>

PONTIFEX, John. Patriarch Sako: Stay in Iraq. *The Chaldean News* [online]. 2013 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <https://www.chaldeannews.com/patriarch-sako-stay-in-iraq/>

PONTIFEX, John. SYRIA: Bishop says government must crush the uprising. *Aid to the Church in Need* [online]. 2011 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.acnuk.org/news.php/227/syria-bishop-says-government-must-crush-the-uprising>

Rot Here or Die There: Bleak Choices for Iraqi Refugees in Lebanon. *Human Rights Watch* [online]. 2007 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <https://www.hrw.org/report/2007/12/03/rot-here-or-die-there/bleak-choices-iraqi-refugees-lebanon>

ŘOUTIL, Michal. Nevěřící, odejďte. *Salve: Revue pro teologii a duchovní život*. Praha: Krystal OP, 2016, **26**(2), 103-126. ISSN 12136301.

SAKO, Louis Raphaël. The Church Of The East: Two Thousand Years Of Martyrdom and Mission. *OASIS: Christians and Muslims in the Global World*. 2015, **11**(22), 35–43. ISSN 978-88-317-4029-6.

SAKO, Louis. Iraqi Patriarch appeals to world: do not remain indifferent to our suffering. *Vatican Radio* [online]. [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: http://en.radiovaticana.va/news/2014/08/25/iraqi_patriarch_appeals_to_world_do_not_remain_indifferent_/1105101

SALVI, Dario. Patriarch Sako: Pope appeals for Iraqi Church to be a "bridge" in encounter with Muslims. *AsiaNews* [online]. 2013 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.asianews.it/news-en/Patriarch-Sako--Pope-appeals-for-Iraqi-Church-to-be-a-bridge-in-encounter-with-Muslims-27065.html>

SAMIR, Samir Khalil. Kulturní role křesťanů v arabském světě. *Salve: Revue pro teologii a duchovní život*. Praha: Krystal OP, 2016, **26**(2), 39-28. ISSN 12136301.

SAMIR, Samir Khalil. Vliv křesťanů přesahuje statistické údaje. *Rádío Vaticana* [online]. 2012 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=17067>

SCOLA, Angelo. Three Lessons From the Martyrs . *OASIS: Christians and Muslims in the Global World*. 2015, **11**(22), 14–19. ISSN 978-88-317-4029-6.

SHADID, Anthony. Church Attack Seen as Strike at Iraq's Core. *The New York Times* [online]. 2010 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2010/11/02/world/middleeast/02iraq.html>

SCHALL, James. *A Chilling Warning to the West from the Archeparch of Mosul* [online]. [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://aleteia.org/2014/08/19/a-chilling-warning-to-the-west-from-the-archeparch-of-mosul/>

SMITH, Samuel. Hundreds of Christian Fighters Battle to Defend Biblical Syrian Town From ISIS. *The Christian Post* [online]. 2015 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.christianpost.com/news/christian-fighters-defend-biblical-syrian-town-sadad-isis-149746/>

Syria war: IS group killed 21 Christians in al-Qaryatain, says patriarch. *BBC* [online]. 2016 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-36011663>

SZABO, Miloš. *Východní křesťanské církve: stručný přehled sjednocených i nesjednocených církví křesťanského Východu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 9788024633626.

The Chaldean Church mourns Fr. Ragheed Ganni and his martyrs. *AsiaNews* [online]. 2007 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.asianews.it/news-en/The-Chaldean-Church-mourns-Fr.-Ragheed-Ganni-and-his-martyrs-9443.html>

The World Christian Database [online]. [cit. 2016-12-08]. Dostupné z: <http://www.worldchristiandatabase.org/wcd/default.asp>

TUREČEK, Břetislav. *Blízký východ nad propastí: cesta od orientálních diktatur ke svobodě a zase zpátky*. Praha: Knižní klub, 2016. ISBN 9788024255583.

UNHCR: *The UN Refugee Agency* [online]. 2017 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://popstats.unhcr.org/en/overview>

WATKINS, David. Pope to interreligious Iraqi group: 'Abraham our common father'. *Vatican Radio* [online]. [cit. 2017-04-06]. Dostupné z:

http://en.radiovaticana.va/news/2017/03/29/pope_to_interreligious_iraqi_group_%E2%80%98abraham_our_father/1301968

ZURLO, Gina. *Ongoing Exodus: Tracking the Emigration of Christians from the Middle East* [online]. Boston University, 2014 [cit. 2016-12-08]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/280534217_Ongoing_Exodus_Tracking_the_Emigration_of_Christians_from_the_Middle_East